

L A •
T O •

2025. február
XXXVI. évfolyam
2. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztő:

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODÁU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

SZŐCS KATALIN

Borítóterv:

SZABÓ IMOLA JULIANNA

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

ÁFRA JÁNOS:

Az ég szülte gyermek; Megtestesülés (Versek) ■ 5

ANDRÉ FERENC:

Százhusz csikorgó télen át (Vers) ■ 6

BALOGH ENDRE:

Mobilfüggő; Egymás ufói (Versek) ■ 11

BENEDEK SZABOLCS:

A marhakereskedő feleségének testamentuma (Regényrészlet) ■ 13

LACKFI JÁNOS:

Szakáll-ráncigáló (Vers) ■ 22

KARAMÁN HUNOR:

(freischwimmer); (újratervezés) (Prózaversek) ■ 25

NAGY BENEDEK MÁTÉ:

Mikor karambolba kerültünk; Bőr; Egy irányban (Versek) ■ 28

HUSZTHY VIOLA:

Berlin: kikelet (Novella) ■ 31

GÉCZI JÁNOS:

Vers a vásárlásról; Vers a mézgáról, ami töprengésre ad okot;

Vers arról, aki mindent szüntelen hall (Versek) ■ 35

ARATÓ ZSÓFIA:

Egy napló margójára; Diftéria (Versek) ■ 37

OCSENÁS PÉTER BENCE:

Libikóka (Novella) ■ 39

MECHIAT ZINA:

Ezerkettedik éjszaka; Pávafarok (Versek) ■ 43

VARGA BALÁZS:

Szenteste, a fényről; craterellus tubaeformis; Álom nr. N (Versek) ■ 46

FELLINGER KÁROLY:

A csendtől bőgni tudnék; Barométer; Chaplin sétabotja (Versek) ■ 49

POMÁZI ADÉL:

Egy jósnő vallomásai (Regényrészlet) ■ 51

FARKAS ARNOLD LEVENTE:

a patak nevében (Vers) ■ 59

DEBRECZENY GYÖRGY:

nem fontos már; láttalak; az voltam aki (Versek) ■ 63

NAGY-BENUS VIKTOR:

vermeert sem ismerték kortársai; Jeff Dahmer egy vidéki vendégházban (Versek) ■ 66

ADY ANDRÁS:

Ugyan!; Szerető fiatok; Dei in machina; Idényvég? (Versek) ■ 68

ÚJLAKI-NAGY JÚLIA:

Hosszú távú apa; Garat út; Regnum plantae (Novellák) ■ 70

UNGÁR PÉTER:

Éjjeli Őrség; Történelmietlen idők (Versek) ■ 75

KUKUCSKA SZABOLCS:

a tétlenség szélesedő gyújtópontja (Vers) ■ 77

SZALLÓS KIS CSABA:

^ ^ ak röpte; a *szemű; analóg hajlamok; ⁀terítő (Versek) ■ 79

TÉKA

KOVÁCS PETRA:

Regényírás: egóprobléma és szabadságharc (Biró Zsombor Aurél:

Visszatérő álmom, hogy apám vállán ébredek) ■ 81

BORSODI L. LÁSZLÓ:

Belső tízezer – helyén üresség? (Karácsonyi Zsolt:

belső tízezer. igaz történet) ■ 87

URBÁN ANDREA:

„Émelyítő az élet édessége” (Nádasdy Ádám: *Billeg a csónak*) ■ 93

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Réma és retikül (Mátyus Melinda: *Inkább az enyém*) ■ 99

LÁTÓHATÁR

NAGY K. KRISZTINA:

A test, amely elárul (Ada D'Adamo: *Come d'aria*) ■ 103

DELEATUR

FISCHER BOTOND:

Jókai: 200. ■ 106

TALÁLT VERSEK

TÖRÖK SOPHIE:

Asszony a karosszékben (II., XIII.) ■ 109

NÉVJEGY

ÁFRA JÁNOS ■ 111

Áfra János

AZ ÉG SZÜLTE GYERMEK

A forrás mellett telihold idején
kört vágok a föld felszínébe,
majd az árkot tejjel folytatom be,
középre a tölgy lehullott
ágaiból építek fészek alakú farakást
egy lakatlan teknőspáncél felett.
Rádobom a fehér galamb szárnyait,
rá a völgy kiszáradt vadvirágait,
rá az anyasági csomót hordozó kötelet,
rá az olajban áztatott pelikáncsört
és a gyúlékony gyökérzetet,
amit magam kapartam elő a mélyből,
éppen innen, a kör közepéről.
Végül macskaszört dobok a tűzre,
hadd ragyogjon, hadd pörkölje,
és a csillagok felé sodródó szikrák
belerajzolják a füstbe arcodat.
Nyakamban a bontatlan kagylóval,
boldog gyerekként nézhetem újra,
ahogy felreped az ég burka,
és nedvei elborítják a hamvakat.

MEGTESTESÜLÉS

Az utazó ősfarmája Odüsszeusz,
a leleményes királyé pedig,
aki átjut a tengeren, a spermium,
amely nagy küzdelmek árán
képes beférkőzni a petesejtbe,
hogyan meghaladja önmagát,
miközben minden társa
elpusztul körülötte.

____ André Ferenc

SZÁZHÚSZ CSIKORGÓ TÉLEN ÁT

HANGJÁTÉKOK JÓZSEF ATTILÁRA

A Babits-változat

GYÓNÁS

Magam emésztvén ébren ében éjben,
leltározom megannyi vágyam, vétkem,
mint hangyasor, emléksereg cikáz
s goromba gondolat, lehúz a láz
vad vergődésbe, mintha verset irok,
fürgén forog fejemben félelem,
harsány hibák, mint ficánkos szatirok,
át-meg-átszövik letűnő életem,
megannyi botlás, borzongató emlék,
furdal a kérdés: mi lét és mi nem-lét?

Miért a dics, karcsú kitüntetések?
Midaszi érintésük égve éget.
Számít-é, hány óra, nap van hátra,
s hát még, hogy hányszor szállt bamba bántás
reám, ha szállt tőlem is, mint az áldás?
Előbb-utóbb pecsétes pusztulásra
készülni kényszerül, ki félve él.
Többé nem érint más, pusztán a szél
simul fáradt, gyűrött, nehéz kezéhez.
A képlet: Isten tervez, ember vétkez,
s a Föld forog. Ez így determinált.
Dobjon követ, hibát ki nem csinált.

Én, ki a mindenséget versbe szedtem
önmagamból, s nevükön neveztem
az isteneket, földeket s egeket,
illatot, zenét s a tarka színeket,
s lám, egy nap megilletődve lestem
a Széna-térnél váró villamoson,
hogy köszöntésed félve felém oson,
fogadtam, ámbár ridegen és resten.
Pedig lelkemben fakó már a tetted.
Mebántottál, mert morog, mar, makog,
vicsorg vadul fogával mind, ki retteg.
Bűnös vagy? Igen. Én is az vagyok.

Torkom a szó süket, sivár sirhelye,
midőn e néma perc pompája tovatűn,
bárány-erény-bundába búj a bűn.
Én jót keresve levék komor tetthelye
tévedésnek, hájas holló-hiúságnak,
s miképp kifúlt madár örvendez ágnak,
vagy szél fuvallatának, forrásnak csermelye,
fűszál futó bogárnak, formának költemény,
úgy mosolyg rám bűnöm, mit örököltem én,
gyöngeség, betegség, kór testamentumát
próbáltam elterelni, lágyan gondolni rád,
de lám, inamba szállt gőg, heveny hódolat,
hogy ne hordja szél rám zsarnokság szagát,
akarását, mellyel kifényezné magát,
visszakozván visszaléptem. Boldogabb
nem levék, csupán vakabb és ostobább,
tévedésem töre újra sziven szúr.
Minek is szabadkoznék most tovább:
vágytam rá, de féltem úrabbnál úr
leszek, s netán a költőnél is költőbb.
Vezeklenem kevés egy emberöltő.

Engem ki érintett kezével, ragadt
utána újja, mert szelíd szurok
csupán a szívem, nem színes smaragd.
Meleg, ha járja át, csupán emlékül.

Száraz lelkem karó és azon ékül
vár varasbéka vartyogva rútul,
rejtőzködik csupán, elbújva bútól.
Hízolg felém a bűn, botor kevélység
kioltni eszmét, szépet és igazt.
Taszít az ég, megrág, kiköp a mélység.
Vers, magány, élet tanít szeretni azt.
Kivül a mindenség, belül magam vagyok.
Alkony, hajnal reám már nem ragyog.
Elültek, elvonultak cseplő ostromok,
s mit élet épített, ott most romok.

Bűnről fecseg, ki cselekedni gyáva,
kihalt kísértetkastély fellegvára.
Hát kérlel e szomorú, szikár alak,
Téged, ki ön-fogságában is szabad,
ki szavakra férceltél foltos szárnyakat:
oldozz föl, miképp föloldoztad magad.
Néked, kinél költőbbet e világon
a hét földrészt bejárva sem találnál,
lám, hűnyt pillád alól kiszállt az álom.
Holtabb vagy te a hideg halálnál.

Hódolat nem illet, csupán bírálat.
A szív üszkös tüzét oltja a józan ész,
s haragból szelidül lágy megengedés.
Imént ki fogvicsorgva rítt, csak éhes állat,
karmol, harap, szorong, hogy túl kevés,
gyomrát ha tölti, úgy elül a zendülés.
Elűzni borongást, baráti borral kinállak.
Máshová igyekszünk, mégis egyfelé.
Mért ragadna kardot, imént ki ünnepelé?
Ha mégis ellenünkre hadak tartanak,
s föllázad ellenünk gyulékony népharag,
s egyként szorít kínzó kezébe kést,
hátam hátadnak vetve küzdök inkább.
Őrizzük egymást, mint csaló a titkát.
Profétáknak e földön nem jár üdvözülés.

Boldogok csupán, kik nyugton ülnek,
rajtunk riadt remény sem könyörülhet,
mert arcunk: mindenség tiszta tükre.
Szavaktól izgatott, nehéz szívünkre
lásd, sulyos, sűrű sötét vonul,
s minden dühödt, fekete lángra gyúl.
Fekete tűz emészti, rágja, perzseli
szívünkben azt, mi eszme, s emberi!
Sötét lángok nyelve nyaldos, mint a sót
majom, tehén, s szörnyü szomját érezvén
abbahagyni képtelen: ilyek vagyunk,
kik líra zord hullámain evezvén
újra s újra belémártjuk agyunk
tinta vonzó, sötét tengerébe.
Hiába más az út, de egy a vége:
szó hűtlenül. És cserbenhagy a nyelv.
Sok karcsapás közt elgyötört az elv,
a test csikorg, s elménk is nyűgve birja,
dalunk helyettünk hárfa húrja írja.

Pojáca prédikátorok fölavatják
szentjeik, s a vért, velőt felitatják.
Cselszövéseik e tájra ráterülnek,
mint verejtéktől nyirkos bársonytakaró.
Rendeletbe fogják, mi gyász, mi ünnep,
s egybe mossák ki jót, s ki rosszatakaró.
Mit ér harminc ezüst, mit ér a pengő,
ha nincs már érc, repedt a cimbalom!
Fárad a húr, zenéje tompán csengő
kondulás csupán, kegyetlen irgalom.

Hiába száll vágy bódító, lila
méregébe mártva szó tüzes nyíla
parány fényt lopni örök éjszakába,
lángja lobbanása mind hiába,
mert, jaj, az ür-sötétből indul egyszer,
s végül sötétbe tér a szó, meg a
mondat, költő, hát hiába verekszel,

mert egy az alfa és az ómega.
Hiába vársz tündöklő diadalra,
hiába tárod szádat ki a dalra,
csak csönd fogad. Így múlat aki árva.
Virágzó vágyak koszorúja csalfa.
Ki költő, csupán saját sirjába halva
születhet e bús, mostoha világra.

Jó hercegem, hát utolért a tél.
Emberré vágytál lenni. S lám, legenda lettél.
Hát minek a vétkek, a vér, a babér,
minek a cím, palást, aranyalma,
minek az ármány az átkos jogarér,
minek az érdek illanó hatalma,
minek a hűbér, csalárd béke minek,
minek a várnép, ha várad oly hideg,
mint komor, kísértetjárta kriptá,
s átjárja csontod holt királyok titka:
hiába tankok, bombák és a króm,
teher a korona és tüskés a trón.

Te némaságba hullva föld alatt.
Hozzám is hűtlen lettek a szavak.
Torkom kapar, csikar, de szólni képtelen.
Szavakra születtem, s szótlanság végzetem.
Hosszú hallgatásba hantolt verseink
lesz-é, ki ajkán remegve mondja ki?
Hajt-é rügyet, virágot, ki tudná mondani?
Nyugtot nem lel a vers se bent, se kint.
Hol csitít, vigasztal, hol martalékul ejt,
hol árnyát ledobván föl, a fényre tér.
Isten bocsát, békül; az ember felejt.
A költők halnak, a költészet él!

Balogh Endre

MOBILFÜGGŐ

Különböző jövő tartozhat közös
múlthoz; külön-külön
börtön, más-más sebek,
kusza zagytározók. Hiába
valóság az öt és fél év,
több ezer levél, ötvenezer
üzenet. Egyikük megnyitja
az appot, és fent, a kis körben,
az első helyen makacsul ott
a másik arca. Folyton
a mobilt nézi: mikor csipog már,
vagy dorombol, mit jelez
– figyelemzavar, disszociáció –,
jön-e a hír: te pupák,
ne balhézzunk; csalódás
kapszulái a percek.
Beszélgetni, magyarázni,
értelmezni nem fog már
a másik, erre mérget vehet.
Amikor okos, szárnyal,
de most lajhár, buta
a szív, nem követi le
a mégoly komótosan
alakuló való igazát.

EGYMÁS UFÓI

Legalább önmagad árnyékának
néma tükröződésére számítasz,
közös nyelvetek nem lévén.

Vajon észrevennéd, ha egy közeledne
feléd? Más forma, más hangok.
Talán nem látható, pedig itt lehet.

Ha érzékelitek is egymást, unalom,
zavar, félelem ébred, hányinger,
és elszaladsz te, menekül ő.

Egy padon sem tudnátok egymás
mellett ülni, nemhogy súlytalanságban
világot építeni örömmek, pusztulásnak.

A MARHAKERESKEDŐ FELESÉGÉNEK TESTAMENTUMA

– Nincs az a lakat, amely egy ilyennek sokáig ellen tudna állni. Varázslatos kis eszköz. Nem csoda, hogy egynémely nők élnek-halnak érte. Igaz, ez nem ezüstből készült, hanem marhacsontból. Ellenben nagyon erős, és nem kell tartani attól, hogy meghajlik vagy eltörik. Mintha egyenesen erre találták volna ki.

Szegedi Kis István érdeklődve figyelte a révészmeister mozdulatait. Igaz, sokat nem látott belőlük. Legkevésbé a lényegét. Részben azért, mert ahogy kuporgott előtte, a révész pont azt takarta el, amit a kezével művelt. Másrészt meg Szegedi látása sokat romlott mostanában. Bizonyára amiatt, hogy az utóbbi időben sokszor volt kénytelen félhomályban vagy majdnem sötétben lapozgatni a Bibliát. Kicsit tartott is tőle, hogy majd amikor az Úr kegyelméből egyszer netán ismét hívek elé állhat, hogyan fogja olvasni a szószéken a Szentírást. Itt még úgy-ahogy meg tudja oldani, hogy közel hajoljon hozzá, ám a gyülekezet előtt nem görnyedhet folyamatosan. Muszáj lesz beszereznie egy okulárét, mert igaz, hogy az Úr bizonyos értelemben megerősíti a látást, és élessé teheti a tekintetet, némely korlátok leküzdéséhez a gyakorlatban segédeszköz szükséges.

Amúgy pedig még örülhet is, hogy a török engedte, hogy magánál tartsa a Bibliát. Időnként lelkiismeret-furdalása is van emiatt, de talán a kálmánáncsehi gyülekezet azóta be tudott másikat szerezni. Remélhetőleg nincs messze az az idő sem, amikor magyar nyelvű Szentírás születik.

Szegedi Kis István Luther Márton hívéből lett Kálvin János követője, szerencsére azonban abban a két egyházfi egyetért, hogy a Bibliát annak saját nyelvén kell a nép kezébe adni.

– Egyébként – folytatta a révész – nincs olyan zár sem, amelyet ne lehetne előbb-utóbb kinyitni kulcs nélkül is. Csak kitartás és ügyesség kell hozzá. Ezt jól tudják a lakatosok is, akik azért szerelnek fel egyes ládákra és ajtókra

több zárat, mert a rablókat elriaszthatja, ha túl sok ideig kell bíbelődni a felnyitással, és inkább választanak helyette olyat, amelynél csak egyetlen zárral kell megküzdeniük.

Mintegy végszóra a lakat nyelve hangosan kattant. A révész diadalmasan Szegedi Kis Istvánra mosolygott, majd óvatosan, nehogy a láncszemek felsértsék a lelkész bőrét, lehúzta az egyik lábáról a bilincs egyik végét.

– Így már könnyebben tudsz mozogni, Szegedi uram. A láncot szerencsére jó hosszúra engedték, de azért nélküle jobban esik a járás.

A révész föltápszkodott, és diadalittasan Szegedi Kis István elé tartotta a hajtút:

– Látod, mennyi mindent köszönhetünk a nőknek? Lassan már megbocsáthatjuk nekik azt is, hogy annak idején Éva megetette almával Ádámot.

– Voltaképpen – magyarázta Szegedi, nagyon szelíden, hogy véletlenül se bántsa meg a révészt – nem tudjuk, miféle gyümölcsről van szó. A Szentírás nem nevezi meg. Valaki valamikor valamelyik templomi freskóra almát festett, merthogy a mi égtájunkon ez a gyümölcs van talán a leginkább elterjedve, és onnét vette át mindenki. Lehet, hogy valóban alma volt, de az is lehet, hogy egészen más.

– Mindennap tanulok valamit – dörmögte a révész. – Tőled különösen, Szegedi uram.

– Még jó, hogy a mi templomainkban nincsenek freskók – folytatta a lelkész. – Nem csupán azért nincsenek, mert nem akarunk efféle földi díszekkel és cicomákkal hivalkodni. Hanem mert mindent úgy tekintünk, ahogyan a Szentírásban írva van, nem pedig úgy, ahogyan azt a halandó ember elképzelem. Emiatt nem is föltétlenül kell templomnak nevezni Isten hajlékát. Hiszen a templom mindannyiunkban ott van.

– Akárhogy is – mutatta megint a révész a hajtút –, nagyon hasznos kis eszköz ez. De azért a feleségemnek ne áruljuk el, mire használtuk. Az aszszonyok időnként a kellenél többet beszélnek. Legyünk némán, a magunk módján hálásak neki.

Szegedi Kis István bólintott, és arra gondolt, egyszer már majdnem úgy esett, hogy egy nőnek köszönheti a szabadulását. Ez rögtön azután történt, hogy Mahmud béget a pécsi szandzsák éléről Szolnokra vezényelték. Akkoriban már régóta próbáltak többen is közbenjárni Mahmudnál avégett, hogy Szegedi Kis Istvánt bocsássa szabadon, és a bég ekkor újabb feltételt szabott: a tolnai kádi lányáért – akiről az a hír járta, hogy a magyarok fogságába esett – cserében elengedi a lelkészt. A hívek a babócsai kapitánytól 300 forintért sebtében kiváltottak egy fogoly török nőt, megmosdatták, szép ruhába öl-

töztették, és sietve Pécsre vitték. Elkéstek, mert Mahmud akkor már úton volt Szolnok felé. Aztán amikor utánarohantak a lánnyal, az a szerencsétlen pára rögtön bevallotta a bégnek, hogy neki semmi köze nincsen a tolnai kádihoz, ő egy dunai hajóról származik, amelyet a magyarok elsüllyesztettek, és a túlélőket fogságba ejtették. A bég akkor éktelen haragra gerjedt, és közölte, hogy Szegedi Kis Istvánt soha nem fogja szabadon engedni. Magával is hozta Szolnokra, ahol a várbörtönben őriztette.

De végtére is – folytatta a merengést Szegedi – a rabságot is egy nőnek köszönheti. Az egyik prédikációjában, még Kálmáncsehiben egy fél mondatban megemlítette, hogy az Orsolya név nőtény medvét jelent. Ennek semmiféle külön hangsúlyt vagy üzenetet nem szánt, épp csak példaként hozta föl, miközben a nevek jelentőségéről beszélt. Balszerencséjére viszont ott volt a padsorokban egy pécsi marhakereskedő, aki Mahmuddal különösen jó kapcsolatot ápolt, és annak a feleségét Szegedi még nagyobb szerencsétlenségére Orsolyának hívták. Ő panasolta be a lelkészt a bégnél, aki aztán további mondvacsinált okokból fogságba vettette.

„Manapság az embernek nagyon vigyáznia kell a nyelvére – dörmögte Szegedi Kis István. – Még ha rossz szándék nélkül mond is óvatlanul valamit, könnyen bajt hozhat a saját fejére.”

– Mit mondasz, lelkész uram?

Amaz megrázta a fejét. Magában pedig röstellte, hogy észre sem vette, hangosan gondolkodik. Bár talán nincs ebben szégyellnivaló, ha az ember a hatvanadik életéve felé halad. Ráadásul az utóbbi időben amúgy is hozzászokott ahhoz, hogy a zárkájában hangosan beszél saját magához.

Az is lehet, hogy ez már az örület egyik jele.

– Ha megengeded, lelkész uram, megpróbálok most a kezetről is levenni a vasat.

Szegedi rémülten pislogott.

– Nem lesz neked abból bajod, Curios uram?

Ezúttal Curios Péter, a révézmester rázta meg a fejét. Igaz, egészen más módon, mint az előbb a lelkész. Sokkal gyorsabban.

– Ne aggódj emiatt! Ami ebben a házban történik, arról odakint senki nem lesz tudomása. Föltéve, ha a feleségem el nem fecsegi... Egyébként meg tudhatod, hogy én is jó viszonyban vagyok a béggel. Ezért is engedte meg, hogy napközben itt legyél, és időnként prédikálj nekünk.

A lelkész ekkor önkéntelenül is az ablak felé, illetve azon túlra pislogott. A rövidlátó szemeivel is látta a híd körvonalait.

A révész követte a tekintetét.

– Bármennyire is a török építtette – mondta halkán, mintha maga se akarná elhinni a saját szavait –, azért el kell ismernünk, hogy nagy jótét ez nekünk. Szolnok már régóta rászolgált egy hídra. Joggal lehetünk szomorúak is amiatt, hogy hiába volt ez itt évszázadokon keresztül királyi birtok, végül a hódítóknak jutott elsőként az eszükbe, hogy hidat verjenek a Tisza fölött. Igaz, Mahmud béget az a cél is vezérelte, hogy ne tudjanak leúszni Tokaj felől az esetleges támadók. Szolnoknál így meg lehet állítani a harci naszádokat. Egyébként az én munkám is sokat könnyebbedett. Nem vagyok én már elég fiatal a folytonos kompozáshoz. Így viszont a híd egyik végében beszédjük a pénzt, és egy teljes marhacsordát át lehet akár fertályóra alatt is az egyik partról a másikra hajtani. Régebben ilyenkor a komppal többször is kellett fordulni. Ekként viszont mindenki jól jár.

Szegedi Kis István értőn bólintott. Épp elég időt töltött már Szolnokon ahhoz, hogy tudja: ahogyan egykor az Erdélyből érkező só, úgy mostanában az Alföld keleti szegleteiből errefelé hajtott marhák jelentik itt a legnagyobb üzletet. A csordák vonulását nem akadályozza senki, inkább igyekszik mindenki leakasztani belőle a maga sápját. A hajdúk a keleti végekből egyenesen a nyugati vásárokgig hajtják a marhákat, és mindenkinek az az érdeke, hogy mindenütt meg lehessen fizettetni a kereskedőkkel a vámot. Útközben pedig az útba eső településeken el is bírnak adni néhány jószágot. Az üzlet virágzik. Szolnok már egy évtizede a töröké, ám ettől még időnként a király adószedői is ugyanúgy eljönnek errefelé, és ők is nyújtják a markukat. Nem szólva a török tisztviselőkről, akiknek éppúgy érdekükben áll a marhák hajtása. Nem véletlen, hogy miután a szolnoki szandzsák élére került, Mahmud bég egyik első dolga az volt, hogy elrendelte egy híd építését. Curios Péternek igaza van: részben hadászati okokból, de persze azért is, mert így gyorsabban át lehet juttatni a Tiszán a csordákat, és ezáltal több pénzt be lehet szedni.

Alig egy évtizede vette birtokba a török a várost, máris otthonosan berendezkedett. Szegedi Kis István persze nem csodálkozott ezen, korábban – ha nem is mindig önszántából – tanúja lehetett, ahogyan Pécsről is pillanatok alatt igazi oszmán települést varázsoltak a hódítók. Mahmud bég különösen jeleskedett az ilyesmiben. Bár Istennek hála, a folyamatos elszívárgás ellenére még jócskán maradtak Szolnokon magyarok, mi több, sokan a környező pusztákról és falvakból is ideköltöztek, az ő házaik jobbára a Tisza, a főtér és a változatlanul meglévő katolikus templom közé szorultak. A főtértől odébb már a Balkánról és a szultán birodalmának még távolabbi szegleteiből betelepülők ütöttek tanyát. A Zagyva elágazásaival körbeölelt Várszigeten pedig a megszálló haderő rendezkedett be. A hódítók örültek,

hogy az újonnan fölhúzott és kellően megerősített vár nagyobb rombolás nélkül került a birtokukba, nem kellett ismét fölépíteni, hanem bővíthették a meglévő részeket. A hajdani kapitányi szállásból lett a bég palotája, a vártemplom egy részét lerombolták – azzal az indokkal, hogy minek a keresztényeknek két templom, örüljenek, hogy egyelőre egyet megtarthatnak –, és a megmaradt alapokra dzsámit húztak, amelyet a fényességes padisahról, a Törvényhozó Szulejmán szultánról neveztek el. Mellé, alig néhány lépésnyire a vízi kaputól, ahol egy évtizeddel ezelőtt csúfosan megléptek a vár védelmére kirendelt zsoldosok, fürdőt emeltek. A legnagyobb eredmény azonban kétségkívül a híd volt: a vár délnyugati bástyájától indult, már a Zagyva bal partján, a torkolaton túlról. A magyarok házaiból egyenesen rá lehetett látni. Így a Curios Péteréből is, ahonnet szemügyre lehetett venni az egyik tartóoszlopra faragott pelikánt is, amelyet egy helyi ácsmester vésett a fába, a török pedig meghagyta, nem törődött vele. A madár afféle jelképe is lett a városnak.

– Megint kérvényeztük a bégnél, hogy építhessünk templomot – törte meg a merengés csöndességét a révézmester. – De továbbra is hajthatatlan. Holott, úgy veszem észre, a török mintha szívesebben venné az újhitűeket, mint a pápistákat. Ennek ellenére nem engedi, hogy templomot emeljünk. Azt mondja, használjuk a főtéren lévőt, és úgy tesz, mintha nem értené, hogy oda miért nem tesszük be a lábunkat.

– Jó volna egy templom – bólintott a lelkész –, ám mint mondtam, nem föltétlen szükséges. A mi hitünk egyik alapja az, hogy őszintén és meggyőződéssel valljuk, nem szorulunk közvetítőre az Úrral való kapcsolat során. Bárhol létrehozhatjuk Isten házát. Egyébként meg itt, a te hajlékoddan is milyen jól elbeszélgetünk, és ugyanúgy megtiszteljük az Urat, mint a hófehérre festett falak között.

– Ma is jól emlékszem – élénkült föl Curios Péter –, amikor a prédikátor urak ideérkeztek. Mikor is volt? Több mint egy éve már. Hatalmas megtiszteltetés volt számomra ilyen tudós embereket az én szerény hajlékomban fogadni. És hát...

A révész hirtelen elharapta a szót. Nem akarta folytatni, mert rájött, hogy esetleg olyan húrokat penget, amelyek hangját nem esik jól hallani a lelkésznek.

A három prédikátort a tokaji várkapitány küldte Szolnokra. János Zsigmond erdélyi fejedelem ugyanis őt bízta meg azzal, hogy intézkedjék az akkora már országos hírnévre szert tett Szegedi Kis István kiszabadításáról. Németi Ferenc azonban inkább úgy látta jónak, ha váltságdíj, fogoly-

csere, avagy netán valamiféle vakmerő fegyveres kaland helyett a szép szó és a józan ész erejével próbálják meggyőzni Mahmud béget. Elküldte hát Szolnokra Méliusz Juhász Péter debreceni, Czeglédi György váradi és Tari Balázs fegyverneki prédikátort azzal, hogy beszéljenek a béggel. Nyomatékként pedig odaadta nekik János Zsigmond ajándékát, egy pompás és hatalmas kristályserleget.

Utóbbi a bég kegyesen elfogadta. Még abba is belement, hogy a kálvinista prédikátorokkal hitbéli kérdésekről beszélgessen. A törökök amúgy is kedvelték a hitvitákat. Amikor akár a lutheránusoknak a kálvinistákkal, akár a kálvinistáknak az antitrinitáriusokkal, akár bármelyiküknek a katolikusokkal nézeteltérésük támadt hit dolgában, tudták, hogy szaladhatnak a területileg illetékes török hatósághoz, mert az nem csupán meghallgatja őket, de a maga módján még meg is próbál igazságot tenni. Akkor is, ha azzal az érintettek nem föltétlenül értenek egyet.

Mahmud bég is szívélyesen elbeszélgetett a hit mibenlétéről, ég és föld dolgairól és más vallási ügyekről a messziről érkezett prédikátorokkal. Különösen Méliusz Juhász Péter nyerte el a szimpátiáját. A tudásszomjas debreceni egyháztudós ugyanis – aki ráadásul ekkor már püspöki címet viselt – megkérte a béget arra, hogy tanítsa meg a török írásmód szerint való ábécére. Le is jegyezte magának a török betűket. A bégnek ez olyannyira megtetszett, hogy még azt is megpendítette, mi lenne, ha lefordítanák magyarra a Koránt. Ezt a vallási törvények tiltják, ugyanakkor Mahmud bég úgy okoskodott, hogy amennyiben a helyiek értenék is a próféta szavait, többen választanák maguknak az igaz hitet a megszállt területeken. Különben is, a bég messze földön híres volt arról, hogy érdeklődik a tudományok iránt. Sokáig alkudott például egy ceglédi kálvinista lelkésszel egy annak birtokában lévő világkrónikára, mint ahogy arra is volt érkezése, hogy a Szulejmán szultán dicső tetteiről írott elbeszélést lemásoltassa Szolnokon.

Egy dologban hajthatatlan maradt Mahmud: hallani se akart Szegedi Kis István szabadon engedéséről. Pedig a lelkésznek számtalan látogatója akadt, akik sorra fölkeresték a szolnoki vár börtönében. Ajándékokat is vittek neki, leginkább élelmet, nem számolván azzal, hogy azt a börtönőrök mind egy szálig elveszik a fogolytól. A bég idővel annyiban enyhült, hogy megengedte, a lelkész Curios Péter házában töltsse a nappalokat, és ott találkozzon a hívekkel – természetesen úgy, hogy közben a bilincseit viselnie kell. Éjszakára pedig vissza kellett térni a börtönébe.

A bilincstől most átmenetileg megszabadította őt a révész, aki még azzal is vigasztalta a lelkészt:

– A remény hal meg utoljára, Szegedi uram. Azt is mondják, hogy Szolnok utolsó kapitánya, Nyáry Lőrinc is kiszabadult a fogságból. Holott őt Isztambulban, a Héttoronyban őrizték.

Azt azonban legföljebb csak magában tette hozzá, hogy igazából nem sok reményt lát Szegedi Kis Isván szabadulására.

Pedig nagyon is igazat beszélt: tényleg a reménynek kell legutoljára meghalnia. Már ha egyáltalán kell ebben az esetben halálról beszélnünk.

A tavasz szokatlanul hirtelen érkezett. Az egyik napon még jégtáblák úsztak a Tiszán – ez akkor, de később is rendre azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy a jeges ár elsodorja a végre-valahára fölépült hidat –, a következőn meg a gyorsan szétszakadozó felhőzet mögül előbújt a nap, és sugaraival melengetni kezdte a földet. Az olvadás helyén virágok szöktek szárba, mégpedig meglepően hamar: a sárrá változott hómezőn egyre több helyen dugták ki a fejüket a növények az ázott talajból, és a madarak folyamatos éneke is jelezte a kikeletet. Az egész nagyon gyorsan történt, voltaképpen néhány nap leforgása alatt, és hiába mondogatták az öregek, hogy meglesz ennek még a böjtje, elvégre a farsangot is alig ülték meg, a hirtelen jött meleget tavaszi fagy és havazás szokta követni, ez végül nem következett be. Noha a kezdeti sietség után a természet idővel átváltott a megszokott tempójába, a fogcsikorgató hideg már nem tért vissza. Visszavonhatatlanul és végérvényesen beköszöntött a tavasz.

Ilyesmit érezhetett egy emlékezetes napon Szegedi Kis István is, amikor megérkezett a révész házához. A janicsárok szokás szerint annak küszöbéig vezették, majd bár ilyenkor odakint, az épület bejáratánál kellett volna megvárniuk, hogy napszálltakor visszavigyék tömlöcébe a rabot, ezt nem tartották be, ahogy máskor sem, inkább élvezték a napról napra elnyúló szabadságot, és valahol a városban vagy annak környékén ógyelegtek, hogy csak estére térjenek vissza foglyukért, aki bilincsbe verve amúgy sem juthatott volna messzire. Azt persze nem tudták, hogy Curios Péter a felesége hajtűjével le szokta venni a lelkész kezéről és lábáról a bilincset – legalábbis a házban lévők azt hitték, hogy nem tudják a kintiek –, de amazoknak sem jutott eszébe a szökés, a lelkész ugyanis egyfelől nem akarta bajba hozni vendéglátóit és a helyi kálvinista gyülekezetet, másfelől meg nem is lett volna hová mennie. A hódoltsági részen bujdosnia kellett volna, csakúgy, mint Erdélyben, északra, a királyi Magyarországra meg nem kívánkozhatott, ott a pápisták voltak elsöprő többségben.

Ezen a napon a bilincseitől megszabadított Szegedi Kis Istvánt vendég várta a révészmaster belső szobájában. Ez még önmagában nem jelentett

meglepetést, máskor is megtörtént, hogy a Szolnokon átutazók fölkeresték a híres rabot, és meghallgatták a bibliamagyarázatát. Az idősödő férfi talpig feketét viselt, és vonásain meg a testtartásán is látszott, hogy megviselte a gyász. Fejet hajtva köszöntötte a lelkészt, majd arról érdeklődött, amaz megismeri-e.

A lelkész a homlokát ráncolta, és összehúzott szemhéjak mögül méregette a jövevényt. Ám hiába meresztette rövidlátó tekintetét, nem tudta, ki az.

– Mező Ferenc vagyok, Ráckevéről, Szegedi uram. Egyszer már találkoztunk, igaz, akkor nem itt, hanem Magyar Hasszán házában. Néhány hónappal ezelőtt.

A lelkésznek eszébe jutott, hogy igen, egyszer valóban prédikált az egyik szolnoki marhakereskedő házában is, aki sokakhoz hasonlóan renegát volt, azaz magyarból vált törökké, miközben a kálvinista hitét titokban megtartotta. Vagy lehet, hogy nem is annyira titokban, a törökök akár tudhattak is róla, ám szemet hunytak fölötte: gyakran jóval elnézőbbnek mutatkoztak a vallási ügyekben, mint az egymással hadakozó keresztény felekezetek.

Szegedi szabadkozva makogott valamit, amit Mező – maga is marhakereskedő – végighallgatott, majd gyors mosoly kíséretében megrázta a fejét:

– Nem kell mentegetőznöd, Szegedi uram, hiszen valóban rövid időre találkoztunk, és különben is, mások is voltak ott, nem emlékezhetsz mindenkire. Amúgy is, inkább mi figyeltünk terád. Különösen a feleségem, akit olyannyira megindított a prédikációd, hogy később is sűrűn emlegette. Mint ahogy azt is, hogy mennyire megesett rajtad a szíve, ahogy hallgatta bölcs szavaidat, és közben látta, milyen nagyon megvisel a hosszú rabság.

Szegedi Kis Istvánnak az jutott eszébe, hogy pár nappal ezelőtt pont eső után vezették ide, és akkor egy tócsában megpillanthatta a vonásait. Igaz, sokat nem látott belőlük, de annyit igen, mennyire beesett az arca és és vézna a teste, a szeme körüli jókora ráncokat pedig maga is érezte, mint ahogy a végtagjain is észrevehette a börtön piszkát. Hiába építettek ugyanis a törökök pompás fürdőt, oda csak ők léphettek be, a helyieknek a folyók vize maradt tisztálkodásra, neki meg még az se.

– A feleségem igen jó asszony volt, és mindig igen mély érzésekkel viseltetett az elesettek és a bajba jutottak iránt – Mező ingének ujjával megtörölte a szemét. – Mostanában nemegyszer úgy érzem, nem is érdemeltem őt meg. Hiszen sokkal jobb ember volt, mint én.

– Isten nyugosztalja szeretett feleségedet, és az Úr adjon neked erőt a gyászdobban – mondta a lelkész.

A marhakereskedő egy bólintással jelezte köszönetét.

– Sajnálom, hogy nem tudtam korábban jönni – mondta –, de beletelt egy kis időbe, mire összeszedtem a pénzt. Így sem lett meg teljes egészében, szerencsére a hiányzó részt összeadták a szolnoki hívek.

– Miféle pénzt? – bár próbálta csillapítani, Szegedi érezte, ahogy hevesen verni kezd a szíve.

– Az én drága Ilonámnak az volt az utolsó kívánsága, hogy váltsalak ki téged a fogságodból, és hívjalak el Ráckevére, legyél a lelkészünk. Szerencsére viszonylag közlelről ismerem Mahmud béget, aki szintúgy erősen érdeklődik a marhakereskedelem iránt. Ezerkétszáz forintban állapotunk meg. Tegnap érkeztem Szolnokra, estére sikerült is bejutnom a béghez, és leszámoltam előtte a teljes összeget. Ma már nem kell visszamennem a tömlöcödbe, Szegedi uram.

Szegedi Kis István kinyitotta, aztán becsukta a száját. Utána megint kinyitotta, majd megint becsukta. Végül, bármennyire szeretett volna, nem tudott semmit mondani, helyette kitört belőle a zokogás.

A másik két férfi is követte, összekapaszkodtak és sírtak mind a hárman. Idővel már maguk se tudták, pontosan mi miatt zokognak: egyszerre éreztek keserűséget önmaguk és az országuk sorsa fölött, közben meg hálásak voltak Isten végtelen kegyelmének azért, hogy életben lehetnek, és hogy a hosszú és sötét tél után mindig megérkezik a kikelet.

– Ezek szerint ma nem is lett volna szükség a feleségem hajtűjére – mondta a révész. – Pedig lám, milyen sokat köszönhetünk az asszonyoknak.

– Tedd csak vissza azokat a bilincseket szokás szerint, révész uram – mondta Szegedi könnyes szemmel. – Hadd vegyék le most is a fogvatartóim. Nem akarlak téged bajba sodorni.

Szegedi Kis István még aznap elhagyta Szolnokot, ahova többé nem is tért vissza. Kiszabadítójával, Mező Ferencsel annak néhai felesége kívánsága szerint Ráckevére ment, és a dunamelléki egyházkerület püspöke lett.

———— Lackfi János

SZAKÁLL-RÁNCIGÁLÓ

Lekapcsolom
a világot,
aludjék.
Lelakkozva,
mint simára
gyalult ég...

Ami fájhat,
fájni is fog
bizonnyal.
Tele vagyunk
mindenféle
iszonnyal.

Viszonyaink
is mifélék,
jaj, Uram!
Minden zugban
rettenetes
gyanú van!

Kit szeretünk,
megsebezzük,
nem egyszer.
Egy rossz szótól
már halálra
betegszel!

A szerelem
ellen sincsen
orvosság.
A szép almát
mocskos kezek
fogdossák.

A szerelem
veszedelem,
halálos.
Sírva borulsz
várbörtönöd
falához.

A gyereked
magadra hagy,
nem ismer.
Tanulsz élni
húsba ékelt
tövissel.

Aki megszült,
bár szeretett,
nem értett.
Visszametszett,
alighogy csak
túlélted!

Mégis itt vagy,
válladon a
kékes ég.
Sóvárogva
várod, hol jön
békesség.

Iszonytató
tüzek égnek
tebenned.
Füstje fullaszt
kiégetett
sebednek.

Fáj a világ,
lekapcsolod,
ne fájjon!

Mintha pernye,
varjak ülnek
a tájon.

Felhőkbe nyúlsz,
közel az ég,
Úristen!
Ráncigálsz
szakállát, hogy
segítsen.

(FREISCHWIMMER)

bárcsak egyszer végigsétálhatnék a szülővárosomon wolfgang tillmans figyelmével, mindenemet feltéve egy nemzetközileg elismert fényképész tárgykeresős játékára. ilyen rokonszenven csak egy aids-beteg tud évtizedeken át nézni póznára, kirakatra, blokk-tetőre, járdaszegélyre, betonvasra, strandra, emberekre, tetoválásra, visszerekre, fürdőkádra, fényszóróra, az égre.

kellenek a német, a londoni, a new york-i tillmans-képek, hogy lássam és talán elhiggyem hamuszürke visszfényükben kelet-európát. mert csak egy fikció volt, *kelet-európa*. hozzá szelídültem. iránytűvel a kezemben térülök felé. mozgása, mint egy ötvenévesé. változni akar, de nem akarja látszatát a változásnak, és ettől van benne valami hősies. the possibility of a happy life. the promise of a happy life. the hope for a happy life, mondja tillmans utcazájban. ismétlésekben, döntésképtelenségben érzem magam otthon, és van ettől bennem valami hősies.

vagy aszfaltra, útfestésre, repedésre, napsütésre, cikóriára. na, ez az én hősöm, ez az aszfaltot megrepesztő cikória. továbbmegyek hősiesen, és ettől.

ez itt még egy nagyon bizonytalan mosoly. ez ráeszmélés után az átértékelés jele, hogy ennek a sok hülyének körülöttem igaza van. tényleg én vagyok az, aki nem ért semmit. semmit.

aggasztó csendben megérkezik az átutazó bejegyzett születési helyére.

mindig anyákról írok. nagy, súlyos, gondoskodó, nemtelen anyákról. fákról. de most szigorúan anya, nem anyám, nem anyu, nem édesanyám, nem mamikám, nem mutti, csak anya, mert így tesz a legjobban. ő vár rám, az ajtóban áll.

itt megemlítem apámat, ő is van, csak apa, és ettől.

anyám durva nő, néha megfeledkezek erről. szembenézek vele, mint egy boldog ismeretlen, rámosolygok, nem ismer fel. ez itt még egy nagyon bizonytalan mosoly. semmit nem értek. igaza van. ettől.

megint elmegyek. elmegyek például segesvárról. tehervonat vagyok, bennem fél európa. európa egyik fele. az exportra szánt rész. egyik büdös városból egy másik, egy még nagyobb, egy még büdösebb városba megyek. személyvonat vagyok, a városok szaga beleragad belső borításomba, nyomuk marad a sínek felett. ez a légalagút az úgynevezett kelet-nyugat pólus.

iránytűvel a kezemben forgolódok. férfi el nem téved. pedig jól ki van táblázva minden út Európában, és minden út Rómába vezet, bár oda én még pont nem jutottam el. bárcsak egyszer fényképeken láthatnám, elhihetném. voltam egyszer én is naiv, szerelmes, kelet-európai gondolat.

(ÚJRATERVEZÉS)

ellenkezel, ellenállsz, érződik, hogy egy izom bentről nekifeszül, hogy tudatosan tartasz ellen. pedig most is puhának kéne lenned, mint a testben az a gyönyörű hólyag, amelyről az egyik szöveggedben írsz, mondja, mintha mi sem lenne természetesebb annál, hogy titokban belenéz a jegyzeteimbe, hogy feltöri a gépem, figyelmem tárhelyét. a hólyag, folytatja, ahonnan naponta többször előnt az indulat velünk szemben, a szüleiddel szemben, kisvárosi átlagosságunkkal szemben, majd, ahogy írod, ahová visszamegy, ami visszaszivattyúzza.

mint a kisleány, akiként maszturbálás közben rajtakaptak, szótlánul remegek.

azóta elképzellek, hogy ülsz a szobádban, felmetszed a hasfalad, és kikotorsz magadból mindent, gyomrot, epét, beleket, hogy megkeresd, hol van ez a hólyag. mit gondolsz, miért tart fenn a test rejtekhelyeket? belőlünk van minden odabenn, mi tettük beléd ezt a rejtegetést, rejtőzködést. légy hálás ezért. viszed magadban. a szerveidben viszed a szeretet és az őszinteség fordított arányát.

befejezi, néz. közben felnövök. pofon nem vághatom.

van valami családon belül, a generációk között. nem határ. nem sejtfalak. nem hártvány. nem törés. nem szakadék. nem a nagyapák ásta sánc vagy duna-kanális. nem is a nyílt tenger. nem is tudom, mi ez. ez volna a család?

csak fájdalom, egyszer csak összeér bennem a mondat, hogy csak fájdalom van bennem, semmi más. a szövegben, amiről beszél, tehát mégsem hazudtam. majd valaminek az undora tör fel, kipréseli a hólyag. nem utálat és nem szégyen, hanem zsigeri undor. belső anyagellentét, amivel a szervezet saját magát próbálja lebontani, szövevről szövegre haladva bentről kifelé. lassan vékony leszek, mint a kis gömböc. vékonyka burok, bennem a megerősakolt családi, nemzeti, faji, kisebbségi tudat. ilyen a múlt, a padláson növeget. hizlalja a család, hogy aztán vacsora után életünk első tíz-húsz évétől mindnyájan elhánnyuk magunkat az ágyban.

válasz nélkül ott hagyom, nem beszélünk soha többé. otthon kitörölök minden fájlt, és kidobok minden folyóiratot. nem olvasok kortársakat. nem olvasok fiatalokat. nem akarom feldolgozni. nem hagyom, hogy az anyák prózaversben próbálják megszerettetni magukat.

MIKOR KARAMBOLBA KERÜLTÜNK

A busz épphogy nekisimult
az előtte álló kocsinak, csak annyira,
hogy a kijelzőket és az apró lámpákat
működtető elektronikus rendszerek
egy pillanatra kihagyjanak,
még a lökhárító sem horpadt be.
A fogaid a döccenéstől finoman összekoccantak.
A borzongás áramütésként
futott végig rajtad,
az eset hirtelensége miatt
a mosolyodban nem volt kimaradás.

A nap is lámpa volt,
a verőfény megcsillogtatta
a padlóra gurult almán
harapásod negatívját.

Nyakadon felfénylett egy
(persze nem a karambolban születő)
vigyorgó véraláfutás.
Könyökömben egy apró ízületi gyulladás
pislákkolt kis feszültséggel.

Elcsodálkoztunk, hogy egy kis ütközés is
mekkora hangzavart eredményez.
Mindketten álltunk, mert leszállni készültünk,
a döccenéstől épphogy nekem estél.

Hazaérve mindketten
bevettünk egy Rubophent.
A hatása olyan volt,
mint egy zajszűrős fülesnek.

BŐR

A vérem vörös, kényszerű kapocs,
mint fájl egy mappában, úgy vagyok benne.
Öt liter vér feszes bőrbe töltve,
a bőr maradna, a vér már menne.

Megnyúlik majd, és nem szorít annyira,
minden mozdulattal szabadabb
leszek. A bőröm börtön, de átverhetem:
hangosan sírni kezd, ha felhasad.

De nem hagyhatom, hogy heges legyen,
– mert hangosan sír, ha felhasad –
Ha pengével nem tudok kitörni,
csak hagynom kell, hogy rám süssön a nap.

Mert ha meleg éri, halkán kezd el sírni,
tócsa van minden pórusom mögött.
Öt liter víz. A kipárolgással
a bőrömon keresztül elköltözök.

EGY IRÁNYBAN

Rugdod a gyomrom, hogy folyton lihegyek!
Egy zsákutcának egy iránya van.
Mondd, hogy fussak, és röhögj ki, ha nem megy.
Adj egy tükröt, hogy utáljam magam.

Vágd el a csuklóm, nézz a vércörökre!
Üvölts fülembé, bánts nap nap után!
A tudómben gyújts füstölót! Tedd tönkre!
Lépj a lábamra! Öld meg a kutyám!

Az idő telik és én ezzel nyerek,
mert egy irányban, előre halad.
Előre nézek, oldoz a káröröm,
Előre bámulsz, utálsz magad.

Önts le savval! Ha eldőlok, ne támassz.
Ahány igazság, annyi szeretet.
Nézek előre. Ahányszor csak bántasz,
te apróbb leszel, én szabadabb.

BERLIN: KIKELET

Nagyok a távok, de kitartóan biciklivel közlekedem. A kerékpárútrendszer kiváló, nem vagyok sem ehhez, sem a közlekedéskultúrához szokva. Budapesten az autósok gond nélkül ledudálnak, leszorítanak, lekurvaanyáznak, ha biciklivel merészelek részt venni a forgalomban. Így egészen meglep, hogy itt a fenti magatartásformákkal csak egymást boldogítják az autósok, ellenben a kerékpárral közlekedőkre, mint gyermekeikre, úgy ügyelnek. A felhőtlen berlini biciklis életében az egyedüli zavaró elem a törmelék lehet. Minden éjszaka után olyan sűrű üvegtörmelék lepi el a járda mellett futó kerékpársávokat, hogy a bicikli lendületével lehetetlenség a milliom szilánkot kikerülni. Hiábavaló bárminemű próbálkozás, ropogva és tehetetlenül hajtok végig az apróbb és ijesztően nagy üvegdarabokon.

Noha már egész szektor épült az üvegguberálásra – nem is jövedelmez rosszul, egy üveg 25 centet ér, jó kereset ez a nincsteleneknek, és keresetkiegészítés néhány megkopott igényességgel öltözött kisnyugdíjasnak –, mégis minden éjjel akad épp elég ember, aki gondtalanul, gondolkodás nélkül vághatja és vágja is földhöz a sörös és matés üvegeit a technó fővárosában mulatva. A menthető üvegeket reggelre már pénzre váltották a szorgos gyűjtők, a többiből pedig tovább gyarapodik a szilánkszőnyeg a bicikliutak hosszában. Ilyen módon aztán a rászorulókat hajtják az újrahasznosítás malmát, a rá nem szorulókat pedig a kerékpárszervizek bizniszét. Ezenfelül termelik a város újabb rétegét, a most épülő jövőt, amihez a kíváncsi utókor majd visszaáshat.

De nemcsak a tegnap romjain járok ám. A város végtelen síkjain, néha váratlanul felbukkan egy-egy domb, mint például a friedrichshaini Volksparkban. Váratlanul, hiszen az egykori lápra épült Berlinben ritka látvány az emelkedő, a kerékpár ezért is kézenfekvő. A Volksparkban tehát egészen meglepő, hogy a füves rétek egyszer csak emelkedni kezdenek, és hirtelenjében, mintha a Bükk vagy a Börzsöny fás erdejében találnám magam, kétméretes domb magasodik előttem: a kis és nagy Bunkerhegyek, avagy a Kleine és Grosse Bunkerberg. A két domb nagyra nőtt flórájának gyökérrendszere szokatlan talajban kacskaringózik. A következők sorakoznak a kétméternyi földréteg alatt: összeroppant ablakkeretek, ajtók, tetőcserepek és gerendák, a legkülönbözőbb méretű fal-, csempe- és tégladarabok, felismerhetetlen-

ségig deformálódott fémszerkezetek, egykori járművekhez tartozó szétromcsolódott alkatrészek és abroncsok, darabokra esett bútorok, egyszerűen: ripityára tört életek nyomai, a megsemmisült negyvenes évek. 1945 után a szinte földig rombolt város törmelékét képtelenség volt mind elhordani. A bunkerek a háború végével funkciójukat veszítették, így a találékony németek ide hordták a környék romjait. Két és fél millió köbméter sittel töltötték fel a két épületet, egy jókora réteg földdel betemették a múltat, és új életet kezdtek ültetni rá: fákat, bokrokat, füveket. Így alakultak ki – a helyi tájképben szokatlanul mutató – berlini törmelékhegyek, avagy Schuttberge, amelyek belsejéről az idevetődő utazók mit sem sejtenek, hiszen csak fákat, bokrokat, füveket és rajtuk békésen söröző és cseverésző városlakókat látnak.

A talpunk alatti múlt rétegződése persze minden városban jelen van Rómától Budapesten át Londonig, de itt, ahogy minden ambivalencia, ez is, valahogy másképp működik. Mert ami itt történelmi, az egyúttal égetően eleven, ami kínosan szembeötlő, az egyúttal teljesen közegébe olvadó. Berlinben minden ellentmondás zavarba ejtő és nélkülözhetetlen.

*

Léna érkezésem óta a kiskertről mesél. Olyan jó végre a zajos városból erre a szeletnyi termőföldre kijárni, mondja lelkesen. A régi reptér a Tempelhofer Feld mellett van – amit, mióta kivonták a forgalomból, közparkként használnak az újrahasznosítás bajnokai, a helyiek. Egy nap aztán végre kitekerek, lakótársam boldogan vezet be a gerilla konyhakertbe, és egyesével mutatja nevelt zöldjeit. Csak májusban kezdte, még nem olyan burjánzó, mint a többi, de már alakul. Van itt paradicsom, tök, feketenádytő, az a lila levelű – mutatja hosszú ujjával – valami helyi spenótféle, ilyen itt mindenfelé nő. Jövőre szeretne majd sok fűszernövényt is, addigra egészen pofás lesz a kert. Onnan hátulról lehet majd köveket hozni – int az odébb álló platánsor irányába –, akad bőven sírkőtörmelékből. Szemöldököm hirtelen a homlokom közepére ugrik: Hogy miből?

Ja, ez itt régen egy temető volt, fűzi hozzá, csak úgy melleleg, a magyarázatot. De gyászolók már rég nem jártak ide, teljesen elgazosodott, ellenben a városban senyvedők az utóbbi években felfedezték maguknak a területet, és kertészkedni kezdtek rajta. Itt mindenkinek jut egy kis parcella – jelenti mosolyogva, és büszkén körbevezet, hogy megmutassa a már fejlettebb növényzettel rendelkező szomszédos konyhakerteket.

Valóban, ahogy jobban szemügyre veszem a földdarabokat elválasztó kerítéseket, zúzott márvány- és gránittömböket veszek észre, amiken itt-ott aranyozott betűk sejlenek fel, *Engle...*, *...rgaret, Familie Melch...*, vezeték- és keresztnemek eleje vagy vége, fejjel lefele vagy oldalára fordítva, ahogy épp a törés bekövetkezett, és ahogy a kődarab jobban passzolt a kerítés mentébe. Kissé meghökkent a sírkőtörmelékekkel határolt cukkini- és napraforgóerdők látványa, hirtelen nem tudom eldönteni, vajon hullagyalázás az elhunytakra tököket és bazsalikomot ültetni, vagy valami egészen más?

Ám a gerillakert meghittsége hamar kisöpri a *gyalázat* szót a fejből, mert a temetőben lakozó elmúlás szorongásával ellentétben itt szokatlan nyugalom száll meg, a burjánzó növények pedig gyalázat helyett sokkal inkább tűnnek valamiféle földi paradicsom megtesztésítőiként.

A kert közepén magasodó óriási juharfák alatt hullámformájú napozóágyak terülnek el, az egyik ágról hinta lóg. A séta után Lénával lepihenünk, ő az egyik nyugágyra heveredik, én a hintára ülök, és lomhán hajtani kezdem. Rágyújtunk, mintha csak tömjént, szertartásosan füstöt eregetünk a lassan rózsaszínbe boruló berlini égre, miközben a pilisi temetőlátogatásokról nosztalgizunk az új étellel megtöltött egykori sírkertben.

*

El akartam pakolni ezt a nagy kupacot, mielőtt megérkezel, de nem jutottam odáig – mondja Léna a ruhásszekrénye előtt heverő méretes textilrakásra mutatva. A kupac kész úttorlaszt képez – hetek óta kis sem tudom nyitni a szekrényajtót, teszi hozzá méltatlankodva. Erre a rakásra elég ránézni, és már a gondolatba is belefárad az ember, ha végigzongorázza: ezt mind kimosni, összehajtani, elcipelni valahova máshova, a piacra, egy adományboltba vagy csak a következő kukáig... Mivel lakótársam a gondolatba is belefárad, a kupac inkább marad.

A hétvégén egy ruhapiacra vetődünk. Záróra környékén kell menni, akkor csomó mindent már csak úgy hozzánk vágunk, informál Léna. A Badehaus épületei között futó régi szervízút tömve a levetett és rég nem használt ruhakupacukat kimosó, összehajtó, kicipelő eladókkal, és a mindezt megtenni képtelen vevőkkel. Mi utóbbiakhoz tartozva végigpásztázzuk a terepet.

Zu verschenken – avagy ajándékba, az első helyi kifejezés, amit Berlinben megtanulok. Lakótársam jól sejtí, a piac utolsó órájában bőven találunk *zu verschenken* dobozokat, amelyek tartalmát a szorgos ruhakihordók már igazán nem szeretnék hazavinni. Így viszont mi érkezünk haza teli kézzel.

A Léna szekrénye előtt árválkodó halom csak gyarapszik, és immár az én szobámban is növekedésnek indul egy újabb.

Máskor Neuköllnben egy kerítésnél állunk meg, ahol mintha valaki kitergette volna a ruháit. Ez az utcarész egyfajta szabadvásárként működik, a környékről ide hozzák a lakók a megunt, de még használható ruhákat, az erre járók pedig nyugodtan szemelhetnek belőle. Léna minden tétovázás nélkül megáll, és rögtön könyékig merül a dobozokban. Én pár percig még kínosan téblábolok mögötte, végül erőt veszek magamon, és kényeskedő ujjakkal leemelek pár darabot a kerítésről. Mire volna szükségem, kérni tőlem. Nadrágra leginkább... Kettőt mozdul, és hamarosan egy tökéletesen rám passzoló, elegáns nadrágot nyújt felém. Erre felbátorodom, én is belevetem magam a ruhamustrába. Végül hibátlan gyapjú- és selyemdarabokat guberálunk össze az útszéli turkálóban, ahol szégyen nélkül megállhat mindenféle ember: nyugdíjas, munkásember és diák, rászoruló és jómódú egyaránt. Újabb szerzeményekkel térünk haza, ruhakupacaink pedig tovább magasodnak.

Egy nap Léna ujjongó kiáltozására kapom fel a fejem a konyhában. Ezt nézd, pillangók, pillangók! – örvendezik gyermeki lelkesedéssel. Ma úgy döntött, felszámolja a ruhahalmot, első lépésként sikerült is odább tolnia a temérdek göncöt, és hetek után először, végre kinyitotta a ruhásszekrényét. Ahogy kinyitotta, nem ám némi rusnya moly, hanem hatalmas, kék szárnyú pillangó rebtent ki az antik bútordarabból. Nézd, ott a párja is, mutatja el-érzékenyülten a szekrény belső sarkát, és valóban, ott bontogatja szárnyait a burkából frissen kikelt lepke párja.

A németek nem tudták hova hordani a háborús törmeléket, mi nem akarunk megszabadulni a régi textilektől, amelyeket csak őrizgetünk, de elhordani képtelenek vagyunk. Emberi életünk puha rétegei, a múlt, amitől nem akarunk és nem is tudunk megszabadulni, és amire kénytelen-kelletlen jövőnket is építjük. Tehetetlenségünk lassan komposztálódik, majd önálló flóra és fauna kel életre a kupacokon, régi életünk megunt, letűnt, fájdalomban vagy örömben szétfoszlott darabkáin. Mi ösztönösen ültetni kezdünk rá: füveket, mohaágyat, gombákat és almamagot, körbeüljük és bizakodva várjuk, hogy valami új, valami jobb rajtuk kihajtszon.

Géczi János

VERS A VÁSÁRLÁSRÓL

A pulthoz érve fogyott el a levegő.
Markoltam a fedlap peremét, ráfogtam
a sok régi tenyéryomra. Ha az ég is
segített, elhadartam amikért küldtek.
Vekni kenyér, két felnőttre és gyerekre
főzet szafaládé s vékony héjú citrom,
ha az leves. Voltak osztálytársak, akik
a falra függesztett fényképet bámulták
ilyenkor, én asztalos apám kezének
munkáját, a medvecukros üveg, petró,
sósborszeszcukor-ampullák, s az úrhajós
csokoládé tárhelyét, a pult gondosan
gyalult, késszabdalta, ám műremek lapját.

VERS A MÉZGÁRÓL, AMI TÖPRENGÉSRE AD OKOT

A dinasztia uralkodása
idejében a famíliának
a javakból semmi sem jutott.
Ezzel a versmondattal álmodtam,
aminek az igazságtartalma
felriasztott. Testemet meggyfaszag
burkolta be. Egyik férfiósöm
szájába folyékony macskaméz
csepegtettek, a vergődésére
és a ciánízre, miként a déd-
és nagyapám, s az apám, emlékszem
magam is.

VERS ARRÓL, AKI MINDENT SZÜNTELEN HALL

A számanincs szolgáltatók mindenséget
keresztül-kasul átjáró adásait
egyszerre hallotta. A pravoszláv zsoltárt,
mézillatú sorokat a gyerekkorból.
A mindenthallás begyűjtötte a závár
csapódását és a hornyolt töltényhüvely
koppanását az átfagyott föld ajtaján,
a surrogást, amit a forralás végén
a kifutó tej kelt. Időnként kétszeres
sebességgel az omlatag garázsfallnál
az egyérintőzés labdapuffogását.
Délutánonként a fecskék villanydrótok
közti szárnyalását s a palacsintában
fecskefarkat ott hagyó harapás hangját.
Chopin-keringőket az óraváltáskor.
Futballkörkapcsolást. Rádiójátékot
a letépett körmokről, szünetmentesen.
Az együtthallásból kivehetővé vált
az idő kerregése s az univerzum
összegezte a mindenhonnan érkező
vizet verő malomkerékcsattogást, de
azokat mindenkor zűrzavar követte.

Arató Zsófia

EGY NAPLÓ MARGÓJÁRA

Ott rejtőzött el Anne Frank
a hátsó traktusba' várva,
hol tűnődésének tárgyait
egy titkos füzetbe zárta
a kedvesen, a szertelen
okos, szigorú lányka –
önmagát jól elrejtve benn,
majd hirtelen kitarva –
a szívében ő, Anne Frank
néha annyira árva,
a Fákat és a Nagy Eget
egy ujjnyi résen át látta:
s az éveket, az életet
mégis hiába várta.

Az értelem ad zálogot,
s nem jön vissza,
hogyan kiváltsa.

DIFTÉRIA

(PILLANATKÉP EGY CSEHOV-NOVELLA NYOMÁN)

Ma Kirilov doktornak meghalt
hatéves kislánya, Andrej.
A falak suttognak, kérdezzük:
hát hiába orvos az ember?

A kiságnál térdel az anya,
az apa kábultan támolyog.

Karbol- és éterszag terjeng,
egy palackból meszes lé csorog.

A gyermek teste az ágyon hever.
Szeme a tompa messzeség
egyre sötétebb kútjába esve
veszti el saját tekintetét.

Az anya még félig öntudatlan
áll fel az ágytól és köbenéz:
eldobált tamponok, lógó paplan
riadt homálya szerteszét.

Kirilov megy, és ablakot nyit:
– odakint holdfényes este van –
s nézi, ahogy a fák felett
egy varjúcsapat épp átsuhan.

LIBIKÓKA

Ketten lépnek be az ajtón, leveszik a sapkájukat. András nézi hívatlan vendégeit. Bajusz, görnyedt hát, a másik fiatal, arca kipirosodott. Kék ruha, neonzöld mellény, a vasútról jöttek.

Sáros csizmák a padlón. András tegnap törölte fel, térdelt, vizes rongy, faltól falig. Régen a felesége dolga volt, de nem kéri rajta számon, amióta egész nap az ablakban áll, alig beszélnek. Nézi az iskolaudvart, a felhőket.

A bajszos közelebb lép, a sár szétkenődik a padlón. Szőrös keze a nyakán, vakarja a bőrt. Valósággal kidörzsöli. A sín mellett találtuk!

András bólint, a sín mellett találták. Ő is talál dolgokat a sín mellett. Jönnek a városból a nyolcórázók, elégük van, kidobálnak mindent. Sörösüveg, ragtapasz, övcsat. Szereti a síneket, minden hétvégén arra sétál, nézi a város bérházait, a gyár füstjét.

A fiatal is előrelép. Nem nyúltunk hozzá, a tévéből tudjuk, hogy nem szabad! András kiropantja a hátát. Roncsolt a test? A bajszos tekintete az íróasztalon. Talán fegyver is van a fiókban.

Az oldala meg volt szurkálva. András sóhajt. Ha megvolt, akkor megvolt. A hónapban kétszer riasztották, a részeg Trau bácsihoz és a pennys reklámtáblát graffitiző iskolásokhoz. Az öreggel rövid beszélgetés a konyhában ülve, a fiataloknak egy *nem szégyellitek magatokat*. Itt nem szoktak szurkálni. Várjanak meg kint! Bemegy a hálószobába.

Képek a falon. Horgászcsónak, kártyázó örök a toronyban. A felesége festette, régen festő akart lenni. Érettségi után több tanfolyamot is elvégzett, aztán máglyát rakott a hátsó kertben. Miatta ilyen? Megsértette valamivel?

A felesége egy hete nem megy be dolgozni. Hazajött a postáról, bevásárolt a piacon, megfőzött, az ablakhoz lépett. Azóta nem mozdul onnan. Az ágyba se fekszik be, a székben alszik az ablak előtt, András viszi neki az ételt. Egyszer behúzta a függönyt, amíg a felesége szuszogott, s mire este hazaért, a függöny már nem volt az ablakon. Mindent megpróbált. Hívta az orvost, de az csak legyintett, egészséges ez, mint a makk, áthívott két ismerőst a postáról, de azoknak a felesége még csak nem is válaszolt, végül térden állva könyörgött neki.

Esik a hó! András kinéz az ablakon, szemben az iskolaudvar. Fehér pelyhek az égből. Állnak és néznek. Negyven éve állnak egymás mellett.

Osztálytársak voltak, órán leveleztek, csengő után ketten az alagsorban bezárkóztak a mosdóba. Próbáltak mindketten leülni, végül állva maradtak. A nyelvüket nem merték használni.

Ki kell mennem a vasúthoz. A felesége szürcsöl, elmosolyodik. András követi a tekintetét. A szemközti játszótér piros hintája.

Követi a vasutasokat, az állomás nincs messze. A faluban semmi sincs messze. Odaérnek a sínekhez, az állomásfőnök sóhajtozva lép ki a fülkéből. Ott van! Felfelé mutat. Talán a lelkére gondolt. Már a mennyországban lenne?

Négy alak a hóban, megfontoltan haladnak. Feltűnik egy ötödik is, az már nem mozog, hason fekszik, zöld kabát, fekete sapka, oldalán sötét folt. A bajszos előrelép. Látja, ni! András látja. Lehajol, a hátához kap, nyögdecselve egyenesedik fel. A halór.

Négy tekintet a halór hátán. Mit csinál egy halór? Ki őrzi majd a halakat ezután? András előveszi a telefont, megnyitja a jegyzeteket. Szép sorjában! Az állomásfőnök a fejét vakarja. Ezek ketten találták, én nem tudok semmit. Azok ketten helyeselnek. Ott feküdt. Nem folytatódik a történet. Mikor? A bajszos a társára néz, egyszerre vonják meg a vállukat. Hat körül. Az állomásfőnök a fejét csóválja, ő hatkor még a disznót etette, megfagyott a zár, kalapáccsal kellett leverni a kilincset. Megint kereshet lakatost. András azon gondolkodik, hogy mit kérdezzen. Vár. Hogy mire, nem tudja. Nem kérdez semmit.

A Casablanca sörözőben a megszokott arcok. Ülnek, nézik Andrást. Tudják, tudnak mindent, az állomásfőnök kiírta a falu Facebook csoportjába, nyolc lájk, két komment. Hiszem, ha látom. Mind tudjuk, kik szurkálnak!

A kocsmáros sorsjegyet vesz elő a pult alól. Mi járatban, régen láttam itt. András megvonja a vállát. Megint a munka. Százast vesz elő a zsebéből, kapar. Szereti a sorsjegyet, régen mindig a feleségével együtt kapartak, jó lenne a házra, kéne egy sufni a kertbe. Na, meg a gyerek. A felesége lányt akart, ő fiút, a névválasztáson gyakran összekaptak, párszor ajtócsapkodás lett a vége.

Összegyűri a sorsjegyet. Mit tud a halórról? A kocsmáros kezébe veszi a rongyot, ráköp. Kérdezze meg a Tokodit, az tud mindent!

András megfordul, Tokodi őt nézi. Mi történt? Tokodi vigyorog. Itt ültem, láttam mindent. A halór Seregivel veszett össze a hétvégén, ki is mentek az udvarra, de csak kerülgették egymást. Gyáva népség! Int, András az asztalhoz lép. A halór feleségéről volt szó. Mindenki Andrást nézi. A két

dartsozó a sarokban, az ősz férfi az ablak alatt, a kocsmáros a pult mögül. Aztán egyszerre mozdulnak meg, a kocsmáros újabb poharat vesz a kezébe, a dartsozók kivesszik a nyilakat a táblából, az ősz férfi az asztalra dönti a fejét. Tokodi megveregeti András vállát. Meg fogja találni!

András a fákat nézi, kezében a kocsmárostól kapott bor. Az ajtóban szólt utána, adja át az asszonynak. Mennyi is lett? András legyintett, csak a hétvégén, de a kocsmáros töltött egy sört, koccintottak. Száz évig!

András pár éve meglepte a feleségét egy külföldi úttal, a másodosztályra szerzett jegyet. A felesége egy nappal az indulás előtt belázasodott, le kellett mondani az utat, a pénzt nem kapták vissza. András még sohasem járt külföldön, a megyét is ritkán hagyja el. De végtére külföldön sem lehet más, mint itt, csak még azt sem érti, mit beszélnek körülötte.

Meglátja Seregi házát, sárga vakolat, megdőlt kémény. Seregi a kocsmában egyszer azt mondta, medvéket látott az erdőben. Már a kocsmában sem hisznek Sereginek. Pár éve jött a városból, vállalkozó volt. A faluban is sok mindenre vállalkozik, járdaseprés, masszázs.

Jöjjön ki, ne nehezítsük meg egymás dolgát! Arcok az utcából. Lassan közelednek, vánszorognak a ház felé. Seregi behúzza a függönyt. Menjen a fenébe az egész faluval együtt! András széttárja a karját, nincs mit tenni, ez van, bent sem olyan rossz. Egyre több utcabéli, arcuk együttérző. A kurva anyátokat, elegendem van az egészsből! Székhúzás hallatszik, András lenyomja a kilincset, az ajtó zárva. Egy mély hang a tömegeből: Rúgják be!

Andrást nézik. Mégis ő a rendőr. András nekifeszül, az ajtó nem enged. Ne így! Mintha hinne benne! András erőlködik, tompa fájdalom a gerinc mentén. Belöki az ajtót, megtorpan. Seregi a konyhaasztalon áll, a nyaka köré tekeri a kötelet. Legalább hagyjanak meghalni! Izgatott tekintetek. Ugyan! Ne csinálja már a fesztivált! Seregi lehunyja a szemét, ugrik. András látja, nincs rajta cipő. Azt beszélik a faluban, sosem hord, hogy a smaszerek keményre verték a talpát a börtönben, nem fázik meg soha. Seregi elterül a padlón. Talán a gerendára köthette volna! Megütötte magát? Seregi felpattan, kiszalad a házból.

András fut. Ő Seregi után, őutána az utcabeliek. Gyorsabban! Lőjön a levegőbe! András zihál, Seregi húzza a lábát, az utcabeliek lassan elmaradoznak. Ketten a sín mentén. Seregi a városra gondol, a 16:17-esre, András a feleségére.

Nem akarta, hogy rendőr legyen. Állásajánlatokat küldözgetett e-mailen, posta, Penny, még az iskolában is körbekérdezett, keresnek-e gondnokot. Közben a hadnagy egyre gyakrabban hívogatta Andrást a jól sikerült

kártyaparti után. Nem leszünk milliomosok, de a jelvény után gyakran megfordulnak itt a faluban! Elmondta a feleségének a döntését, az csak vállat vont. Te életed. Este rányitott Andrásra a fürdőszobában. Beült mellé a kádba, a fülét harapdálta, mielőtt András csúcsra jutott volna, szó nélkül otthagya. András hajszárítás közben vette észre, vér folyik a füléből.

Gerince mintha a koponyájába csúszna, a térdére támaszkodik. Kialtani akar, de csak liheg. Nézi az egyre távolodó Seregit.

A hadnagy beleiszik a vodkába. Megteheti, hogy iszik András jelentése közben. Ki szólna rá? Tessék már rendesen figyelni! A hadnagy a legnagyobb tekintélyű ember a faluban, hátradől, rugózik a széken. Lesz egy új munkatársunk, a szomszéd faluból jön, a jövő héten kezd. A hadnagy újratölt a vodkából, András az üvegben koccanó jégdarabkákat bámulja.

Bólint. Megszokta, hogy bólint. Mindenre bólint. Feleségre, hadnagyra, néha még magában is. Ha előveszi a keresztretjvényt, vagy amikor megnyitja a zuhanyt. Többet nem kell terepre menned, inkább magam mellé veszek irodára, úgyszintsem sok a nyugdíjig. András a szobában marad. Hátha kap egy felülíró mondatot, inkább mégsem, minden marad a régiben. Nem kap semmit. A hátad egyébként hogy van? András a csípője mögé teszi a kezét.

Nem ment el vele orvoshoz, tartja a fogadalmát. Régen járt eleget, az orvos elküldte a városba, labor, terápia, a feleségét is megvizsgálták, de neki semmi baja nem volt. A felesége nem adta fel, rávette, menjen máshova. András ment is, mindig ahová mondták, felhívta azt, akit fel kellett hívni, bement az ajtón, amire rámutattak. De csak szánakozó tekinteteket és pár vállveregetést kapott. Beszéltek valamit a lehetséges megoldásokról, fogadjanak örökbe, de András hallani sem akart róla. Amikor jelentkezett a hátfájdalom, már nem hívott fel senkit.

És Seregi? A hadnagy legyint. Az már nem a mi gondunk.

A felesége az ablakban, nem köszön vissza. Mered a sötétbe. Pár perce még világos volt, havazott, ott volt az iskola, a homokozó, a libikóka. Mellé áll, megérinti a vállát. A felesége elmosolyodik. Te is látod? András előredől, hunyorog. Vissza akar kérdezni, de nem szól semmit.

EZERKETTEDIK ÉJSZAKA

Ha kiharapom az éjszakából a sötétet,
a Nap kel fel,
vagy a Hold lesz fényesebb?
Ha lenyelem az árnyékodat,
eltűnik a tested?
Mivel járok jobban,
ha engem takarsz ki belülről,
vagy ha a világot állod el előlem?

Rám írtad magad, aztán megijedtél.
Azt hitted, tükör vagyok,
pedig csak egy szakadt fényképet aggattál rám:
kiskori arcképeddel borítottál be.

Még csak rám sem erőltetted.
Egyszerűen csak megjelent,
mint egy nyálkás függöny,
amiből lehetetlen kigabalyodni.

Minden pillantásoddal
egyre vastagabb lett az átok,
hiába köpködtem, sikoltoztam,
nyáladzottam és világítottam alatta.

Talán azt vártad,
hogy kigyulladjak és elégessem.
Hogy elégesselek vele téged is.

Nem megy.
Víz vagyok, elmoslak,
átítatlak, kioltalak.
A függöny marad.
Egyre nyákosabb.

Bújj be alá!
Féljünk együtt az átkaidtól.

*

Egyedül hagysz a rontással.
Ők én vagyok már,
mondogatod, nézel engem,
nézed azt a másikat magadban,
nézed a tükroét előtted,
a gyerekkori fényképeket az asztalon.

Én ők vagyok már,
mantrázod,
kisfiú szörnyeteggé változtatsz,
bebújsz az ágy alá.
Nem beszélsz,
csak fohászkodsz,
hátha kitakarodom a szobából,
és valaki mást falok fel.

*

Álmodban mindenki te vagy.
A versemben mindenki én vagyok.
Ez a te álmod.
Én írom.
Te az én kiskori képemet viseled.
Szörnyetegek vagyunk mindketten.

Kiharapom az árnyékom az ágy alól.
Kiharapod az árnyékom a sarokból.

PÁVAFAROK*

Blood of the past is here,
hallgatom Kae Tempest mantráját,
közben elhalad mellettem egy vérszállító autó.

Egy négyheréjű kutya sétál előttem,
talán szerencsét hoz,
talán a bölcsek követ cipeli ágyékán.

Magához vonzza az összes félelmemet,
az összes átkot, az összes ítéletet,
amit kiosztani készülnek rám.
Bizottságok, testületek,
kopott lambériájú szobákban
ücsörgő öltönyösök.

Üres tekintetük áztatja a falat.
Izzadságom csöpög a plafonról.
Kiegésznek a monitorok.

Aranyat ugatnak a kutyák.
A bölcsek köve lábaik közt
igazsággá változtatja a félelmet,
életté a vágyat.

Nem is értem,
hogyan létezhet olyan állat,
amit még nem ivartalanítottak.

* A pávafarok az alkímiában az arany készítése során félig átváltoztatott *materia prima* csillámló színjátéka a transzmutáció folyamatában, amely a legtöbb alkímista szerint annak jele, hogy az eljárás nem sikerült, és a bölcsek köve helyett a *caput mortuum*, a „halálfej” jött létre. Mások szerint viszont a pávafarok azt jelenti, hogy az eljárás jó úton halad.

SZENTESTE, A FÉNYRŐL

Várom, hogy eljössz.
Azt, hogy itt vagy úgy rendesen,
hogy kiolvad benned az a jégvirág
a sok hideg után, mint szenteste,
ha bejött nagyapám hideg-füstösen,
s kabátján a hópehely megadta magát.
Megengedte magának az eltűnést.
Ami igazán nincs ugye, csak a szemnek.
Ezt sokszor a hópehely jobban tudja,
mint mi, várakozó.
Megadta magát a kabátnak, és eltűnt
a szövet-sötétbe, ahogy azóta Tata is.
Most karácsony van, ilyenkor
beleférnek ilyen kis közhelyek,
mint nagyapám belső világossága, amiről tudom,
hogy én is örököltem, megkaptam, ott van valahol,
ritkán mutatja magát, pislákol, amikor ő akar.
Arra is csak várni tudok, hogy mikor villan,
nem tehetek érte semmit, csak várok.
Mert tudom már, hogy ez illik legjobban
rám, s tán terád is, ez a várakozás.
Talán jobban, mint az, hogy ember.
Tudom, ott van a fény, amit kaptam,
abba a vastag sötétbe burkolva,
ott van, körülöleli kis fényt nagy sötét,
és szereti, és mondja, hogy nélküled
nem lehetnék az a nagy, aki ma vagyok.

CRATERELLUS TUBAEFORMIS

Kae Tempest hangján hallom magyarul

setét trombiták a földből
setét trombiták nőttek
nagyapák nagyanyák
meghosszabbodott ajka
harsonáz kifelé a föld alól
hogyan mit csináltok
vankuj kölykei a világnak
csak nézitek egymást bambán
és nem beszéltek
nyelítetek vissza a szót mint a taknyot
félrenéztek ahelyett hogy
végig szembe egymással
amíg bírja a tekintet
és még azon is túl
mit csináltok
vankuj kölykei a világnak
üvöltik a setét trombiták ősök
föld alól kinyúló ellilult csőre
ordibál hogy virágok vagytok
fehér angyaltrombiták
most betömve még
vörös fejjel fújjátok
szemetekből már spriccel
a vér könny helyett
szétfeszít valami üvöltés odabent
valami megátalkodott dübörgő csend
de ti csak fújjátok vankuj kölykei
elátkozott fehér angyaltrombiták
csak fújjátok csak fújjátok
ebben az elátkozásban is
mert sámánok vagytok
nem is vankujok

ÁLOM NR. N

egy magas szikla
odalent a lehetségesek közül
a legnyugodtabb türkiz tenger
csend van idefent és csend van odalent
egy fekete medve idétlenül
átkorcsolyáz balról jobbra
át a meleg tengeren át
a jegetlen sós vízén át a nyugodt felszínen
át a tengeren a szorongásom ő
nagyon fekete tépett és torzonborz
égett szaga volna ha közel
mennél hozzá a szorongásom ő
egy odaégett medve idétlen
tánc fájdalom és karmolás
nézem hogy tovakorcsolyáz
tovaslisszan a meleg türkizen
tova a nyugodt felszínen
hogyan kimegy a képből boldog
vagyok hogy elmegy örökre
mégis ha leírom hogy elmegy örökre
belém karmol a tény hogy hiányozni fog
jobb lett volna másképp fogalmazni
de már késő már nem törölhető
itt marad belém égve türkiz csendben
perzselt medve bunda-szagban hogy
elmegy örökre a szorongásom ő

Fellinger Károly

A CSENDTŐL BŐGNI TUDNÉK

Marno János 75. születésnapjára

Amikor azt mondják, úgy nézek ki, olyan
vagyok, mintha kicseréltek volna, nem is
gondolnak bele, mennyire igazuk van,
csak éppen nem mondanak ezzel igazat,

semmi újat, mindig a jót emelik ki
belőlem ilyenkor, mint a kísérleti
egeret üvegketrecéből az orvos,
ha a kutatási fázis végére ért.

BAROMÉTER

Nekem már semmi
sem hiányzik
az égvilágon,
legfeljebb álmomban,
felébredés előtt.

Arra még emlékszik az ember.
Mintha csak ma lett volna a
feltámadás.

CHAPLIN SÉTABOTJA

Tamási Orosz Jánosnak

Fülem a falon,
hallgatózom.

A meszelt falnak
nincs mondanivalója
számomra.

Felhők sokasodnak fejem fölött,
holott tiszta az ég.
Így vagyok Istennel is.

Az angyaloknak nyomós okuk van arra,
hogy elsüllyedjenek,
no nem a szégyenükben,
csak a mennyországban.

Ilyenkor leér a lábuk a földre.
Lábujjhegyen állva
egyensúlyoznak.

Pomázi Adél

EGY JÓSNŐ VALLOMÁSAI

25. Megölte a feleségét!

Piran, 2022.

Amikor Isaac elhagyta a családját Klotildért, átköltöztek együtt a szigetre, és Klotild pénzén fillérekért vettek itt egy házat, amit Isaac választott. Felújította a két kezével a szerelmi fészket, amelyet a saját képükre formáltak. Minden szeghez emlék fűződik, szerelmük beteljesedésének emléke. Közös kutyájuk lett, közös gyerek helyett, mert Klotild nem akart. Azt mondta, minden csecsemő egyforma, és köszöni szépen, ő egyet se kér az egyforma fejükből. Isaac se akart tőle gyereket, volt már neki négy, de ettől eltekintve feltettek egy lapra mindent.

Eljöttek az iskolából, ahol Isaac igazgatóhelyettes volt. Klotild itt tanított, ifjú, vidékről a fővárosba költöző, tenyeres-talpas, ambiciózus tanítónőként, hatalmas, fonnyadt mazsola nagyságú szemölccsel a bal szeme csücskében. Mintha a vasorrú bába ifjú kiadása tanított volna alkímia helyett kémiát, a szeme se állt jól ettől a szemölcstől, ami mögül sunyin lesett a világra. Nem volt szép, de csúnya sem, észrevehetetlenül átlagos volt leginkább a külseje, kiemelkedően rafkós viszont a belseje. Leoperáltatta bal szeme csücskéből a barna szemölcsöt, majd elcsábította a boldogtalan házasságban élő kollégát. Ezzel a két hadművelettel átalakult azzá, aki lenni akart.

Kisvárosi életéhez képest, a belvárosi, művelt, zsidó család, az Isaac-é felemelkedést jelentett. Isaac testvére az ország első számú szívdoktora, és Klotild büszke a rokonságra. A pénz és a kultúra evidencia a világukban, beleszülettek. Míg Isaac testvére megteremtette ennek folytatását, saját jogán magának, Isaac leamortizálta az örökségét.

A rossz házasságában magányosan kesergő Isaac elcsábítása nem volt bonyolult hadművelet. A felesége megcsalta, ő megbocsátott, és a negyedik gyermek e megbocsátás gyümölcse. De valahol útközben asszonya alkoholista lett. Boldogtalan volt a munkájában, az újságírásban, mert a politika kihúzta alóla a talajt. Isaac szerint ebbe rokkant bele. Nehéz elhinnem, ennyi elég ahhoz, hogy valaki alkoholistává váljék. De nem voltam ott, és nem is

értek hozzá, azt tudom csak, hogy a családjá holocaust túlélő. Ide vezetném inkább vissza, rejtett, második generációs traumára azt, hogy Marína nem bírta el az életet.

Isaac, mert megcsalták, és mert a neje alkoholista volt, úgy érezte, joggal keres egy kis boldogságot máshol, és a vidéki tanítónő ezt kínálta tálcán: a lopott boldogságot. Ő elfogadta, de nem akart kilépni a családból. Ma is szereti hangsúlyozni, elmondja ezerszer.

– Eszemben sem volt elválni miatta!

Valamiért büszke erre, pedig nem jó pont nálam. Mért lenne emberibb csálni menekülésből, mint szerelemből?! Ugyanakkor több házasságtól hallottam már ezt a fajta érvelést: ha csak a szexért lép félre, az nem hűtlenség, hisz nem érinti a családot. Ám Isaac, sajátosan értelmezett őszinteségből vagy revansként, otthon elmondta, hogy van valakije. Marína összeroppant.

A finom lelkű Isaac nem akarta elhagyni betegét, ezért kivárta, míg egy kicsit jobban lett, és egy javulási fázisban hagyta el a családi fészket, négy fiókájával együtt. Azt mondja, azért, mert a fia kijelentette, hogy „egyikőtök költözzön el”.

– Könnyű döntés volt, mert nem én döntöttem. A gyerek megmondta, mit csináljak.

Mai napig ezzel magyarázza, hogy otthagya négy gyermekét az alkoholista anyjukra. A legkisebb még nem volt iskolás.

Ettől kezdve boldogan élt Klotilddal, a szigeten. Közös üzletet nyitottak a faluban, ugyancsak Klotild pénzén, egy gazdaboltot, hogy „elbarikádozzuk magunkat a külvilágtól”. Egyforma ruhákat kezdtek hordani, ezzel is képviselve az összetartozásukat. Harsány ruháik, kétszemélyes identitásuk zászlaja lett. Isaac is vett egy házat a szigeten, egy lekoppant parasztházat a falu közepén, a főtéren, amit annyira újított csak fel, amennyire muszáj volt ahhoz, hogy odaköltöztethessék a boltjukat. A hosszú épület hátsó része romos, de az első szobákat egybe nyitotta, és itt helyezték el az árujukat: szöveget, csövet, permetszert, egér- és patkánymérget.

A méregáruláshoz külön engedély kell. Méregszakértelem. Ez csak a kémia szakot végzett Klotildnak van. Az ő engedélye nélkül nem árulhatnak patkánymérget. Pedig a pénz abból jön, mondja Isaac, nem abból, hogy elad napi tíz csavart. Klotild a helyi méregáruslány, a szó szoros értelmében. Ez a profilja! Amibe bevonta Isaac-ot.

Együtt alkotnak egy mérgező párt.

Isaac időközben elvált, a felesége cserébe meggyűlölte, annyira, hogy hozatott egy konténert, és kidobta az összes cuccát a saját házából, amit

ott hagyott neki meg a gyerekeknek. Lelkiismeret-furdalását csökkentve, a deszkaház értékével. De a konténer azért fáj. Ettől kezdve érzi úgy, hogy joggal sújtja megvetéssel gyermekei anyját.

– Örült! Épeszű ember nem tesz ilyet! Mindenemet kidobta!

Mondom neki, hogy én mértéktelen fájdalmat látok ebben, nem örületet. A fájdalma pedig arányos az események kegyetlen koreográfiájával. Isaac a feleségétől való válása előtt, alatt és utána ugyanis képről képre közvetítette az életüket Klotilddal! Minden egyes kockáját, mint egy bizzar valóságshow-ban, kiposztolta az FB-re!

Szerelem a sátorban. Szerelem a vízen. Szerelem a csónakban. Szerelem a tengernél. Nagy szerelem csodás kutyánkkal. Nagy szerelem csodás kertünkben. Szerelem szülinapkor. Szerelem a hóban. Szerelem napsütésben. Szerelem az általam készített, mesés teraszon. Szerelem a virágok között, tavasszal. Szerelem gyermekeim társaságában! Ez a kedvence ma is, ezt időről időre újra kiposztolja, és soha nem mulasztja alá írni: ez a kedvenc fotóm! Ha valaki nem tudná. Szerelem, szerelem, szerelem! Szerelem, közös boltunkban.

Isaac bebizonyította posztjaival a világnak és önmagának, hogy jól döntött, amikor elhagyta feleségét. Hisz mindenki láthatta, ők örülten szerelmesek, és boldogan élnek, míg meg nem halnak.

Hogy milyen lehetett nézni a posztokat az elhagyott, alkoholista feleségnek, munkahelyi kudarcai közepette, a négy közös gyermeküket egyedül nevelve...? Hát. Nem akarom tudni! De a konténer így szinte érthető. Tiszta lapot akart, új életet, egy Isaac-mentes házban. Tette arányos az árulással, amiben Isaac részesítette őt, a holtodiglan-holtomiglan helyett.

Gyermekeitől Isaac elvárta, hogy jóban legyenek Klotilddal, és örüljenek a boldogságuknak. A melegszívű gyermekek örültek. Tulajdonképpen csak az exfeleség volt útban az idillben. No nem sokáig. Meghalt.

A házasságába, a válásába meg exférje egyenes adásban közvetített szerelmi eksztázisába halt bele, szerintem. Isaac mossza kezeit. Ő ott se volt! Semmi köze az egészhez!

Exe ugyanis összejött egy idősebb, nős férfival, és gyermeket akartak, az elköteleződés jegyében. Revansnak tűnik ez is Isaac harsányan tált boldogságáért. Hormonkezelést kaptak, és ikreik születtek. Egy darabig az alkohol eltűnt a házból, de aztán előkerült újra, és nem sokkal a kicsik megszületése után felmondta a szolgálatot az anya hormonnal és alkohollal teli teste. A gyermekei szeme láttára.

A gyerekek voltak csak otthon, amikor az édesanyjuk utoljára rosszul lett. Isaac-ot hívták telefonon, hogy segítsen. Isaac testvére minden kapcsolatot megmozgatta, hogy megmentse Marínát. De már nem lehetett.

Rejtett öngyilkossággént olvasom össze az eseményeket, amikor az ember úgy tesz, mintha élni akarna, de úgy él, hogy belehaljon. Amiért, részben legalább, Isaac felel. Mármint. Vagy nem csinál az ember négy gyermeket egy alkoholistának. Vagy igen. De akkor marad a végsőkig, hordja elvonóra, és vállal minden felelősséget! Szerintem.

De ő látványosan ellovagolt boltjukon a naplementébe, maga mögött hagyva az üres üvegeket, a gyerekkönyveket, a süllyedő hajót. Milyen kapitány az ilyen?! A kapitány marad utoljára, nem? Nem a patkány menekül először, ha süllyed a hajó?

Klotild sugalmazása, kapzsi mohósága nélkül ez nem történt volna meg. A kegyetlen koreográfiáért ő felel. Isaac nem erkölcstelen, magától. De rávehető az erkölcstelenségre, mert gyenge. Azt mondogatták, hogy „jogunk van a boldogsághoz”. Nyilván. De milyen áron és milyen módon?! Az ördög a részletekben, a hogyanban lakik, ugye.

Isaac ma sem mutat megbánást, ellenkezőleg.

– Nekem jól jött, hogy meghalt. Rosszban voltunk, így legalább apa lettem. Odaálltam a gyerekeim mellé, mert nem tehettem mást.

Megpróbált Klotildból faragni anyát. Hogy milyen sikerrel? Nem tisztem eldönteni, de annyit azért mondhatok, hogy amit az ember nem akar, az ritkán sikerül.

– Mi lett az ikrekkel? – kérdem szomorúan.

– A középső lányom neveli őket. Anyjuk helyett anyjuk lett.

Árvát csináltál a gyerekeiből Klotildért! Igaz, lólépésben. Az egyik kamasz lányodból anyát! De nem tehetsz semmiről, hisz ott se voltál, ugye?

Ezt nem mondom, egyelőre magamnak sem. De a hideg a tarkómnál csak kúszik egyre lennebb. Akárhogy volt, én csodálatosnak látom Isaacot! Gyengéd és tökéletes szerető! Úgy szeret, ahogy én szeretem. Csinos, kedves, figyelmes. Annyira, de annyira szeret! Konklúzió?

Nyilvánvalóan jó ember.

Próbálok hinni, amíg csak lehet.

De múltja mozaikként, lassanként összeáll bennem, kockáról kockára, és nyomasztani kezd. Hiába mondogatom magamnak, hogy semmi közöm az egészhez.

Van. Hisz viszket tőle a bőröm, fáj a fejem, befeszül a vállam, beáll az ideg a derekamba, nem tudok lélegezni tőle. Miért nem? Mert én is Klotildal állok szemben. Ahogy annak idején a felesége.

Ugyanattól a történettől szenvedek, mert ez ugyanaz a történet. Csak én a másik végén szálltam be.

Van közöm hozzá. Ha akarom, ha nem. Mert én vagyok a folytatása.

A hideg, hátul a tarkómnál... futkos egyre.

Hetek alatt merem csak kimondani magamnak a kérdést, ami úgy szivárog belém, mint a lassan ölő mérég, amit a boltjukban árulnak a nyomorult patkányoknak, akik keserves kínok közt pusztulnak el, fájdalomban fetrengve... De végül mégis felteszem magamnak a kérdést, halkán, hogy alig halljam.

Mégis, milyen ember képes erre?!

29. A játszma

Piran, 2022.

Igyekszem nem úgy gondolni Isaac feleségére, mint Klotild áldozatára, akit gonosz praktikákkal elstüllyesztett a föld alá, mert útban volt. Mindenesetre eltűnt a föld színéről, és ez jól jött Klotildnak.

Szegény Marína, nyugodj békében!

Akkor most ugye az jön, hogy boldogan éltek, míg meg nem haltak, hisz minden akadályt elhárítottak boldogságuk útjából. De nem az következett. Úgy hét év elteltével elkezdett bejárogatni a boltjukba egy szakállas fazon, olyanféle, mint Isaac, csak fiatalabb, csenevészebb, alacsonyabb, keskeny vállú. Mindig jött valamit venni, csövet, szövet, miegymást, mert vízszerező. Mindig Klotildhoz fordult a kéréseivel, beszélgettek, nevetgéltek. Majd elkezdtek politikai gyűlésekre járni kettesben, Laci és Klotild. Alternatív politikai akcióik sikere kétséges, kétségtelen azonban, hogy ezzel a rossz házasságban élő nő férfival is sikerre vitte kis játékát Klotild. Micsoda dicsőség, elcsábította a magányosan kallódó vízszerezőt.

Gyorsan lebuktak, és nem nagyon tagadott. Ettől csak kívánatosabb lett Isaac-nak, aki mindössze annyit kért tőle, hogy válasszon kettejük közül. De Klotild nem tudott választani.

Három éven át nem ment neki a választás. Ez alatt a három év alatt együtt élt Isaac-kal, vele hált, de közben Laci szeretője is volt, aki pár év múlva átköltözött a feleségétől egy alberletbe, ahová Klotild átjárt hozzá.

Isaac biztosította számára az érzelmi biztonságot, az anyagi biztonságot, a kulturálisan sokszínű életet és a tiszteletre méltó élet látszatát a szigeten. A többit a vízszelőlőtől kapta meg a szárazföldön. Stabil háttérrel tudta várni, hogy nős szeretője őt válassza.

Isaac közben reménykedett. Reménykedett és reménykedett. Egy, kettő, három, majd négy éven át csak reménykedett. Helyt állt férj szerepében, és abban bízott, hogy sikerrel bizonyítja, kettejük közül ő a jobb. Megújult lendülettel szépítette boltjukat, kemencét épített Klotildnak, sepregetett a házuk tájékán.

– Szerintem annyira azért nem bírják egymást!

Mondja Isaac, Klotildék kapcsolatát latolgatva egy beszélgetés közben, és nem tudom nem hallani, hogy három év elteltével még mindig nem tudja kimondani, hogy Klotild beleszeretett Laciba.

Pedig Klotild végül kimondta, hogy Lacival képzelel el a jövőt. Párterápián jelentette be, négy év hintapolitika után. Ettől még maradt minden a régi. Együtt élt Isaac-kal, vitték a közös üzletet, csak épp Isaacnak is lett valakije. Az egyensúlyhoz ez ugye elengedhetetlen.

Isaac elkezdte élni a párhuzamos életeit más nőkkel. A párhuzamosokról pedig jól tudjuk, hogy sohasem találkoznak, csak futnak egymás mellett. Praktikusan kicsit távolabb, a fővárosban lett nője. Így szigeti életüket a hölgy nem zavarta, amúgy is olyasvalaki volt, aki nem sok vizet zavar, akinek úgy is kellett Isaac, hogy közben mással élt.

Ilyesfajta nőből három év alatt hármat fogyaszt. Csereszavatos, fogyóeszköz nők, akiknek funkciójuk volt, személyiségük nem. Róluk mondja az első randevúkon, hogy korrekt kapcsolatai voltak előttem, de szerelem nélküliek.

Egy mondatban meséli el a három történetet, a nevüket sem tudtam meg soha. Kell ennél több ékezebb bizonyíték arra, hogy nem számítottak? Prezentálnia kellett egy barátnőt, különben túl nyilvánvaló lett volna, hogy még mindig Klotildra fáj a foga. De ha kielégülve jár haza... a járulékos haszon mellett az egyensúlynak legalább a látszata fennmarad.

Vendégségbe járt a csereszavatos nőkhöz, egy héten egyszer, egy üveg borral a kezében. A nők „mostak, szoptak, gombot varrtak”, ő meg kiszívta belőlük az életet, utána pedig jóllakva tért haza Klotildhoz. Szerellemmel, és házi koszttal jóllakva.

De a nők közben megbetegedtek, végül kivéreztek, mint akiknek vámpír szívja ki a véré, elfolyt belőlük lassan az élet, kiüresedve, megalázva és megszomorítva heverték Isaac kulturálisan sokszínű, humanista életútja mentén,

amit a Facebookon harsányan hirdetett. A kihasznált és megalázott nők azonban nem látszanak a facebookon. Csak Klotild, meg a humanizmus.

Mindegy, hogy kivel volt éppen! Nem tudott viszonzni érzelmeket, ezért a kapcsolatai ugyanúgy értek véget. A koreográfia állandó. Zsilipel: egy élet itt, egy élet ott. A kettő matematikai összegét elnevezte teljességnek. Az egyik nőt szerette, szolgálta és védte, életével és vérével. Ettől még nem kapta vissza persze. A másikat kihasználta, hogy kibírja a szolgálattételt. A szerelmi háromszögek újratermeléséért így ő felel.

Klotild mosolyogva mossa kezeit, neki semmi köze az egészhez! Eltekintve attól, hogy ő a haszonélvezője.

Isaac *A szürke ötven + árnyalata* címet adja az egyik FB-albumának, ahol erotikus tartalmú női fotókat gyűjt össze, fekete-fehérben. *A Szürke ötven árnyalata*, a könyv és a film is, egy szadomazo történet. Egy nőgyűjtő férfi története, aki csak kínzáson keresztül tud kapcsolódni a nőkhöz, még ahhoz is, akit a maga beteg módján szeret. Isaac az ötven pluszra koncentrált az elnevezéssel, ami az életkorára utal. A szadomazo összefüggést, a történet lényegét valahogy nem tudatosítja.

Elszólás ez a javából, a tudatalatti, mint a szennyes alsónemű, kikandikál. Túpontosan megnevezi a nőkhöz való viszonyát, bevallja, hogy szadista, majd kipoisztolja az FB-re.

Azért lett szadista, mert őt is bántalmazza egy nála erősebb férfi: Klotild. A bántalmazás eszköze köztük az igazság elfedése és kimondhatatlansága. A ködösítés, az elhallgatás, a megnevezhetetlenség, az elodázás. A tisztánlátás és a megértés akadályozása. Klotild bravúros játszmakirálynő, ebben a sportban verhetetlen. Illik rá a kifejezés, hogy megvan a magához való esze: örül Isaac kapcsolatainak, hisz ez legalizálja a szabadságát Laci felé, és Isaac így legalább nem őt nyaggatja a vágyaival, ellenben kiszolgálja és eltartja őt.

Támogató gesztusainak lenyomatát Isaac nyomorult liblingjei felé a Facebook megőrizte. Egyiküknek, közös exkolléganőjüknek, egy idősödő tanárnőnek kedves kommentet is írt Klotild, amikor bécsi kávéit ivott Isaac-kal Bécsben, amit megdicsőülve kipoisztolt az oldalán. Isaac oldalán nincs kint a kép, letiltotta, hiába teggelte be lelkesen a nője.

Klotild FB-kommentje a bécsi kávéhoz.

- Kis családi kirándulás? :)
- Jaj, már annyira vártam! :)
- Jó, hogy összejött. Ez is... Tetszik a hajad, nekem is ilyen kéne! (kis festett szőke fonat, a frufu helyén).
- Jaj, köszi, nagyon szeretem! De sajnos nem mindig van aki befonja...

A két tanár néni felosztja maga között az igazgatóhelyettes bácsit, ha nem is igazságosan, de legalább belterjesen, családiasan. Harmonikus beltenyészet: a lányok kis híján befonják egymás haját. Szó szerint értve.

Abúzus kör: senki nem kapja meg azt, akire vágyik, mert hazugság áldozata az összes szereplő.

Piramisjáték, a tetején Klotilddal. Ő a játék alapítója, és a játék logikájának megfelelően ő visz mindent! A piramis alján Isaac női állnak, az áldozatok, akiken nyugszik a játszma, és akik reményen kívül nem sokat kapnak. Amikor már azt sem, mert egyszer csak rájönnek, hogy mi történik velük, akkor kihullanak a játékból, és jöhet a következő áldozat, aki egy ideig megint hisz Isaacnak.

Így lett Isaacból Kékszakáll, aki az utolsó szobába bezárta az összes elhasznált nőt, aki rájött a kis titkára. Klotild húzta be ebbe a mocsárba, kapzsi megélhetési játszmaival, azzal, hogy Isaac már nem kell neki, de a vagyona igen.

Miért nem védted meg magad a fájdalomtól azzal, hogy továbbálsz, és lezárod ezt a történetet? Mért nem fogadtad el a változást? Miért nem kérted el közös vagyontokból a részed, és építettél új életet belőle? Vártad vissza Klotildot? Mi más értelme lenne ennek az egésznek?! Nem kérdezem meg. Még nem. De a hideg a tarkómnál, egyre feljebb kúszik, és kúszik lejjebb is, már a szívem felé is terjed. Egyre nehezebben nyomom el a makacsul újra meg újra felmerülő kérdést.

Mégis milyen ember képes erre?

Nem kérdezem meg. Mert Isaac az én jó királyfim! Nem volt könnyű megtalálni! Karja erős! Szíve vidám! Nincs is több ily királyfi tán!

Szerelmes vagyok! Minden egyes túl forró vércseppemmel, a hajam tövétől mind a húsz körömöm félholdívéig, szerelmes vagyok ebbe a gyönyörű férfiba! És a szerelem vak!

Szükségem van rád. Boldogok leszünk, amíg élünk. Te meg én. Kettesben!

Farkas Arnold Levente

A PATAK NEVÉBEN

ABLAKBAN ÁLL A SZŰZ MEGSZŰLTE
gyermekét a hó az angyalok szár
nya helyén hámozott alma az
angyalok szárnya helyén nyitott
mondatban áll a boldogság infor
máció és energia a szeretet köny
vekből hull a hó fekete betű ezt
a szerelmet elégetem a tűz megeszi
felfalja gyermekét megemészti egyet
len lélegzetvételnyi fegyelem ablak
ban áll a szűz hó takarja el az
ismétlés magányát a szerelem

ÁBRÁZATOM AZ ÖRÖKKÉ
való ábrázata ábráza
tom lélek és igazság
egy távoli galamb in
formáció és energia
a röpülés hófehér ma
dár az erkélyen a moz
dulatlanság illata tü
kör mélyén az ismét
lés tévedései ábrázol

A CÉL ÉS AZ ESZKÖZ KÖZÉ
szédül a prózai angyal
szárnyaszegetten mert lé
tezik kétbalkezes zongorista
de létezik egybalkezes zon
gorista is tompa hang a
fény információ és energi
a az erdő közepéig sétál

a magány az erdő szélé
ig óvakodik a megrettent
rémület tündököl álmos
szemeiben fekete félhomály

A PRÓZAI ANGYAL A HAJNAL
arája a lélek erélye parajdi
erkélyre a kéj kikívánczozik a
testből az árnyék fürdik
a patak nevében eső végtag
jai szorulnak a prózai an
gyal szárnyai közé a féle
lem megkönyékezi a szí
vemet valami fekete derű
az udvaron játszik gyerme
kem az időutazás azt je
leneti hogy az idő elutazik

A RÉGI KIKÖTŐ ROMJAINÁL
utcanévtáblák között bi
ciklizik szereti olvasni az
utcanévtáblák nevét mert
az egyik név a bicikli ne
ve a másik név a bicik
li nevéen a prózai angyal
prózai neve furulyázni nem
szeret mégis a testén hord
ja a furulyát a furulya
teste a teste a hangnak a
mi a lyukak segítségével
teremti meg a tökéletes hi
ány nevének illúzióját fe
kete nevetés szürke rom

A ROMOK KÖZÖTT A SZÜRKE FÉNY
végtelen lehetőségei a bálkirály
nő utcában nem lehet tolatni

mert az utcanévtábla árnyéka
ban az egyik szereplő a tékozló
próza angyal jelmezbe bújja a
ló nevén a névtelen lovas hiába
való a mozdulat neve amikor a
püspök rádöbbsen arra hogy nincs
mennyország akkor nagyon meg
könnyebbült tiszta szívből neve
tett olyan a hit mint a játék el
kell játszani hogy valóság legyen

A RONGYSZŐNYEG MINTÁI TÁNCBA
kezdenek levedlett kígyóbőr és ez
a tánc a jég alá viszi a testhez tar
tozó lábakat és ez a tánc a jég fö
lé viszi a testhez tartozó fejet jég
és nyak találkozása ritmustörő
mozdulat jégkirálynő bálkirálynő nő
a nőuralom egyre nőnemű a hatalom
mert tele van az elme képzelettel
ahogy megnő a szem fekete bogará
ban a látszat próféta feje a tá
lon táncol a király árnyéka előtt

A ROSSZ VERSBEN AZ A JÓ HOGY
kevés benne a szó azt mondhat
ja az olvasó ilyet én is tudok
a rossz vers olyan mint a bál
királynő kommersz teste mögött
a kommersz festmény a kommersz
falon szabálytalan barna három
szög láttam már ilyet giccsnek
sem mondható a rossz verset
rossz költők és jó költők egya
ránt megírhatják szólhat bármi
ről a rossz vers a rossz vers
ről is egyetlen bölcsességem a
hallgatás ezt adom neked a rossz

A ROZSCIPÓ ALKALMATLAN AZ ÁTLÉ
nyegülésre a bálkirálynő oltárán rozs
cipó és rozspálinka várja mégis az
átlényegülést az átlényegülés érzések
nélküli mosolya lebeg a várakozás
fölött megtörténik mégis az illúzi
ó mert két illúzió között a megértés
maga is illúzió a bálkirálynő mozdu
latok nélküli táncba kezd táncol a
csontvázon a hús a hús illúziója

Debreczeny György

NEM FONTOS MÁR

HERVAY GIZELLA NYOMÁN

nem fontos már hogy a vers sikoltson
vagy a fűrész bele a versbe
mikor az ujjaimat összeszorítom
a háztetőn egy szerelmespár parancsot eszik
a gének parancsát
én pedig a kútba kiáltok
szomjúságtól és szomorúságtól elnehezülten
ballagok visszafelé az időben

nem fontos már hogy a vers sikoltson
látom azt a kék lavórt a fűrészbakon
emberi hangon szól hozzám a vödör
anyám sohase volt fekete kendőd
most miért gyászolod magad?
hétszáz éves szépnyám
leül egy kőre melegedni
hűvös hajnalokban fürdeti a lábát

nem fontos már hogy a vers sikoltson
hova-merre lépked? előre? az idő?
út menti bádogkeresztek jutnak eszembe
az égő napsütésben alig látszik az isten
a lifteslány a liftben csipkét horgol unottan
sírni kezd haja arcába hull
csak nejlonharisnya van meg melltartó
és könnyektől szétmállott púderdoboz

LÁTTALAK

HERVAY GIZELLA NYOMÁN

a szavak egyszárnyú madara mondta
ne tűzd a hajadba a halált
markodban teherautó sorok születnek
elindulnak és mosolyognak

követ vettem a kezembe
szabad vagyok
akár a kendőbe bugyolált fájdalom
nagy betört üvegtáblák kineveznek nagykövetnek

a teherautók felverik a port
arcodon megszületnek a keréknymok
az utakról cafatokban lóg az éjszaka
csak egyetlen szempárban élhetünk

nejlonszatyorban hús kenyér
piros-fekete-szürke műanyag szék
piros-fekete-szürke faházak előtt üldögélsz
ott olvasod majd ezt a verset

egyszer láttalak kinézni az ablakon
a szavak egyirányú utcájában
kávét és bort ittam veled
éreztem: meg fognak gyászolni a teherautók

AZ VOLTAM AKI

CSIKI LÁSZLÓ NYOMÁN

vásárol vasárnap valaki kötetet?
ide kötetet akartam írni
de túl sok leszakadt

na nem a kötél hanem az ág
de nem az ág hanem az ég
más harctéren bokázik
bóklászik a népmese

magam jöttem én ide
úgy ülök koszos kocsmalépcsőn
mint fehér lapok közé préselt angyalok
országos nagy fal dőlt felém
reklámfalak tövén vonzoló belem
mondottam mindezt vigaszul magamnak
egy bő doni télikabátban
a befalazott szoba ablakában

szavakban ücsörgött és elmúlt a múlt
a villanyégő sötétlő űrében
készen áll és készül minden naponta
csak még kigondolom magam
csak még kigombolkozom
én a néma erdélyi vándor
az voltam aki voltam Kolozsváron
és most is az vagyok

de olvas valaki vasárnap kötetet?

VERMEERT SEM ISMERTÉK KORTÁRSAI

laci bá munka nélküli restaurátor
élettartamot hosszabbít savanyú képeknek
akár egy orvos
műtárgyakat tisztít visszafordíthatatlan károsodástól
mint egy gyóntatópap
csak ő nem ítélkezik ezt mindig hozzáteszi
méregzöld crocsban csoszog át a platángyűrt járdán
bolti zacskóba gyűjti a csikkeket
csokorba kötegeljük a hamutál tartalmát
alkalomadtán beleiszik a kézműves söreinkbe
kizárólag a habja érdekli az a művészet
közben elmeséli
hogyan mentett évszázadokat rózában
a megsárgult lakkréteg eltávolításának technikáját
és természetesen a művészettörténeti kedvencét
a drezdai gemäldegalerie alte meister ékszerdobozából
egy szőke duci cupido váratlan felbukkanásának körülményeit
pár forintot szokott kérni és a kedvenc festményünket
mindig van valaki a társaságban aki egyet sem ismer
ilyenkor értelmiséginek érzi magát és a reneszánsz kiül az arcára
amikor recésen elköszön
összefolynak impresszionista szavai
végül kubista éllel magyarázkodik
hogya a csikkekből kinyert nikotinnal csak permetezi a növényeket
ahogy távolodik
vászonról vászonra roncsolódik sziluettje

JEFF DAHMER EGY VIDÉKI VENDÉGHÁZBAN

Sőt, már a puszta feltételezés is sértő.
Pedig hasonlítottunk Jeffrey Dahmerre,
a milwaukeei kannibálra.
Persze nem arra gondolok,
hogy kibelegyünk a macskákat,
és a belső szervek melege fölött
gyönyörködünk egy légy családban,
ebből már kinőttünk,
vagy lobotómiát végzünk fajtársainkon
az engedelmisség égése alatt,
ehhez nincs elég hatalmunk,
esetleg fagyasztóból kiengedett
nemi szervek elfogyasztásával
ülünk vacsorát,
ahhoz a legkevésbé sem vega,
hanem inkább arra;
miként daraboljuk
alagsorig a panelfrusztrációt
egy vidéki vendégház tornácán,
miközben az unikumsötét
univerzum elnyeli
a jakuzzi fogság
nyugtalan fényeit,
de főként arra akarok kilyukadni,
hogyan zuhanunk vissza utána,

a mindennapok
szürke arcú unalmába,
mert hiába is tagadnánk,
ha kötelességből,
bambán félre is állunk,
fekete szemeteszsákokba
csomagolt emlékekkel
a hátsó ülésen,
minket sem izgat fel igazán,
ahogy erősödik
a közeledő szirénazaj.

UGYAN!

Eszébe se jut az ősz, tudod, akár az a fura vércse, mely a könyökhajlatán hordozott kézításkában lakozik, nem vadászik, csak ha a hőmérséklet harminckilenc fok alá zuhan, hát kicsit és elégedetlenül vijjog. Vagy dehogy gondolt a rozsdaszín verzióra, a lábujjhegyen közeledő, kellemetlen meglepőre, mely ellen semmit sem ér a készenlét, a majdnem negyedkilós repülő, ájulni itt lehet, s csak azt igazán! Nade mindegy, nem ez az amúgy sem hihető nyárvég promenádhíre, de: Tolo közepén éppen befejezték a farmot, melléje tejgyárat is, s ez ad pár hónap múlva a Tejútrendszernek fehér matériát... Hát hogyan, honnan jöhetne ide az ősz? Valaha. Sehogy-sehonnan.

SZERETŐ FIATOK

Kedves már nem létező nagyszülők, nagybátyó, anya. Képzeltén kiülhettek bármiféle már nem lelhető szeredai domboldalra, fekete-fehér augusztusi fényképnappal az emlékpokrócra, „hol van az már” zakuszkáskenyér-ebédre hívhattok. Hazahívhattok és azonnal ugrok, kiugrok bármiféle távoli versvilágból, amelyet próbálok beélni, belakni.

Csak innen ne, csak ilyenkor ne, amikor áttetsző kék vagyok, kissé sós és arany, mint a mindenés oxigén ezen a vidéken, vagy miként a tenger, mit két part csűr-csavar, kölcsön-kölcsönöz egymásnak.

Mert nem jövök, ilyenkor nem, értetek sem.

DEI IN MACHINA

Életemben nem láttam még ilyen illedelmes isteneket, bizisten, itt minden deitásnak égszínkék vagy tengerkék (egyre megy) az epidermisze, vért tán legutóbb azok láttak, akiket szponzornak hívtak valahová Kréta környékére, valamely kükládi összecsapásba, és nemcsak az a pláne, hogy kékes-áttetsző, teljesen éteri összkomfortos, de az is, hogy a nemporzó porhüvely teljesen üres, s nem istenhiány miatt, dehog, csak hát nem árt, ha a peplum alá bármikor, bármelyik beférhet. Hisz ez is a cél: s kérem alássan, micsoda proto-kereszténység! Csak test legyen elég, semmi irigység, tolakodás: arra járjon egy túlvilági, s szerényen, de férve betérjen.

IDÉNYVÉG?

Azt mondták, hogy itt szeptemberre nem zuhan semmi – otthon minden ekkor kezd potyogni, s tudod... vagy nem, de már hallani, amint görbült saroglyával egész szekérsorok dübörögnek még lakatlan, de amúgy teljesen kész sírokkal púpoltan – szóval semmi sem zuhan, a hőmérséklet pár fokot talán, a turisták száma, de amúgy, és épp ezért mindenki, aki nemcsak élvező, de connaisseur is akar lenni, simán eljut immáron bármely agioszba, eljut a tengerre és tengerbe, el a tavernákba és persze az élet-, halál-szépségű szüretekre... Mondják itt a különböző, hisztériás istenekkel meghintett panteista-sztoikus hegyek is: ők sem értik, de szeptemberben sincsen poshadt rónaíze szájukban a köveknek!

Újlaki-Nagy Júlia

HOSSZÚ TÁVÚ APA

Rendeltem a netről egy hosszú távú apát. Nem kerestem, tulajdonképpen semmit nem akartam venni, csak felugrott a hirdetés: *Önnek sem volt rendes apja? Itt az ideje, hogy pótolja! Vegye kezébe sorsát, vásároljon magának apát!* Ez mekkora gagyiság, gondoltam magamban, aztán pusztán kíváncsiságból mégis rákattintottam. A hirdetéssel ellentétben a megrendelői felület ízléses volt. Bár a beállított, apákkal fűben hancúrozó gyerekek képét giccsesnek éreztem, az együtt olvasó vagy a lányukat az oltárhoz vezető apák képeinek láttán kezdett gombóc nőni a torkomba.

Ha a férjem tudná, hogy milyen oldalt nézegettem, azt mondaná, hogy nem kellene minden ostobaságot elhinni, ami a neten van, és meg kéne válogatni, hogy mit engedek be a fejembe. Anyám azt mondaná, hogy jobb a régi dolgokat nem bolygatni, inkább nézzek az élet után.

Hosszú, részletes kérdőívet töltöttem ki, hogy személyre szabott legyen a megrendelt apa. Különösen tetszett, hogy az oldal alján egy idővonal is volt, amit kedvem szerint húzgálhattam előre-hátra, attól függően, hogy hány emléket, élményt, mérföldkövet akartam a készülő apával. Lehetett rövid távú apát rendelni, de ebbe csak pár gyerekkori emlék fért bele, azokra nem is emlékszik jóformán az ember. Ez nekem kevés volt. Ha normál távú apát választottam volna, abba már belefért volna egy iskolai ballagás vagy konfirmálás. A hosszú távú apa már nagyon szimpatikus volt, ehhez már az is hozzátartozott, hogy elkísér az oltárhoz. A prémiumapa már csak annyit tudott pluszba, hogy még élt az unokák születésekor. Próbáltam tovább húzni a csúszkát, de sehogy sem ért el a jelenig, maximum egy évre visszamenőleg lehetett állítani. Csillaggal jelölte az oldal alján, hogy a megrendelt apa csak visszamenőleg működik, a megrendelés utolsó lépése eldönteni, hogy hogyan tűnt el. Senki sem bolond azt választani, hogy csak úgy lelépett, ez nem is volt a menüben. Lehetett viszont autóbalesetben elhunyt vagy súlyos betegségben, de nekem szimpatikusabb volt az *Álmában távozott* opció.

Szóval a hosszú távú apát választottam, és igyekeztem minél több emléket beilleszteni, ami a csomagba belefért. Tanakodtam, hogy mit válasszak a legördülő menüből, de nem tudom, mit csinál egy apa. Bejelöltem a biciklizni tanulást, az esti meseolvasást, a kirándulást. Próbáltam elképzelni, milyen lehetett volna. Aztán egyre bátrabb lettem, saját ötleteim is jöttek. A

szabadon kitölthető mezőbe beírtam a közös imádkozást meg a konfirmációi felkészülésről való el nem tiltást. Az utolsó szabadon kitölthető mezőbe azt írtam, hogy Ábrahám, Izsák és Jákob Istene az én apám Istene is. Nem voltam biztos benne, hogy ezt értelmezni tudja-e a rendszer, de végül kírta, hogy *Gratulálok, apád szeret!*

Mióta megrendeltem a hosszú távú apámat, csak rajta jár az eszem. Azt írták, hogy a fejembe fog megérkezni, és felülírja az alapértelmezett apaemlékeket. Lehet, hogy már megjött? Egyre nyugodtabb és feltűnően türelmesebb vagyok. Mintha mindig is ilyen apám lett volna, mintha mindig is gondot viselt volna rám, mintha a világ kezdete óta szeretett volna egy hosszú távú Atya.

GARAT ÚT

Első emlékem, hogy egyedül játszok a poros Garat úton, és amikor felézek, ott áll velem szemben Bitang. Bitang a bács juhászcutyája volt, és gyakran szökött be a faluba. Az emberek féltek tőle, azt mondták, ha feltűnik a Garat úton, balszerencse jár a nyomában, és gonosz szellem van a szemében. Akkor még nem tudtam, hogy félni kell tőle, eldobtam neki a pálcikámat, amivel a porba rajzoltam. A kutya vissza-visszahozta, míg egyszer csak nem láttam már felém loholni. Úgy tűnt el, ahogy megjelent.

A Garat út a falu északi felén futott, úgy szakadt ki a főútból, mint a szőlővessző, amiből parittyát faragtam, mint az Y betű, amit sosem tudtam elég szépen leírni az iskolában. A házunk a parittyá közepén állt, és sokáig nem is tudtam, hogy voltaképp a Főúton vagy a Garat úton lakom. A Főúton sokan laktak, nálam néhány évvel fiatalabb gyerekek, és sok állat. A Garat úton három ház volt csak, mindháromban öregasszonyok, akik nem szerették a gyerekeket, és azt hittem valamennyiről, hogy gonosz boszorkány.

A három ház mellett nevenincs patak, habzott a vize, mint egy veszett állat szája. Azt mondták az öregek, közel ne menjek! Én nemcsak közel mentem, de bele is gázoltam. Amikor szelídebb volt, végigsétáltam medrének kövein az aszfaltútig, oda, ahol a víz az út alatt is átfutott, és bebújtam a hídgyűrűbe. Ott vártam, hogy feltámadjon a haragja, miközben a fejem felett elhajtott kétszer a kollektív gazdaság autója.

A Főúton lakó gyermekek nem szerették a vizet, szüleik nem engedték, hogy a Garat út felé menjenek. Pedig a Garat út a tanyáig ért, ott jöttek le szombatonként a juhok a báccsal, ott jöttek be a faluba a más nyelven beszélő gázások, és ott játszott velem Bitang is, a juhászcutya.

A Garat út egyik felén a patak, másik felén az erdőm: kis mogyorófák, sűrű bozót, ami nekem akkorának tűnt, hogy valahányszor bementem, azt hittem, többé sosem találom meg a kiutat. Innen beláttam az emberek kertjébe, láttam, hogy kinél, mikor és mi terem. Néha átszaladtam egy-egy fekete szántáson, és amikor visszatértem a Garat útra, azt kiáltottam: átszöktem a határon, átszöktem a határon!

Az öregasszonyok mindig leselkedtek, azt mondták, egyszer móresre tanít még az élet, úgy járok, mint a sosem ismert bátyám, akit a Garat úton harapott meg egy juhászcutya. Ha ők nem ütök agyon a botjukkal, odalett volna. Úgy járok, mint a Kecskés János leánya, akit a Garat úton fogtak meg a más nyelven beszélő gázások, és megmocsokolták. Úgy járok, mint a Garat úti gázcsövön ugráló cigány gyerekek, akik alatt '80-ban eltörött a cső, és mind elégték. Úgy járok, mint Gugu Géza bá', aki úgy megjijedt a Garat utat beborító tűzfelhőtől, hogy egy szál alsónadrágban futott ki a faluból.

Én szerettem a Garat utat. A titokzatos, érthetetlen nevét, a juhok közt trappoló bárányokat, a mindig hangosan kacagó gázásokat és a Garat út torkán lefolyó patakot.

Amikor megjött a forradalom, és a kollektív gazdaság autója nem ment át többé a fejem felett, a sosem ismert bátyám és a sosem látott anyám visszaszökött a határon, a Garat út pedig kiköpött a szájából.

REGNUM PLANTAE

Apám megint odaégeti az ebédet. „Csak hamar megöntözöm a coleusokat” – mondja, és hátraszalad az üvegházba. Félóra múlva megérzi az égett szagot, és fejvesztve rohan be a konyhába. Pizzát rendelünk.

Apám kertészmérnök, egyedül nevel. Már iskoláskorában megszerette és megtanulta a mezőgazdaság minden fortélyát. Hatéves voltam, amikor felvették a városi kertészetbe, tíz, amikor elkezdte az egyetememet, tizenöt, amikor otthon is felépültek az üvegházak.

Első születésnap emlékem egy csokor ciklámen. Nézem összezavarodva a furcsa, barna szárú, szokatlan színű virágot. Az óvónéni azt mondta, a virágok szára zöld, értetlenkedésemre apám elmondta a latin nevét. Senki más házában nem volt annyi szobanövény, mint nálunk: a kálát, az amarilliszt és a hortenziát mindenki megcsodálta. A begóniát, az árvácskát és a szalviát már én is kézbe vehettem, megtölthettem a cserepet földdel, megöntözhettem. Azt hittem, ha én is ott vagyok köztük, apám talán engem is észrevesz.

„Aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet” – mondogatta mindig, aztán tovább dédelgette a növényeit. „Csak egy kicsit meggyérítem őket, meglazítom a talajukat, megöntözöm virágoztatóval, megkeverem nekik a finom növényvédőszeret, betakarom őket, átültetem őket, mesét olvasok nekik, elmegyek a szalagavatójukra, komolyan veszem, amit mondanak, visszacsípem a bimbókat, hogy még ne nyíljanak...”

A betűket is az üvegházban tanultam meg. Kimondhatatlan szavakat mondott az apám, és sokszor kikaptam, mert rossz növényt vittem neki, amíg rájöttem, hogy melyik tábla melyik virág nevét rejti. Az iskolában nehezen barátkoztam az ékezetekkel, otthon, a latin nevekben egy sem szerepelt. Mesekönyvek helyett katalógusokat mutatott az apám, és amikor nagyobb lettem, segíthettem eldönteni, hogy milyen színűek legyenek a következő szezon virágai.

Egész évben ez volt: nyáron az öntözés, télen a fűtés miatt nem volt ünnepünk, se kirándulásaink, se közös program. „Kire is bízhatnám ezt a sok-sok növényt, ha mi elmennénk itthonról?” – kérdezte mindig, és nem mentünk sehova.

Az első fiú, aki belém szeretett, kertészmérnök-hallgató volt. Amikor bemutattam, apám szárnyra kapott. Hátrarepítette az üvegházakba, és órákig tanakodtak latin nevű betegségekről.

Amikor elköltöztem a növények országából, nem volt ideje segíteni a pakolásban, sáros kézzel a begóniákat öntözte. „Ne felejtsd el a virágot!” – kiáltotta utánam, és akkor vettem észre az előkészített csokrot. Olyan volt, mint az összes többi életem során: egymással nem találó, furcsa nevű és színű szobanövények levágva és összekötve. Otthagytam a csokrárt, és minden más ostoba növényt is, amiket helyettem nevelt fel.

Sok évig nem beszéltünk, és még több telt el, mire meghívtam a minden növénytől mentes otthonunkba. Amikor megérkezett, a férjem meglepetés-programmal várta: megmutatja neki a fűvészkertet. „Menjetelek – gondoltam magamban –, tanakodjatok csak a latin nevekről!” Amíg a negyvenéves, életében egyszer virágot hozó, majd a nagy energiabefektetésbe lassan bele-

pusztuló Agavé americanát csodálták, otthon valami fojtogató erő hatalmasodott el rajtam. Levegő után kapkodtam, majd hirtelen kirohantam a legközelebbi virágboltba. Órjögve simogattam végig valamennyi dísznövényt, aztán alig bírtam felvinni mindegyiket a lakásba. Amikor apámék hazaértek, a zöld szárú és levelű növények mellé tökéletesen illett a mindenféle más szobanövényből összeállított, apám által hozott barna szárú csokor. A növények országában új királynőt koronáztak.

(az írás rövidített, 1000 karakteres változata különdíjat nyert az Apa ezerrel! pályázaton: <https://apakulcs.hu/apa-ezerrel-2024-a-dijazottak/>)

Ungár Péter

ÉJJELI ŐRSÉG

Grimaszoló férfiangyalokat
veszek rá a kijárási tilalom
megszegésére,
engedem be őket
ismeretlenül,
hogy megmutassák arcukat,
hogy megszakítsuk elzárásuk
éjszakáit.
Mesélek nekik a közeli külföldről,
ahol versek vannak a metrón,
és az éjszakai őrség név szerint ismeri
a társasházakban szunnyadó vámpírokat,
a melegedő varjakat a szemétegető tűzében.
Mikor belépnek,
szemügyre veszik az eléjük
tárt biológiát,
a barlangban az árnyak helyett
látszó bogarakat,
a profán matériát,
vodkaival kínálom őket,
aztán a sztyeppe városokban élő
kereskedő gondosságával
átadom nekik az árut,
a beteljesedést követően
jelentőségteljes ürességgel távoznak,
a barázdáikat hátrahagyják,
mássalhangzóikat
dunsztosüvegekben tárolom,
a szavak elhalnak,
és abbamaradnak
a dnyepermenti sanzonok,

mára befejezi
az éjjeli őrség,
a kukásautókkal végződik
a nagy kontrasztok ideje.

TÖRTÉNELMIETLEN IDŐK

Honnan lehet tudni, mi a történelem,
és mi a felesleges történés,
ami csak kitölti a teret a nagy események között?
Uzadékfák a hajók között,
élő bejelentkezések,
retusált fényképek,
ahol a fotós maga a fotózott,
elfecsérelt idő,
amikor nem szólnak a harangok,
nem forr a sokaság eggyé,
nincsenek szalagok,
parádék,
nem veszünk el a nagy Ügyben,
megmarad mindenki
átszellemületlenül,
csak áthalad az idő,
a dolgok változékonyságban
maradnak, semmitmondók,
az univerzum morális égboltja
hosszú,
és nincsen iránya.

A TÉTLENSÉG SZÉLESEDŐ GYÚJTÓPONTJA

arany nyalábokon tört át a nap
sötétségben fogant és fényben keresztelődött
a fiatalság relatív disszonanciája
elrendelt helye van az évszakok
valószerűtlen váltakozásának
rutinból végrehajtott ártatlan szertartás
magyarázatért könyörögve
tekintek vissza
rád

kétségbeesetten
levegőért kapkodva
kihalásban lévő fajhoz tartozunk
akit kitagadott a családja
hasztalan megfelelési kényszer
fegyelmetlen félmondatokba burkolt közeledés

esetlenség vagyunk
anyaszült meztelen tengődve
szánalomért esdekelve

minden fordítás csak megközelítés
megtévesztésig hasonlítás
befejezetlen mondataimra
érveid megengedő türelmetlensége
neveli fel letűnt reggeleinket

a szótagszámok repetitív jellege
már nem számít többé
eltompult érzékekkel könnyebb beletörődni
a monomániámba
egy kád forró vízben vegetálva várni
hogyan megérkezz

sűrű fenyőerdőkben megrepedt tudathasadás
bizonytalan szociopátiámba temetkezem
az ösvények határterülete
önmagaddal lefolytatott vég nélküli monológ
kezdem megkülönböztetni a tó partját
a túloldaltól
szűkített perspektíva
arra születtem
hogy rózsákat szedjek
a halottak sugárútjain

^ ^ AK RÖPTE

ezeknek a ^^aknak
a szárnyfeszítvolsága
két karakter
fejük egy írásjel
hiánya

A *SZEMŰ

egyszer volt hol nem volt
az óperenciás ~en is túl
sőt még azon is túl
ott ahol még a ^^ se jár
élt éldegélt egy szegény juhász
legeltette nyáját
annyi juhra vigyázott
ahány * az
 ~en
ahány fűszál a
 _en
de *szeme egyből könnybe lábadt
amint felnézett egy éjszaka az ~re
hiszen látta ahogy felmásznak
egy rozoga létrára mely összeköti az
 ~et
 a
 _el
és lelopkodják szerre mind a *okat
lelopkodják az összeset a kiskirályok

ANALÓG HAJLAMOK

végül szakadozva elered az `` is
vagy a '''
árnyalatnyi a különbség
érezni a _ szagát
ez megnyugtat
egy szentjános@at befőttesπbe zárni
csak azért mert szép
valami ilyesmit csinállok veled
ez már kevésbé
lassan mossák a partot a ~ok
próbálják megnyalni az ~et
idejük mint a tenger
keress valami elérhetlent
majd lsd meg
a *okban hő termelődik majd kihűlnek
ebben azt hiszem hasonlítunk
a . meg a , égitetek
elidőzhetsz rajtuk egy darabig

TERÍTŐ

^^akkal csíptetik
villany//okra
a kimosott ~darabokat
házas istenek

Kovács Petra

REGÉNYÍRÁS:
EGÓPROBLÉMA ÉS
SZABADSÁGHARCBIRÓ ZSOMBOR AURÉL: *VISSZATÉRŐ ÁLMOM, HOGY APÁM VÁLLÁN
ÉBREDEK*. PESTI KALLIGRAM, BUDAPEST, 2024.

Biró Zsombor Aurél első regénye daccal vegyes megértés sűrű szövedéke, amelyben a történet előrehaladtával egyre kivehetőbb a narrációs mutatókba és cinikus-ironikus megjegyzésekbe burkolózó elbeszélő sebezhetősége. A szöveg kamuzik és ferdít, lépten-nyomon kibillent és kibillen, de sosem torpan meg, nem esik saját hazugságainak csapdájába, valahogy mindig kapuközelben van, még ha magának is lövi a ziccet.

A *Visszatérő álmom, hogy apám vállán ébredek* a lázadás és helykeresés, a lezárás és kezdet regénye: az önállóvá érés megszövegezése. Főhőse, a huszonegy éves Zsombor kapunyitási pánikban, széteső kapcsolata miatti szorongásban, szülői/apai tekintéllyel és önmagával hadban állva írja meg első könyvét, melynek irodalmi szövegbetéiteit és azok munkanaplóját egyben kapja kézhez az olvasó. „Valódi”, vállalt fikció és valóságosnak tetsző, önmagát dokumentációnak mondó fikció folyamatosan egymásba játszik, s a nyilvánvalóvá tett megcsináltságot tovább árnyalja a történet időbeli rétegzettség. A pillanatfelvételekből, rövid snittekből építkező szövegbe beleíródik a narrátor szüleinek és nagyszüleinek előtörténete is, egy végül csak részleteiben közölt, sűrített nagy családregegyt sejtetve.

Az íróvá válás tematizálása összefonódik a hitelességet, az életanyag felhasználhatóságának határait és a kölcsönzés etikáját érintő kérdésekkel. A kötetet az eddigi recepcióban főként autofikcióként értelmezték, amit a borítón látható fotó (a szerzőről és édesapjáról készült közös kép) és a szerzői-elbeszélői névazonosság is erősít. A főszöveg paratextusai azonban zárójelezhetik a regény bulvárirodalommal való kapcsolatát aggódalmat:

a köszönetnyilvánításból kiderül, hogy Biró hozzátartozói beleegyezésüket adták a kötet jelenlegi formában történő közléséhez.

A regényszöveg a folyamatos kimondás–visszavonás által őrzi meg reflektáltságot és érzékenységet. Zsombor, bár igazat ad apjának abban, hogy családjuk „átlagos, felső középosztálybeli emberekből” áll, akik között nincs szabadságharcos, sem hősi halott (jellemző témái más európai/magyar férfi szerzőknek), mégsem tud másról beszélni, csak róluk: az akkurátus történetgyűjtés, jegyzetelés, a családtagok interjúztatása az életanyaggal való megbirkózás a múltfeldolgozás egy sajátos módjaként értelmeződik, és több ponton szoros összefüggést mutat az apától látott-örökölt férfiasságminták megkérdőjelezésével, illetve az ezekből fakadó szerepkényszerek és -lehetőségek fölülírásának kísérletével. Úgy is mondhatnám, hogy az elbeszélő a regényírás aktusában vállalja magára a szabadságharcos és hősi halott szerepét: „Szabadságharc ez, én legalábbis így gondolom, és az uszoda lesz a harctér, ahol megvívom az atyai tekintéllyel a küzdelmet, nem is a félrekúrásokon vérzik el végül a házasságuk, hanem a vízilabdán.” (151.) Zsombor létrehozza, és a publikálással legitimálja saját múltverzióját, melyből idegen testként kiszakad az uszodai agresszióval és toxikus maszkulinitással azonosított időszak: „Annyira nem vagyok itt, annyira nem találom a helyem, hogy szinte csak úgy átesek a gyerekkorból a felnőttébe, és ez az uszodában eltöltött öt év azóta is ott lebeg bennem valahol, olyan távol az összes többi emlékemtől, mintha egy előző életben történt volna.” (10.) Visszaszerzi, de meg is konstruálja a gyerekkorát, amelyet nagyrészt beárnyékol a szülők válása, és amelyben az apai szeretetért és figyelemért folytatott harc is mély nyomokat hagy. Zsombor döntése, hogy írásban számol le a múlttal, leválasztja őt a szülői narratívákról, vagyis felelősséget kell vállalnia a történetért, amelyet a családjáról alkotott.

A narráció egyszerre megy hiperközel tárgyhöz, de a kizökkentések révén képes megtartani a nyelvtaláláshoz szükséges távot. A *Visszatérő álmom...* megcsinált őszintesége *igazinak* hat, mivel az illúzió megőrzése céljából – és talán az etikusság okán – megszólaltatja a lecsupaszított mellékszereplőit, valamelyest feloldva az újrateremtés torzulásaiból adódó feszültségeket. Megidéződik az apa, az anya és a volt pár hangja, akik néhány monológ erejéig lehetőséget kapnak arra, hogy előhívják „saját” (azaz a narrátor számára csupán gondolatkísérletként elérhető) emlékeiket, megvédve magukat, vagy akár arra, hogy kritikával illessék a készülő művet. „Na, majd akkor forgasd át ezeket a fejedben. Meg olvasd vissza ezt a sok szemetet. Este. Lámpaoltásnál.” (67.) – mondja Zsombor édesapja figyelmeztetésként (egyik) hegyi

beszéde lezárásában. Ugyan a perspektívaváltás technikája, majd a bravúr leleplezése a regény egy későbbi pontján élesen rávilágít a narrátor elszigeteltségére (erre hívja fel a figyelmet Gyöngyösi Lilla kritikája* is a kötet kapcsán), mégis gyengédség és szeretet is van benne: a kapcsolódások felé tett első lépés irodalmi lenyomata. Az elbeszélő tulajdonképpen a regényszövegbe ágyazza a nyíltan *még soha* nem vállalt vagy *már sosem* kimutatható törődést, amellyel családja férfitagjaihoz és Sárihoz viszonyul(na).

Innen nézve is izgalmas a névváltoztatás kérdése: a szabadságharcosnak másik névre van szüksége a küldetés, azaz az apával (és a tradicionális férfiassággal) szembeni lázadás beteljesítéséhez, hiszen az atyai névvel véghezvitt önállósodás szimbolikusan önellentmondást, meghasonlást jelentene. Emellett a névcsereben van valami eposzi hősökre emlékeztető vonás: a név fennmarad, megéneklük, így nem szerepelhet akárhogyan a borítón. A névlevetése keretezi is a cselekményt: az új név a regény első jelenetében már formát ölt, kimondása performatív erejű az apa jelenlétében, de csak a történet végén válik valósággá – a szakításból hazatérő főhős írásban olvassa kérvénye jóváhagyását. A születésekor kapott név már csak azért sem hagyható érintetlenül, mert akkor talán a névazonosságok mentén haladva valaki felfejthetné a főhős legnagyobb szégyenét is, melyet mindenáron titkolna: a sikeres és diadalmas védésén szembesült vele, hogy talán az apja keze is benne volt az annak idején elsőre csont nélküli SZFE-s bejutásában. A narrátor saját világába már nem vinné tovább azt a védelmező kezet, amely egész gyerekkorában hártotta az arcán csattanó úszóedző-pofonokat.

A narrációbeli eltérések és elbizonytalanítások ismerős (és megnyugtató) hétköznapiágba torkoltnak, de a cselekményrészletekben hasznosított dinamika izgalmas következménye az is, ahogy az elbeszélő bennfentes pozíciója révén Biró a befogadó értékrendjére, a debütkönyvvel szemben támasztott elvárásaira kérdez rá: például az anya előtörténete kapcsán lehetséges forgatókönyvként emeli be a „nyomorpornóval” felpörgetett múltverziót, vagy az apa kisebb talpműtétét halálos kimenetelű, rohamos leépüléssel járó rákként ábrázolja. Menetelés a falig, egészen a haláltabuig, amelynek súlyát már nem lehet vállra venni, hiszen az apa haláláról szóló szöveg befejezése még a nem kis fantáziával megáldott narrátorban is ellenérzést kelt.

* Gyöngyösi Lilla: Hogy volt? – Biró Zsombor Aurél Visszatérő álom, hogy apám vállán ébredek c. regényéről. *Litera*, 2024. augusztus 31. <https://litera.hu/magazin/kritika/hogy-volt-biro-zsombor-aurel-visszatero-almom-hogy-apam-vallan-ebredok-cimu-regenyrol.html>

Tehát visszavonja a szöveget, amely sosem jelenik meg, csak a regényéhez csatolt, azzal egybefolyó munkanaplóban, ugyanolyan fikciós írásként, mint a sebváltórángatás vagy a szülők egymáshoz címzett első mondatai. A narrátor hasonló, egyszerre állító és visszavonó megszólalásaihoz képest megrendítő és mélyen emberi az a fél mondat, amely az egykori Mester betegségéről és haláláról ad hírt. Zsombor ebben az összefüggésben a biológiai apa képzelt és vázlatban maradt halálával egy másik veszteséget igyekszik feldolgozni, a szakmától kapott apafigura elvesztését.

Az elbeszélő több ponton is iróniával beszél arról, hogy az igazi férfi kemény és sosem sír; olyan ember, akire egyértelműen felnéz a családja, szilárd és racionális jellem. Ám a teste még a legkiválóbb férfit is elárulja: a hanyatló fizikum és elme képei mint az identitás két tartópillérének elvesztése a regény egyik érzelmi és narratív csúcspontjában is visszatérnek: a demenciával küzdő egri borász nagyapának teljes kiszolgáltatottá válásában a fiú és az unoka viselik gondját, miközben az utóbbi irodalommal gyúrja a szenvedést, megalázottságot és a veszteség fájdalmát.

A narrátor ebben a részletben az időbeliség kötöttségeit is kicselezi: nemcsak provokatív módon előrevetíti a nagyapa halálát (a szöveget már publikálják, mire a tényleges halálhírt közlő telefon befut), hanem a nagyapa utolsó hónapjait, majd a halála utáni első időszak pillanatait montázszerűen egymásba szövi, amivel az álom (fantázia, fikció) és valóság viszonyára is rákérdez. Mindez a lehetséges narratív megoldások mérlegelésére készítet: olyan összefüggéseket, toposzokat mozgat, mint a szövegnek alávetetten tevékenykedő író, aki a cselekményben élve nem számol a szövege valóságra gyakorolt hatásával, vagy a posztmodern relativizáltság okozta végtelen és részegítő szabadságtudat. Ezekkel az elgondolásokkal a *Visszatérő álmom...* elbeszélője is párbeszédbe lép, de a megírtak miatti szégyenérzet és a felelősség súlyának tudatosítása által meg is haladja őket. A nagyapa haláláról szóló részletből az eleinte bonyolultnak ható cím titkára is fény derül: a két mondatfoslány összeillesztéséből született cím első része az apa, a második a fiú szájából hangzik el, és mintha a regény középpontjában álló apa–fiú kapcsolat ellentmondásosságát tisztázná. A kötetbeli férfiak szükséztudatuk, nem beszélnek az érzelmeikről és szorongásaikról, nem érintik meg egymást, nincs szó ölelésről, bátorító vállszorításokról – ezért fontos pillanat, amikor Zsombor apja vállára hajtott fejjel ébred meg egy autótút végén, illetve amikor az apa a saját megfelelési kényszeréről vall fiának, mely még a nagyapa halála utáni gyászában is vele marad. Az ehhez hasonló csendes

és egyszerű jelenetekben érezni leginkább a karakterek univerzalitását és a köztük levő kapcsolatok hitelességét.

A regény női karakterei kidolgozottnak hatnak annak ellenére is (vagy talán épp azért), hogy a narrátorban az anya és Sári ábrázolása kapcsán merül fel a legtöbb kétség. Zsombor női témák feldolgozása és a valódi, komplex nőiség reprezentálása által érzékeny elbeszélővé válik, de az általa megalkotott nőkben mégiscsak megtestesül a két legnagyobb sztereotípa, amelyet a filmes és irodalmi szcéna kitermelt és túl sokszor megerősít: a spirituális tanokba beavatott, nőiségevel azonosuló, abból hasznot hajtó buja „boszorkány” és a harcos, férfitekintetnek nem behódoló amazon elevenednek meg a regény lapjain. Látszólag az anya és az apa szembenállása is megerősíti az európai férfit középpontba állító emberkép normáját: az anya okkult tanokban hisz, önfejlesztő-spirituális körökbe jár, nem dolgozik, az apa kenyérkereső, sikeres sportoló, majd edző; az anya megjelenése nagyon feminin, az apa férfias, macsó; az anya fia írásain kívül csak az általa igaznak vélt tanításokat hajlandó olvasni, az apa színházba viszi az elbeszélőt, és a klasszikusokat nyomja kezébe olvasnivalónak.

Ezzel együtt fontosnak tartom kiemelni, hogy a narrátor sokszor az anyamonomológokban fogalmaz meg tételmondatokat, melyekben saját válsághelyzete tükröződik. Ezek a gondolatok a regény férfiasságkultuszt egyszerre romboló és éltető logikája mentén csakis női karakter szájából hangozhatnak hitelesen, de abban is segítenek, hogy az anyakarakter ne váljon önmaga karikatúrájává: a regény utolsó oldalain spirituális regiszterben mozogva, de lényeglátóan beszél saját elrontott házasságáról. A megbánással és elfogadással teli gondolatok könnyen átfordíthatók a narrátor saját szerelmi kapcsolatára is.

A Sári-szerelem igényli a legtöbb „áthelyeződést”, gondolatkísérletet a narrátor részéről: a két fiatal között nemcsak szerelmi viszony, hanem gyümölcsöző és inspiratív munkakapcsolat szövődik, melyben a bajtársiasság („felszabadító érzés szidni veled dolgokat”) és rivalizálás („Őszinte irigységgel gratulálok”), egymás túllicitálása és olykor kendőzetlen kritizálása megfér az önfelelt szerelem mellett. Sárinak hatalma van a szöveg alakulása fölött, a narrátor folyamatosan az ő szemével szerkeszti saját szövegét, s ha végül nem is húz ki semmit, a lány megrovó vagy elismerő szavai végigkísérik a regényíráson. Zsombor saját szenvedélyes vallomását – „[...] pedig én nem szeretnék itt senkivé válni, nem akarok én az uszodában semmit, legfeljebb feloldódni a vízben, mint a klór, és szétmarni mindenkinek a szemét, vagy elfutni, menekülni, bebújni a labdatárolóba egy életre, ahol

kenyeres cigikávészagú lehelete helyett csak a leeresztett gumibelsők illatát kellene szívnom” (16.) – a lány szerkesztői megjegyzéseként leplezi le a regény második felében: a mondat „zsomborossága” és „természetessége” egy pillanatra magát az elbeszélőt is megingatja a saját tehetségébe vetett hitében. A lány karakterének köszönhető az is, hogy Zsombor komolyabban foglalkozni kezd saját „egóproblémájával”: ráébred, hogy az elismerés utáni vágy hajtja minden cselekedetét, és csakis zsenialitásának bárhonnán – író-társaktól, Sáritól, csapattársaktól, szüleitől, idegenektől – érkező igazolása jelenti számára az egyetlen örömet és elégtételt. A főhős ezzel együtt választás elé kényszerül: vagy megsemmisíti a készülő regényét, mellyel visszatér az ismerős öntömjénezéshez, vagy kockáztat, és elveszíti a lányt, de leszámol dicséretekből élő énrészeivel.

A regénykezdemény végül nem semmisül meg: Zsombor egy végső visszavonással vállalja a kockázatot – vagy csak majdnem? „[A]nnyit hazudtam már, mint egy rossz tükör, lassan a plafon is rám szakad, de ezentúl, és akkor ezt most megígérem, esküszöm, hogy az igazat fogom mondani.” (179.) Az utolsó mondat a teljes regénykoncepciót fölülírva a fikció világába száműzi a kéziratot, ezzel felmentve a regényt az önéletrajziság súlyos vádjától, és akarva-akaratlanul közelítve azt egy addig mindenhonnán kilógó apai műfajmeghatározáshoz, a Bildungsromanéhoz. Az utolsó oldalakon az apa és a fiú hangja egybeérni látszik, a regény beismeri: a fiúk menthetetlenül apákkal álmodnak, apákat írnak újra, hiszen a vak is látja, belőlük lettek, ha tesszik, ha nem. Ezért inkább megtanulnak együtt élni a ténnyel, mert az apa meghaladható, de ki nem törölhető az énből.

Borsodi L. László

BELSŐ TÍZEZER – HELYÉN ÜRESSÉG?

KARÁCSONYI ZSOLT: *BELSŐ TÍZEZER. IGAZ TÖRTÉNET.*
BOOKART KIADÓ, CSÍKSZEREDA, 2023.

Nem klasszikus történetalakításhoz szokott olvasóra vár Karácsonyi Zsolt *belső tízezer* című regénye. Már az alcíme is provokatív: *igaz történet*. Kisbetevével a cím is, az alcím is. Mintha egy monológból, szövegfolyamból kiszakított fragmentumok volnának. A Lukianosz-mottó („Hatalmas, végtelenül tágas / és magas üreget láttunk, / amelyben egy tízezer lakosú / város bízvást elfért volna.”) óhatatlanul Kormos István *Nakonxipánban hull a hó* című versének sorait hívja elő: „világokat varázsolok / amikor akarom // szemem húnym s belső faláról / élem nyüzsög Nakonxipán”; „ide civilizáció / lábát be nem teszi / korallsövény a keritésem”; „azt gondolom lehetne hó / s mire kimondom hull a hó”. Mert nem az a lényeges, ami a valódi (ld. József Attila: *Thomas Mann üdvözlése*), hanem ami az igaz. És annak van igazsága, ami belül, a főszereplőben, az Öregben végbemegy, amit gondol, mond, amire emlékezik, amit elfelejt vagy felejtteni akar, illetve ami teremődik benne, általa. A Kormos-vershez hasonlóan az Öregnek is van kertje, tere szűkös – a Lugastól a Kerítésig terjed. Furcsa, mondhatnánk össze nem illő szereplők veszik körül, mint például a nagy kezdőbetűs Sárkány, Akhilleusz, akit éppen égetnek, Illmarinnen, a *Kalevala* kovácsa, az Ápoló Nő, a Lány, a múltból Hamzi nevű iskolatársa, akivel verekedett, az Idegenvezető és a turistái, akik jönnek, hogy bámulják őt – mesei-mitikus és hétköznapi figurák. A helyszínek is állandóan változnak: hol egy tengeralattjáró bukkan fel, hol egy cirkuszi porond, de feltűnik Los Angeles, a Folyó, az Ösvény, a démoni Sötét Iskola is. A kollektív (ötezer év kultúrája) és az egyéni emlékezés-felejtés dinamikája sűrűsödik össze egyetlen szövegfolyamban, az Öreg tudatában, egyetlen pillanatban. És éppen az időbeliség-időtlenség kettőssége, a folyamatok végiggondolhatósága vagy végiggondolhatatlansága teszi lehetővé, hogy a kaotikusnak-apokaliptikusnak tűnő világ(kultúra) látzólag össze nem illő elemei valamilyen egységgé szublimálódjanak abban a belső térben, közegben, ami az Öreg maga.

Bármennyire is öreg az Öreg, ez a könyv mégsem az öregedésről, az öregségről szól. Ennek a mitologizált-szakralizált, olykor állati attribútumokkal felruházott figurának ugyanis nem az öregség a védjegye. Sokkal inkább létezésének a lényegéről van szó: hogy van egy biztos, szűk, zárt tere, tudása és bölcsessége; látszólag a Lugastól a Kerítésig él, és a Lugasban le szokott ülni az írógéphez írni. Alkotó, talán az író alteregója. Látszólag passzív életet él, mozgásai statikusak, mint a vadászé, de figyelme is a vadászé, a koncentráció, a gondolkodás maximuma jellemzi, amikor el akar, vagy el tud jutni az emlékezés pereméig. Léthelyzete és tudatmozgása talán Baka István *Vadszóló* című versének részlete felől közelíthető meg leginkább: „Mint házfalat a vadszóló, befut / És összetart az emlékezetem; / Vagyok, mert voltam, s ennyi épp elég – / Akkor nyitom, ha becsukom szemem. // Ha kifelé bezárul minden út, / Itt legbelül lesz tágasabb a tér.” Hogy összetartja-e az emlékezete, ez viszonylagos, lehet, ő épp az emlékezés előtti időtlenségbe vágyik, a múltat szeretné leküzdeni, de mindenképpen az az igazabb valóság, amely benne megy végbe, általa történik, s ez az, amit nem értenek a szenzációhajhász turisták, de még a körülötte bábáskodó „hozzátartozók” sem, mert nem birtokolják a Dsida Jenő-i „belülről látók fényességét” (*Templomablak*). Lehet, ő maga sem, ő is csak tapogatózik.

Nagyon nehéz belátni és átlátni ezt a belső teret. A Kerítésen túli turisták felszínes látása, attrakcióvágya hamis. Az ő nézőpontjuk vagy annak hiánya a kommersz életszemlélet szatirikus ábrázolása – a járhatatlan út annak megértésében, hogy ki is az Öreg, mi megy végbe benne. Mert ahogy haladunk előre az olvasásban, a szövevényes mondatalkotás, a látszólag széttartó történetelemek, a sűrű szövésű metaforikus prózanyelv (Karácsonyi érzékelteti: mégiscsak költő, ez tehát a lírikus prózája), az elvont fogalmiság és képalkotás mintegy magával rántja az olvasót. Mi felé? Lehetne itt freudi énrégényről beszélni, hogy a tudatalatti milyen folyamatai ragadhatók meg a műben, lehetne filozófiai énrégényről is szólni, amelyből a főszereplő világ- és létfelfogása rajzolódik ki. Magam csak egyetlen aspektusát kívánom megragadni – ha ez egyáltalán lehetséges –, hogy ebben a könyvben mit művel, miként működik a nyelv mint az emlékezés és a felejtés dialektikus egysége, s ez miként szólaltatja meg a teljesség iránti vágyat. S eszerint ez a vágy adna mindenkinek irányt, amerre az Öreg tart, és mi is vele, vagyis az a kérdés, miként beszél ez a mű magáról a keletkezéséről, az alkotás folyamatáról. Hogy ez az egész folyamat valamiképpen az írásnak, az éppen létrejövő műnek a metanyelve. S ezért ennyire elvont, nehezen megközelíthető.

Ezt a folyamatot refrénszerűen variálódó tételmondatok tagolják. A fejezetindító mondatokra gondolok: „Nem emlékszem a nevemre. Mondta magának az Öreg.”; „Itt maradtam. Motyogta magáról.”; „Kivándorolni. Mondta az Öreg.”; „Megszámoltam a hajókat. Mondta az Öreg.”; „Nem lesz sivatag. Mondta az Öreg.”; „Az Öreg nincsen itt. Mondja Illmarinnen.”; „Nem fogtam vissza magamat. Mondta az Öreg.”; „Erős voltam. Mondta az Öreg.”; „Nem látom. Mondta az Öreg.”; „Tollak. Gondolta az Öreg.” Mintha ezek a mondatok volnának a kapaszkodók, útjelzők a kereséshez. Amit mond, gondol, nem biztos, hogy van, de a mondás révén létrejöhet, irányt adhat a gondolkodásának, hogy felkaparja, feltárja az emlékezés előtti artikulátlan tágasságból a maga énjét, és megteremtse a teljességet, kiteljesedett önmagát. Mintha ezekkel a belső monológreszletekre emlékeztető kijelentésekkel teremtené meg a maga külön, belső, fiktív és a külvilágnál valóságosabb, igazabb világát, amelyben bizonytalanul, de mégis elindul, tart valami felé, ahol aztán elérhet lukianoszi értelemben „egy tízezer lakosú / város”. Ez az útvesztő, amit bejár, nagyon bonyolult, rejtélyes, a kritikus nyelv sem képes teljes bizonyosságokat megfogalmazni róla, hiszen az elbeszélői szólam is oscillál az első és a harmadik személy között. Itt maga a nyelv az, ami önműködővé válik, és az én nyelv általi léte nyilvánvaló, csak az nem, hogy ki is valójában ez az én: az Öreg vagy aki őt elbeszéli. Az 1. fejezetben például így fogalmaz: „Nem tudom, mi az előző mondat, mi az előző sor. A mondatok elindulnak, mint zuhanás után a fekete doboz (...)”; „Én vagyok a fekete doboz, én úszom a fekete doboz után (...)”; „A következő mondatban én vagyok az a tengeralattjáró, ami képtelen a felszínre törni. (...) Ez egy tengeralattjáró formájú fekete doboz, amiben bennragadtam. Bennragadtak az összes mondataim, az emlékeim, az érintések, a kapaszkodók és zuhanások, mindaz, ami voltam és vagyok.” Az idézett rész jól érzékelteti, hogy az Öreg identitása nyelvi identitás, és valamilyen előtiségről beszél, az artikuláció előtti állapotról, amelyből ki szeretne szakadni, hogy formát kapjon. Ezért folyik a küzdelem. Ez csak az én belső terében, szubjektív időtlenségében valósulhat meg. Érthető tehát, hogy bár periférikus látása érzékeli a kíváncsiskodó turistákat, de figyelme befelé irányul – az írás maga befelé élés, amelyben Kutyaisten is lehet, megteremtve az íróság maszkját, és mindig a határon jár, az emlékezés határát kísérti, el egészen a tudattalan partjáig, a tudatos, formátlan világ előtti állapot izgatja. S a nem emlékezés, az emlékek hiányának megteremthetőségébe minduntalan betolakszanak régi nevek, identitások (pl. Ereskigál), régi történetek, a nyelv természetéből adódó kulturális ráakódások, amelyek valamiképpen reflek-

tálnak is arra, hogy hol tart éppen, de amelyekkel nincs mit kezdenie az idő visszafordíthatatlansága és állandósága miatt, mert nem érvényesek, kiürültek. Annak is tudatában van, hogy a név önmagában nem jelöl identitást, levált a jelölő a jelöltről, és ha nem is tudja, de sejti, hogy van egy múlt előtti, emlékezésen kívüli/előtti teljesebb létezés, lehet, maga a teljesség, ami felé tart(hatna): „az emlékezés teljes hiányának mélyén is tudta, van valaki, akinek van egy régi neve, és az a valaki akkor is emlékezik valaki másra, amikor már az emlékezés lehetősége sem dereng fel benne”. Lehetőségként felmerül az is, hogy „Elég lenne a belenyugvás, csak zuhanás és felszáradás van, gondolatok és kínok és emlékek nélkül”. Talán a schopenhaueri esztétikai magatartás lehetne alternatíva, a puszta szemlélődés, amely megértethetné az ember, az alkotó tízezer lakosú belső városának működését, létezését, hiszen a fantázia segítségével – a Lukianosz-mottóra is utalva – minden felszabadítható, átírható, felidézhető és elfelejthető. Talán ez a szabadságérzet hajítja az Öreget a teljesebb felé, vagy épp ez maga a teljesség. Ebben a törekvésében, úton levésében vannak akadályozói, ilyen a Sárkány, amely „élvezettel szemléli az öreg emberi test körül kavargó emlékhordát”, de ilyen Apollón, „a gyilkos költő”, aki üldözi őt. Az Öreg a szuverenitását a teljes befelé figyellel érheti el: „Becsukta a szemeit, hogy csak a belső képek sugározzanak kifelé, és az istenek mindebből ne érzékelhessenek semmit.” A teljes felejtés, az emlékezés teljes hiányának megtapasztalása jelentené számára a mindennek a tudását, a semmiből születhetne meg számára a minden- vagy többlettudás, vagy legalább annak a lehetősége. Szerintem az emlékezés, az emlékek, a nyelv előttiség, a teremtettség, a létrejövés előtti ideális állapotot rögzíti az Öreg számára a könyv kicsinyítő tükröként olvasható, az éppen keletkező műre is reflektáló allegória, amely – valljuk be – szinte a kifejezhetetlenség, kimondhatatlanság határát súrolja: „Akár egy olyan gyerekszobában, ahol a gyermekek védelme okán teleszórták párnákkal a padlót, a gyermekek látják ugyan a párnákat, látják a belőlük szálló tollakat, de mert egyáltalán nem ismerik a toll fogalmát, látják ugyan a szálló pihéket, de szemükkel mégsem érzékelik, csak feltűnik nekik, hogy van valami körülöttük, ami a játékot megváltoztatja, más irányba tereli, mint ami felé az eredetileg elindult. // Az ilyen és ehhez hasonló, látszólag lényegtelen módosulások jelzik egyeseknek, mint az Öregnek is, hogy a meg nem teremtett világ létezik, önnön meg nem teremtettségébe fül, és ezáltal virágzik már az idők kezdetétől (...).”

Mindezt úgy tudja elérni, megtapasztalni az Öreg, hogy megteremti a maga számára az időbeli távlatot, mintegy újraindítja az időt, ő maga válik

az idők teljességévé, jelen van az idő egészében. Különbséget tud tenni sejtés és tudás között, illetve tudatában van annak, hogy „milyen sejtésekre hallgathat, mert egyedül a sejtések mélyén lakozik az igazi (...) világrend, a térkép, amellyel a belső tenger szigeteihez juthatunk el”, és így lehet „a peremvidék utáni vágy (...) a középpont felé törekvő közös akarat egyéni megnyilvánulása.” Ezeket a sejtéseket kívánja cselekvéssé, azaz szavakká formálni, amely folyamatban a „Nem emlékszem” és a „belső tenger hullámzását érezte valahol mélyen”, köztességében együtt van múlt, jelen és jövő. Ezért is állíthatja, pontosabban gyanítja, hogy „minden emlék jóslat is egyben. Könnyen megtörténhet, hogy jó ideje már csakis a jövőre emlékezem, mert a múlt teljesen elszivárgott a ködben”, tehát a múlt emlékképei az újraindított időben, az alkotás folyamatában, a műalkotás terében és idejében jövővé vál(hat)nak, egy új világ kiindulópontjává, horizontjává.

A „végeredmény” reményteljes is lehetne, ehelyett azonban inkább elégtelenül aggasztó. Mert mintha eljutna egy pontig, egy felismerésig, ahol kimondhatja, hogy „Igen, egy lény vagyok, és ezt itt és most is pontosan tudom”, de a folytatásban azt olvassuk, hogy „mondta a tükörnek, vagy a hullámzó vízfelületnek”. Ez egyrészt Narkisszosz történetét idézi meg, hogy nem jutott önmagánál tovább, másrészt a Szent Pál-i „tükör által homályosan” metaforát juttatja eszünkbe, hogy a látás viszonylagos, a lényeg hozzáférhetetlen. A „Nem vagyok itt. Mondta az Öreg.”, „Nem vagyok itt, ezért nem is tudok annál többet kimondani, mint azt, hogy nem vagyok itt.” mondatok egyrészt azt a kérdést vetik fel, hogy akkor hol van, van-e ott, és az milyen, ha van. Másrészt jócskán megkérdőjelezzik, hogy (nevezük így) a tiszta szellem, a költészet, a megnevezhetetlen, a nyelven túli dimenzió, a teljesség megragadható-e a nyelv által, lehetséges-e, létezik-e olyan stratégia, amellyel felejtés révén, a felejtés előtti állapotot megteremtve egy semmihez nem fogható „Jövendő terve” megvalósítható lenne. Véleményem szerint egzisztenciálisan egyetlen bizonyosságot hagy meg a mű: hogy „az emlékezés teljes hiánya és ennek megtapasztalása mégiscsak sugárzik az Öregből”, illetve hogy „Elindult célja felé, a belső tenger felé, amit egyesek belső óceánnak is neveznek”. De hogy ez a belső tízezer világának labirintusába és/vagy gazdagságába vezet-e, célt jelent-e, statikus végpontot vagy állandó úton levést, megnyugvást-e vagy örök nyugtalanságot, hogy ez szubjektív tapasztalat-e csupán, vagy van/lehet kollektív-történeti súlya is, nem tudni rá a feleletet.

A végkimenetelt illetően a történet lezárul, de nem fejeződik be, mert „Valami más történik”, mint ami nyelv által érzékelhető, mert a nyelv általi

történet, maga a tudatműködés is alárendelt a nyelv fikcionáló természetének, amelyben az idősíkok viszonylagosak, egymásba csúszik emlékezés és felejtés, teremtődés és megszűnés. S mintha ennek a teljesség megragadására tett kísérletnek, alkotói-teremtői kudarcnak lenne ars poetica-szerű összegzése a következő rész: „Kénytelenek vagyunk megelégedni azzal, hogy a világ, szavaink világa nem más, mint oszlopok egymásutánja, a társalgásunk tehát nem egyéb, mint végtelen oszlopsor, de nem tudni, hogy csak az eleje és a vége vész ködbe ennek az oszlopsornak, vagy már a középben sorakozó oszlopokat sem látom. (...) Az egészről tulajdonképpen csak egy-egy szó tör a felszínre, egy-egy szó jut a kimondás szintjére, miközben én folyamatosan beszélek, folyamatosan írok, folyamatosan gondolkodom, anélkül, hogy ez irányú ténykedéseimről bármiféle tudomásom lenne, csak sejttem, hogy van két part, de nem tudom, hogy van-e a két part között tenger.”

Van-e célja, iránya az alkotásnak? Megszülethet-e a hiány ellenében (műalkotásban) a teljesség? Megteremthető-e a nincsből egy másik van? Megérinthető-e a nyelv által a nyelven túli, az úgynevezett metafizikai? Megannyi kínzó kérdés, amelyeket Karácsonyi Zsolt könyve feltesz, de nem ad rájuk megnyugtató választ. Mintha cserbenhagyná a végén az olvasót, mintha a felejtés vágya és az emlékezés kettőssége önkörébe térne vissza, maradnak a szavak („csak a szavak csapódtak egymáshoz a belső tenger hullámai felett, és a szavak emlékké álltak össze”), mintha a küzdelmet maga is feladná, és lelépne: „Én sem maradtam tovább.” Hát akkor most mi lesz, mi marad? Belső tízezer helyén tízezer üresség? Vagy éppen a *belső tízezer* című könyv ennek a bejárt útnak az esztétikai mementója?

Urbán Andrea

„ÉMELYÍTŐ AZ ÉLET ÉDESSÉGE”

NÁDASDY ÁDÁM: *BILLEG A CSÓNAK*. MAGVETŐ, BUDAPEST, 2024.

Nádasdy Ádám legújabb verseskötetében összefonódik halál, szerelem, vég és végzet. Bár nagy témakörök, „általános témák” ezek, a *Billeg a csónak* versei a részletekre, árnyalatokra, az általánosságban rejlő egyediségre, az „igencsak privát ügyek” horderejére mutatnak rá. Arról szólnak, amit már megírtak ezelőtt, de úgy, ahogyan korábban még nem.¹

A lírákötet az elmúlt néhány év (2019–2023) műveit tartalmazza, melyek között ezúttal több a rímeket mellőző, akár naplóbejegyzésként is értendő prózavers. Jellemző rájuk a *Nyírj a hajamba* (2017) és a *Jól láthatóan lógok itt* (2019) helyenként humoros, máshol komoly hangvétele, ahogyan a poétikai megfontoltság és a jó arányérzés is.² A témák is visszatérők, s miközben – mint „várható” volt – egyre nagyobb teret kapnak az öregedés, a halál és a visszatekintés kérdései,³ a *Billeg a csónak* versei azt bizonyítják, hogy ezeken keresztül számos további szempont is elérhető, feltárható, újragondolható – miközben halad a csónak tovább.

A kötetben 72 vers található, amelyek elválasztás, csoportosítás nélkül követik egymást. Nádasdy egy interjúban nyilatkozott arról, hogy alapvetően a keletkezési idő jelölte ki a versek sorrendjét (az előző kiadványok is e szerint szerveződtek),⁴ a kezdőoldalon megjelölt évek és a struktúra szintén erre az eljárásra engednek következtetni.⁵ A művek között egyébként tematikus, motivikus, retorikai és formai szempontból is találhatunk összefüggéseket. Kiemelkednek a költőelődökhöz vagy kortársakhoz írott művek, amelyek megemlékezések, évfordulók apropóján keletkeztek,⁶ így Petri Györgyhöz címzett és Pilinszky János líráját megidéző szöveget is olvashatunk, míg Petőfi Sándor alakja és költészete három versben bukkan fel, nyilván a költő születésének bicentenáriuma okán. Fontos erénye ezeknek a költeményeknek, hogy nem imitációk, nem egyszerű megidézésként működnek, sokkal inkább a személyes viszonyulást, költészet és költészet kapcsolatát tárják elénk. Petőfi és művei háromféle megközelítésből kerülnek előtérbe, ezt a versek pretextusai is jelzik: az *Önálló bolygó volt* „Petőfiről”

szólal fel, a *Mindenki költője* egy „Petőfi-portré”, a *Jóval a szezon után* című verset pedig „Petőfi emlékére” ajánlja a szerző.

A kötet egy szokványos ház körüli teendő komoly következtetéshez vezető leírásával indul, amely a gyorsan terjedő, a kertet esztétikai szempontból is romboló csalán kitépésének folyamatát állítja középpontba. A kert motívuma egyebek mellett az életvitel és -út gondozásával is összefüggésbe állítható. Hogy ez a nyitóvers egyrészt a mindennapi szituációkban rejlő jelentékenységre irányítja a figyelmet, másrészt arra, hogy a versekben előkerülő, elsöre talán banálisnak tűnő helyzetek végső soron lehetőségfeltételei annak, hogy a versbeszélő közelebb kerüljön magához, és mi is hozzá. A csalán kiirtása során a „bosszúvágyból” dolgozó kertész (önnön hibájából vagy véletlenül) megsérül, végül pedig levonja a morális tanulságot: „[K]vittek voltunk. Nem szép dolog a düh.” (*Csalán*)

Összefogja a verseket az a gyakorlat is, hogy a visszatekintő lírai én ismétlődően megkérdőjelezi fiatal önmagának zabolátlanságát, komolytalanságát, szertelenségét, illetve számol a múltbeli viselkedésmóddal és az egykori döntések következményeivel, hiszen azok (hullám)hatása mindvégig érzékelhető marad. („Minek nyüzsögni? Minek ezt?” – *Túl napfényes*; „De ugye nem leszek – nem kell ugye örökre ilyen komolytalanul?” – *Viháncolva*) A *Rágódni kell* című versben, jóllehet a szabadság megéléséről van szó – mely mindenki számára mást jelent, mégis van róla elképzelésünk –, a mérlegelv billegése kerül elő: mindennek ára van: „Rágódni kell, mérni: mibe került, hogy szabad voltam, nem tudtam leállni.” Az élet áttekintése nem mellőzi a megbánás árnyalatait, az újírás lehetőségének elgondolását. A versek ugyan nem kreálnak opcionális múltat (az *Ott úszhatnék* című vers egy folyó két partjára helyezi a könnyű és a kemény élet alternatíváit, ám meghagyja őket az eldönthetetlenségben), de alkalmat adnak a reflexióra és a változtatás vágyának kifejezésére. („Bár tudnám most törölni. Vagy törödni a színészkedésemmel, visszafogni – vagy fölmenni a kínos jelenetben a színpadra, s ha jól csinálom is, gyorsan leráncigálni magamat.” – *Fölmenni a színpadra*) De nemcsak a megtörtént elvetése, hanem az elszalasztott lehetőségek, az egyszeri és megismételhetetlen idő tapasztalata is foglalkoztatja a versbeszélőt. („Most már hiába nézi a falat, egy csomó részlet visszahozhatatlan.” – *Kerülte a kérdezősködést*) Az elégedetlenségnek hangot adó versek mellett azonban jelentkeznek a váratlan pozitívumok példái: „Mert végtére is megtörtént velem minden, amiről azt hittem: soha. / Ráébredek, hogy elég volt nekem minden, amiről azt hittem: kevés.” (*Általános témák*) A *Billeg a csónak* versei tehát összetettséjükben mutatják meg az életút tudatos

szemlélésének folyamatát, amelyen persze az ember nem mindig megy végig szívesen. „És így, utólag, még többet értek. Nemcsak őbelőle, magamból is. Pont ezt nem akarom.” (*A teste, az működött*)

Az öregedés és az öregség kiemelkedő témái a kötetnek, ezzel folytatja azt a tendenciát, amelyet Nádasdy legutóbbi verseskönyvei érvényesítettek – ez mégsem vég felé törekvés, sokkal inkább „kapaszkodás az életbe”.⁷ Klasszikus képek, „[E]züstös, öreg, hajhálós szagok” (*A konyhaszekrény*) mellett sok érzékletesen megragadott, ugyanakkor tárgyilagos módon kifejezett sort olvashatunk az egészen morbidtól („A fűszerek közt fogok állni majd: jó zamatos, de tápértéke semmi.” – *Fűszer*), a megrendítőn át („A pirítóst odaégetni reggel: / hogy ne sejtsék: én most elköltözöm.” – *Én is ott lakom a házban*) a humoros változatig („A felnőttkorral, azzal van a baj, mert fiatalnak lenni könnyű, / öregnek meg, látom, veszélytelen.” – *A felnőttkor nem vicces*). Amellett tehát, hogy a versek kinyílnak az élet, az emberi kapcsolatok felé, valamint képi világukban és hangvételükben is különbözők, billegnek az életszakaszok leírásai között. Az ifjú karakterére a koraérettség jellemző, s benne összeütközik a két életkor természete („Fáradt akartam lenni és öreg, közben dobolt bennem az ifjúság.” – *Véstem a padomba*), míg máshol a tapasztalat előnye kerekedik felül („Kimondom: mégse volt jó fiatalnak lenni. / Lehetne mindjárt öregem? Könyörgöm. / De így is rendben van, megoldható.” – *Ezüstféhér hold*).

László Ferenc hívja fel a figyelmet a *Jól láthatóan lógok itt* című kötet-ről írt kritikájában arra az irodalomtörténeti összefüggésre,⁸ hogy Nádasdy (kései) költészete csatlakozik az öregkori líra hagyomány-folytonosságához, így Illyés Gyula *Kháron ladikján* című művéhez is.⁹ A címben megjelenő Kháron a görög mitológia szerint az alvilág folyóján, a Styxen átkelő lelkeket szállítja. A ladik pedig az élet és halál határvonalán történő átkelés szimbóluma. A legújabb Nádasdy-verseskötet esetében igazán jelentőssé válik ez a motívum és intertextuális kapcsolat. Míg azonban Illyés esszé-regényének nyitóverse élet és halál útjának átmenetiségét ragadja meg („s egyszer csak ringani kezd velünk, [csak velünk!] / kifelé a ladik”), vagyis az élet vége felé haladás az élet részeként kezdődik el, addig Nádasdy kötetének címadó verse, a *Billeg a csónak* – mely igeválasztásával is jelzi a könnyedebb hangvételt – kétszemélyessé teszi az öregedés történetét, egy szerelmi viszonyba ágyazza: „[M]ozgásban állandó a helyzetünk, billeg a csónak, fogod a kezem. / A néma kérdés nem megy el: mi ketten minek köszönhetjük ezt az egészet? / Szakállad őszül. Kopaszodsz. Szeretlek.” Bár szerepelnek a test idő előrehaladtát jelző változásai, az evezés–sodródás metaforája egy

párkapcsolat történetére vonatkozik.¹⁰ A billegés, az egyensúlyi állapot megtalálása több versnek témája,¹¹ és többször közlekedési eszközök toposzai által jelenik meg. „A teherbírása elég korlátozott, megbillent jobbra-balra többször is, csúszkálnak rajta ládák, dobozok, egy tenyér hiányzik, ami megállítaná.” (*Szekér*) Hiány, instabilitás, kiszámíthatatlanság határozzák meg az alapélményt, a billegés alapállapotát. „A hajó imbolygott, csúszott a fedélzet. [...] Minek kellett erre a nyavalyásra szállni, hiszen lett volna széles és stabil?” (*Átcsapott a hullám*) A retrospekció során felmerülő kérdések azonban nem a megbánás kifejezői, sokkal inkább a megértés, a belátás szándékával teszi fel őket a lírai én. A *Billeg a csónak* legutolsó versei között található egy egymással izgalmas párbeszédbe lépő verspár: a *Mostantól minden más lesz* és az *Ez most már így marad* két szembenálló, de az együttes érvényességet nem kizáró nézőpontot képviselnek: „Már mindig, mindig egyedül leszek, mert nem tudom, hogy használat után hová kell tenni az embereket.” „Már sosem, sosem leszek egyedül, a kerékvágásból nincs kifelé.” Így indul egyik és másik a „mindig” és a „sosem” ismétlődő és végletes nyomatékoságával, ám épp állításuk ellenkezője lesz a kifutásuk. Az egyedüllet elbeszélése helyett a másiktól való függésről, a közösségiség helyett a kívülállóság tapasztalatáról olvashatunk. Ez azonban leegyszerűsítés, a művek sokkal árnyaltabban mutatják be ezen jelenségeket.

A múlt újragondolása szorosan összefügg a *Billeg a csónak* irodalmiságával – az emlékezés, a megtörtént vagy meg nem történt fejtegetése, az élet előrehaladásának megmutatása az írott szövegen keresztül valósulhat meg. Az irodalmi valóság valóságos irodalom lesz. A versek azt a benyomást keltyik, hogy tisztában vannak saját kereteikkel, megalkotottságukkal („a szófestéshez nincsen jobb ecset, az érzéseknek biztosabb odú, / mint ez a vastag, színarany keret. – *A megoldóképlet*). Ismét túl sok a jó példa, és minddel kapcsolatban más mondható el. A *Másokból épülök* című versben a lírai én – mint a költemény szerzője – megkérdőjelezi saját alkotói tevékenységét, melynek a szöveg léte nyomban ellentmond. Benne az írás a létezés metaforája is egyben, így a szerzőség feletti dilemma az élettörténet alakításának kérdésével feleltethető meg. „Olyan vegyes vagyok, hogy az se biztos: én írtam-e vajon a dolgokat [...] Újra el kéne olvasni – ha vannak – a rólam szóló történeteket, / kifagatni a pultost: mit csináltam?”¹² Az egyén és élete keveredik az irodalom attribútumaival: „nyitott könyvként kapott belém a szél, borzolta hetykén a lapjaimat” (*Véstem a padomba*); „Történet van, jéghegyi múlt, elég az, ami kilátszik belőle, egy címlap és egy hátsó borító.” (*Száj és fog*) Valóság és fikció ilyesféle megjelenítése azt az eldönthetetlen

kérdést veti fel, hogy a kettő egységet alkot vagy elkülönül, jól láthatók-e a határaik, vagy átfolynak egymásba. A vers – hogyan is tehetne másként – előretolul. „A külvilág nyíltan másodlagos, kevés az, ami innen oda átmegy. / A szimbólumok valósággá válnak, a szobámba becsúszik a Varázshegy.” (*A homokóra évada*) Ugyanakkor az irodalom keretrendszere, akárcsak a valóság kritériumai alkotta szabálykönyv, fojtogató is lehet, pontosabban segíthet a korlátozottság kifejezésében: „Hogy törhetnék ki a bezárt sorokból, a kimunkált, dolgos pozícióból? [...] Dörömbölök a szótagok falán.” (*Milyen fehérjéket készít*) Külön hangsúlyt érdemel a *Billeg a csónak* záróverse, a *Kezdő komoly költő*, amely Nádasdy első verseskötetére, az 1984-es *Komolyabb versekre* utal, és tökéletes lezárást ad: „Csak tisztességből írom ezt, szégyenből, nem magamnak, nem nektek: eljövendő verseimnek – tudom, sose írom meg őket –, mert ilyen leszek újra, sokáig.” A címzés többszörösen sem teljesíti célját, de annál többet ér el: hiába a pontosítás, a mű nemcsak az eljövendő verseknek szól, hanem *nekünk* is, illetve nem is juthat el azokhoz a *bizonyos* eljövendő versekhez, hiszen létrejöttükről a címző is lemond. A változatlanúság, a strófák végén visszatérő „újra, sokáig” mindazonáltal összecseng a mű megőrzésével, a papíron és az emlékezetekben.

JEGYZETEK

¹ A kritika a Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24-3-I-DE-176 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Vö. „Nádasdy mintha sokkal inkább a komolyság és a komolytalanság határainak kijelölhetetlenségével játszana.” – Csehy Zoltán, „A gondolat, mint mindig, most is jól néz ki”, *Műút*, 2019. november 14., <https://muut.hu/archivum/33326>

³ A *Verejték van a szobron* 2010-es megjelenése óta Nádasdy Ádám költészetét bátran jellemezhetjük kései líraként: a válogatott és új verseket tartalmazó könyv egyszerre volt az addigi költői életmű összegzése és egyben felkészülés a búcsúzásra.” – Owaimer Olivér, „Halál, komolyan”, *Jelenkor*, 63. évf., 3. sz., 321.

⁴ Ott Anna és Horváth Bence *Nem rossz könyvek* című műsorában Nádasdy elmondta, hogy a kötetet szerkesztő Turi Tímea javaslatára a nyitó- és záróvers eltér ettől a logikától, továbbá fiatalkori írásaiból is válogatott a kötetbe. *Nádasdy Ádám: Nekem muszáj folyton fickándoznom*, 444, Spotify, <https://open.spotify.com/episode/4t4z56BNelp4WIZkIcQoIS?si=8iyhWRxrTmqwRYjIvB91Hg>

⁵ Vö: a *Jól láthatóan lógok ittről* írottakkal: „a kötetstruktúra is azt a benyomást kelti, mintha a szerző pusztán a már korábban megjelent verseit gyűjtötte volna egy könyvbe, így az nem is olvasható egységes szerkezetként, legfeljebb nagyobb tematikai blokkok és visszatérő motívumok alapján.” – Owaimer, *i. m.*, 323.

⁶ Ezek a szerző elmondása szerint felkérésre született alkotások. Vö. Kiss Imola, „Nádasdy Ádám: Úgy írtam a halál küszöbén, mint a gyerek, aki mondogatja magának, nem lesz baj”, *Könyves Magazin*, 2024. június 13., [https://konyvesmagazin.hu/nagy/nadasdy_adam_billeg_a_csonak_magveto_konyvbemutato_versek_kolto_halal.html](https://konyvesmagazin.hu/nagy/nadasdy_adam_billeg_a_csonak_magveto_konyvbemutato Versek_kolto_halal.html)

⁷ Kiss, *Uo.*

⁸ László Ferenc, „Voltak velem bajok”, *Revizor*, 2019. november 23., <https://revizoronline.com/nadasdy-adam-jol-lathatoan-logok-itt/>

⁹ Illyés Gyula költeménye a kötet *Ott úszhatnék* című versével is párhuzamba vonható, lásd az első három versszakát: „Kháron ladikja nem akkor indul velünk, / midőn lezárul és befagy a szem. / Zord átkelők soká nyitott szemmel megyünk / a végzetes vizen. // Esztendőkkel előbb irigy sorsunk behajt / s ringat a csónakon, amely / – bár nem kedvünk szerint – épp oly gyönyörű part, / hosszában suhan el; // épp oly szép Canalén s lagunákon, akár / a nászutasoké! / Hisz minden ugyanaz: az ég, az út, a táj, / épp csak – visszafelé!”

¹⁰ A zárlat Károlyi Csaba *Nyírj a hajamba* kritikájának megállapítása felől is értelmezhető: „Nem az az igazán érdekes, hogy ki kibe, ki kivel, ki milyenformán. Hanem az, hogy mindez egyáltalán hogyan lehetséges.” – Károlyi Csaba, „Lát múltba-jövöbe”, *Élet és Irodalom*, 2017. március 31., <https://www.es.hu/cikk/2017-03-31/karolyi-csaba/lat-multba-jovobe.html>

¹¹ Vö. „A lebegés, billegés, ingás és megingás motívumrendszerekbe szerveződik, az egész kötetet mozgásban tartja.” – Csehy Zoltán, „Kedélyes éberség”, *Élet és Irodalom*, 68. évf., 24. sz., 2024. június 14., <https://www.es.hu/cikk/2024-06-14/csehy-zoltan/kedelyes-eberseg.html>

¹² Takács Zsuzsának van egy hasonló kezdetű verse az *Üdvözlégy, utazás!* (Magvető, 2004) c. kötetében: „Annyira gyámoltalan ez az újszülött / vers, hogy azt kell gondolnom, mért is / született meg? Azt sem tudom, hogy én / hoztam-e világra?” (*Az újszülött vers*)

Amik Annamária – György Andrea

RÉMA ÉS RETIKÜL

MÁTYUS MELINDA: *INKÁBB AZ ENYÉM*. JELENKOR KIADÓ,
BUDAPEST, 2024.

GyA: Mátyus Melinda könyve nagyon protestáns, nagyon merész és nagyon női kötet. Meglepően érett stílusa és húsba vágó témája lenyűgözött. A „húst” szó szerint értem, hiszen mind a hat elbeszélés szorosan kapcsolódik az élő testhez, így a szövegek érzéki dimenziója rendkívül fontos szerepet tölt be a befogadásban és az értelmezésben. A romlandó test eltántorítja ég felé törő pályájától a lelket: „Akkor megindult a testem, és huss, vitte a lelkemet” – olvassuk *A kántor lányában*, és szintén ugyanitt: „Segítsen valaki, nekem test nélkül volna jó.”

AA: Bár a protestáns értelmezési keret nyilvánvaló, a szöveg szenzoriális textúráját mégis inkább a katolikus misztikusokkal társítanám. Mintha Norwich Julianna Krasznahorkairól vagy Nádasról írott jegyzeteit olvasnám. De ugyanígy felidézte bennem a lélek repedésein át befurakodó, illegitimnek nevezett kegyelem Edith Steinnál megjelenő képét is, amikor egy, kettő, háromra megérkezik a Szentlélek, aki „betuszakolta magát a lyukakon”, hogy ott bizsergessen, megcsiklandozzon, keménységeket felpuhítson.

GyA: Különleges hatást eredményez az, ahogyan a testiség vagy a szexualitás tapasztalatát közvetítő narrációt lelki tartalmú vendégszövegek ellenpontozzák: zsoltárok, a református lelki megújulási mozgalmak indulószerű énekei, aztán a Károli-Biblia nyelvén megszólaló ó- és újszövetségi utalások. A „Sátán birodalma”, azaz a kert végi budi előtt várakozó nagymama például a *Vándor áll az ajtód mögött* kezdetű éneket énekl, ezzel bátorítja kisunokáját, aki az üritéssel kínlódik odabent.

AA: Feledhetetlen kép, amikor ugyanez az unoka nem túl eredményesen a kútvízzel tisztogatja magát, majd a telehold fényében a kút fölé hajolva tisztán látja az arcát. Ez a nyitójelenet jelzi a mű nem titkolt célját: testközelbe hozni a misztikumot, kiemelni a numinózust a naftalinból. De nem

polgárpukkasztóan, hanem úgy, hogy a kapcsolat, a *communio* terébe helyezi azt: a lelkésznő például az elhunyt Bözsike kérésére hordja a túsarkút.

GyA: Egy olyan világra nyit ajtót Mátýus Melinda, ahol a Drágajóisten a mindennapok része, ahol az emberek együtt lélegeznek a Szentírás történeteivel, a bűdös/bűnös test hétköznapi tapasztalatát pedig a majdani illatos mennyország bizonyossága ellensúlyozza: „Hirtelen kerülünk a mennyországba, és huss, Krisztus mindent jószagúvá változtat.”

AA: Vagyis az énelbeszélőt az érdekli, hogyan válik az Ige Szóvá, az Örökkévaló tapinthatóvá, vagy, bár nem használja a görög szakszavakat, a logosz rhémává. Mert ugye, az utolsó elbeszélés lelkésznőjének nem igeszékről, hanem a címadó szószekekről kell megszólalnia, onnan kell valahogy a közösségbe becsatornáznia az „egész földet körberinglispílező” Úrszavát.

GyA: A szerző számára a kereszténység és ezen belül is a református bethánista tradíció (bár folyamatosan vitázik vele) élet-, gondolkodás- és magatartásmód. Ugyanakkor precízen feltárja ennek a hagyománynak a testhez fűződő sajátos viszonyát, pontosabban azt, hogy nemigen tud mit kezdeni a testtel, ezért inkább démonizálja, nem meglepő tehát, ha a szexuális aktust bűntudat kíséri: „Rájött arra, hogy ezekre a szégyenteljes dolgokra is léteznek rendes szavak.” Azt, aki rákérdez a szexualitást övező tabukra, főleg, ha nő az illető, gyorsan megbélyegzik („bűdöskurva”) és kiközösítik. A házasságtörést életre szóló bűnhődés kíséri. *Az Isten velünk, viszontlátásra* című elbeszélés narrátora például parázna nőként határozza meg önmagát, és vezeklésképpen veszi magához, gondolzza volt szeretője fogyatékos gyermekét. A családi Bibliába írt bejegyzése mellé pedig a Jézus elé vitt házasságtörő asszony történetének igehelyét teszi, ezzel írja bele magát a női felmenők közös történetébe.

AA: Ugyanakkor Jairus leányaként is megéli a gyermekkori betegségéből való felépülését. A való élet mint a Bibliához írott széljegyzet tételezése, nem merül ki a kárhoztatásban. Az ószövetségi próféták bűnök fölött perlekedő Istene ugyan megszólal görög kórusként is, de nem restelli, hogy a puritán lelket megbotránkoztató színes nyelvezettel vegyen részt a teremtményét foglalkoztató kérdések megvitatásában, például akkor, amikor a kántor lányával Eliotról klikkrecel. Az elioti textus rétegeit éppúgy fejti fel ez a dialógus, mint ahogyan az Úr lehámozza a templomban zajló titokzatos párbeszédben a gyűlölködés szennyét az Ő túsarkos edényéről.

GyA: Érdekes, hogy nem húznak le a mélybe ezek a történetek, sőt, inkább felemelnek, reményt adnak. Hiszen megtörténik a csoda, a fogyatékos gyerek rámosolyog arra, aki anyjaként gondolzza. Még a leggroteszkebb

elbeszélésben, a Covid-járvány idején játszódó *Szent Habakuk* címűben kibontakozó gyönyörű szép szerelmi történet is feloldódik egyfajta megmagyarázhatatlan, Philemon és Baucisra emlékeztető derűben.

AA: Mind a hat (talán a teremtés napjaira utaló számú) történet feloldozást közvetít, ami számomra a hatodik történetben jut csúcspontra, ahol megfogalmazódik az Ige és a Szó kongruenciája, de ugyanott a világvége és a Lélek egybeesése is. Mert lenni jó. Mert ha elkerülhetetlenül ki is fordul magából az idő, az nem más, mint hogy „a Lélekbe bukfacezik”.

GyA: A szerző által vállalt hagyomány egyben egy erőteljes nyelvi hagyomány is, amely máig formálja az említett szubkultúra verbális megnyilatkozásait. Mátyus Melinda abból építkezik és teremt meg prózájának sajátos nyelvét, ami a leginkább az övé, hogy a címre reflektáljak, és éppen ezáltal tud hiteles hangot megütni. Visky András prózája és drámái is mélyen gyökereznek ebben a kegyes-biblikus nyelvben, amelyet Mátyus Melinda kevésbé visszafogottan használ, merészebben helyezi komikus-ironikus kontextusba. És ez meglepően jól működik nála.

AA: Épp a kellően adagolt drámai betétek és a zenekari felállást vizuálisan is érzékeltető szövegszerkesztés színezi ezt a prózát, amely meghökkenítő módon a töredezett, befejezetlen szószerkezetekből magával ragadó, sodró, kiforrott textussá válik. Nem véletlen, hogy ezekből a fragmentumokból legtöbbször éppen az igéket hagyja el az író, hiszen őt az Igén túlmutató Szó foglalkoztatja. Míg a megrekedt hagyományt jelképező szöveg olyan, „mint a kimúlt szerelem. Romlottvajás-kenyér”, addig a szó lélegzik. És a kánon megkérdőjelezését érzékelteti az is, hogy Bach zenéje itt nem a művészetben már-már közhelyszerűvé vált reveláció, hanem a kibírhatatlan kántor magánszólama lesz. A zene mint kiemelt beszédforma egzisztenciális funkciót nyer: a haldokló „áténekel” magát a látható világból a láthatatlanba. Egészen természetes, hogy az énekeskönyv a parókával együtt kerül az idős néni retiküljébe. Így az én olvasatomban nem ítélet az, hogy a test viszi a lelket, hanem inkább költői megragadása a Nicolae Steinhardt megfogalmazta gondolatnak: az Ige, valahányszor megnyilatkozni kíván ebben a világban, úgy teszi, hogy testet ölt. Ugyanis az erőviszonynak elhangzik a fordítottja is: „a lelkem összezsugorodott, és vitte a testet”.

GyA: Amikor az *Isten velünk, viszontlátásra* már említett elbeszélője elkezd keresni a helyét a világban, és végül az életét meghatározó történetet sikerül beleírnia a családi Bibliába a női felmenőké mellé, akkor egy cetlire is lejegyez mondatokat: „Én nem szültem. De holtig bánom, amit cselekedtem, ezért szenvedéseimtől megszabadított. És vigasztalt.” Ez az

„apokrif irat” legalább olyan fontos, mint a sok szövegváltozaton át alakuló kanonikus bejegyzés, hiszen a csodát próbálja szóvá redukálni. Te hogyan értelmezed a könyv címét?

AA: Miután az Isten beszélgetőtársként jelenik meg, a cím a fülemben a közismert *Jobban Tiéd* odafentről érkező visszhangjaként hat. Jobban Tiéd. Valóban, inkább az enyém. Nem a merészség vállaltatja fel a lelkésznővet ezt az írói hangot, hanem inkább az alázat: nem teheti, hogy ne szólaltassa meg a mindenestül emberközelivé és testközelivé vált isteni szót. De a testet nem öncélúan emeli ki a puritanizmus béklyóiból. Ugyanis a Szónak a tükörképe a legmélyebbről feltörő emberi kiáltás, amely perzsel, és minden tisztátalanságot kiéget, „vilángol”. Nem végez fél munkát, mert ahogyan „a szerelmes leány sem ölelkezik fél szóra, na ugyanígy a Lélek sem”.

GyA: Két elbeszéléstől eltekintve minden narrátor nő. Érdekes módon a férfi narrátorok mind öregek, betegek. A *Szent Habakuk* című elbeszélésbe belép egy Melinda nevű szereplő, aki ráadásul lelkész is, akár a szerző. Ebben az írásban is megjelenik a túsarkú cipő, kiemelt jelentőségű lesz, a nőiesség szimbólumává válik. Ez az írás veti fel a kérdést, hogy miként lehet önazonosan, nőként (nem a férfiakat utánozva) gyakorolni egy olyan hivatást, amelyet évszázadokon át kizárólag férfiak töltek be.

AA: Nem ad konkrét választ, amellyel egyszer s mindenkorra rendezné a kérdést. De a legváltozatosabb és legmeglepőbb módokon fordítja ki a mentális berögződéseinket. Például a született zenei tehetségről alkotott elképzelésünket cáfolva, a kommunista kamarazenekart vezető férfi narrátor úgy tartja, hogy ő az iskolában sajátította el a zenét, miközben minden emberi tudomány közül a legelvontabbat, a matematikát nevezi született készségnek. Ez a meglepő szembeállítás tér vissza a másik férfi elbeszélőnél, aki az Isten és ember ismerkedését a „pontosság és képzelet” kézfogásával ragadja meg. A pontosság így nem a felvetett kérdésekre meg(nem)fogalmazott válaszok jellemzője, hanem az átminősülés, a múlandók levetkőzéséé, amelytől „kettéhasad a lélek, és elválik minden, ami volt, mindentől, ami csak lesz”. Régóta vártam már arra, hogy ez az írói hang megjelenjen a magyar irodalomban.

Nagy K. Krisztina

A TEST, AMELY ELÁRUL

ADA D'ADAMO: *COME D'ARIA*. ELLIOT, 2023.

Ada D'Adamo olasz nyelvű, autobiográfiai ihletettséggű regénye 2023-ban jelent meg az Elliot kiadó gondozásában. Ugyanabban az évben elnyerte az egyik legrangosabb olasz irodalmi kitüntetést, a Strega Giovani-díjat, emellett a 2023-as Mondello-díjat és a 2023-as Flaiano-émlékdíjat.

Ada D'Adamo Ortonában született, Rómában élt, itt diplomázott a Nemzeti Táncakadémián, majd előadóművészeti szakon is. Táncművészként és szerkesztőként is dolgozott, de sok időt töltött a test tanulmányozásával, változásának megfigyelésével a kortárs színpadon, számos esszét írt a tánc és a színház témakörében. Súlyos fogyatékkal élő lánya ápolásának szentelte életét, de nem távolodott el teljesen a hivatásától sem, rendszeresen járt színházi és táncelőadásokra. Pár éve rosszindulatú mell-daganatot diagnosztizáltak nála. A fájdalmat és a haláltól való félelmet írással próbálta enyhíteni: a *Come d'aria* egy naplónak indult, a lányának címezve.

A regény referenciális olvasata elkerülhetetlen. Nemcsak a biográfiai alapja miatt, de a könyv megszületésének és utóéletének körülményei is hozzátesznek a körülötte kialakult intenzív érzelmi fogadtatáshoz: Ada D'Adamo nem sokkal azelőtt hunyt el rákban, hogy átvehette volna a Strega-díjat.

A *Come d'aria* a szerző szívszaggató élettörténetének egy részét örökíti meg. Bátor, szeretetteljesen fájdalmas emlékirat, erőteljes önéletrajzi történet, amely a halálos beteg édesanya és súlyos fogyatékkal élő lányának kapcsolatáról szól, a kislány születésétől kezdve. A narrátor, Ada, élete jelentős részében táncművész volt. A tánc közelében nőtt fel, és abban építette ki a testtel való költői, kreatív kapcsolatát. Amikor Ada Dariával várandós, épp egy fogyatékoságról és színházról szóló projekten dolgozik. A születendő kislányra gondolva meg van győződve róla, hogy egészséges lesz, hiszi, hogy az egyszerű és erős meggyőződés, hogy egészséges gyereket akar, elegendő lesz ahhoz, hogy megóvja őt bármi bajtól. Mikor Daria megszületik, az or-

vosok egy ritka és gyógyíthatatlan fejlődési rendellenességet diagnosztizálnak nála, amely következtében Daria súlyos fogyatékkal éli az életét. A betegség tehetetlen, áthatolhatatlan csendjét anyja egyedül fizikai közelséggel törheti át, ezért folyamatosan lánya mellett van, idővel megtanulja az ő élete és lánya fogyatékoságának ritmusát, azt, hogy a beteg lánya támogatásához az ő testének egészségesnek kell lennie. Ennek ellenére Daria gondozása közben Ada elhanyagolja a saját testére való odafigyelést, nem jár szűrővizsgálatra. Éppen az a test, amelyet gyerekkora óta művészetre, kreativitásra, megélhetésre „használ”, tanulmányoz és vigyáz rá, elárulja Adát: rosszindulatú mellrákot diagnosztizálnak nála. Ada jól tudja, hogy egy darab halált hordoz magában, de nem törik össze, hanem megragadja az élet apró pillanatait. Ezeket beszéli el a történet.

A címet *Mint a levegőből*-ként lehetne a legpontosabban fordítani, de egy nyelvi játékra épít: a *d'aria* (avagy a 'levegőből, égből') rájátszik az elbeszélő beteg kislányának, *Dariának* nevére. Így a cím *Mint Daria*-ként is olvasható, ami a 7. oldalon expliciten is kifejezésre kerül: „Te vagy Daria. Te vagy *D'ARIA*. Az aposztróf könnyed, megfoghatatlan anyaggá változtat téged.” (Az idézet fordítása itt és a továbbiakban tőlem származik – N. K.) Ez a könnyed megfoghatatlanság, a légiesség ellentétes azonban Daria beteg testének a nagyon is megfogható, érzékelhető súlyával, a betegség súlyával. Daria nem tud önállóan mozogni, Ada és élettársa, Alfredo számára fizikai nehézséggel jár az ő emelése, ellátása. A cím tehát egy paradoxonra épül: az anyai szeretet könnyedsége és a beteg gyerekről való gondoskodás fizikailag és érzelmileg nehéz terhe kettősségét sűríti magába.

A betegség súlya ellenére az elbeszélő táncos lendülete viszi előre az olvasót. A történetmesélés nem lineáris narratív rendet követ, hanem az idő tengelyén lépked, a fejezetek nem kronológiai sorrendben követik egymást, a gondolatok, emlékek, élmények rendezik őket. A struktúra mégis nagyon jól koreografált, logikusan átgondolt, arányos, az érzelmek leírása és a történetmesélés váltakozik benne. A *Come d'aria* így egy meglepően könnyed táncnak tűnhet élet és halál, betegség és gyógyulás között, ugyanakkor az élni akarás és az anyai szeretet kemény harca a test sorvadása, a halál ellen. Ezen állapotok fizikai és szellemi hullámozása közepette beszéli el Ada a beteg lányával közös történetét, anyaságának egyszerre szép, tragikus és hihetetlenül nehéz oldalát.

Ada és lánya élete teljesen összefonódik, abszolút és kölcsönös függőségben léteznek, küzdenek. „Ha van egy fogyatékkal élő gyermeked, akkor helyette sétálsz, helyette látsz, lifttel mész, mert nem tud lépcsőzni, autóval

mész, mert nem tud felszállni a buszra. Te leszel a keze és a szeme, a lába és a szája. Te helyettesíted az agyát. És apránként mások számára te is egy kicsit fogyatékos leszel.” Kettejük teste és lénye annyira eggyé válik, hogy Ada identitását is Daria és a betegség határozza meg. „Az, hogy valaki órán át kórházakban, rehabilitációs központokban, helyi egészségügyi hatóságoknál, orvosok, ápolók, gyógytornászok, fogyatékkal élők családjainak társaságában tölti életét, csak felgyorsítja az identitás fokozatos változásának folyamatát. Én nem én vagyok, hanem *Daria anyukája*.” Később, miután kiderül, hogy daganata van, a saját betegsége válik Ada identitásává: „Ez a daganat én vagyok, ez az én identitásom.

A regény pontos és könyörtelen nyelvezete erős érzéseket kelt az olvasóban. A szeretet és a kíméletlen szenvedés őszinte nyelvén szólal meg az elbeszélő, nem szépítve a legfájdalmasabb jeleneteket sem. Bár D’Adamo egy táncos könnyedségével ír a testről, a betegségről, a születésről, a halálról, ebben a táncban a lépések mégis súlyosak, jelentéstől nehezek. A *Come d’aria* felkavaró olvasmány, ugyanakkor nagyon mély kérdéseket vet fel. A megható történet rávilágít az anyai szeretet végtelenségére, de olyan gondolatok, dilemmák is megfogalmazódhatnak az olvasóban, hogy egy anyának fel „kell”-e áldoznia teljesen önmagát és életét, ha a súlyos fogyatékkal élő gyereke folyamatos ápolást igényel. Az író-narrátor ugyanis olyannyira elhanyagolja és feladja önmagát, hogy nem figyel oda a testére, nem jár vizsgálatokra, és emiatt nem veszik észre időben a daganatot, ami a könyvön kívüli, referenciális valóságban – mint utólag tudjuk – a halálához vezet.

A regény felkavaró jellege abban mutatkozik meg a leginkább, hogy azok a tragikus történések, amelyeket hajlamosak vagyunk gondolatban eltávolítani magunktól, és amelyekről hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy „velünk úgysem történhetnek meg”, megtörténnek az autobiografikus elbeszélővel. Annak ismeretében, hogy Ada D’Adamo meghalt, még megrendítőbb az olvasmány, és ott munkálkodhat az olvasóban az a kijózanító és nyugtalanító felismerés, hogy ilyen dolgok nemcsak a fikció világában vannak, hanem a valóságban is.

Nagyon egyedi olvasmány, megható, megrendítő, elgondolkodtató. Felmerülhet, hogy elsöprően pozitív fogadtatásához hozzájárult az író gyorsan bekövetkezett halála is, de a tragikus téma kemény valósága, hitelessége és kiváló nyelvi megragadása miatt mindenképpen érdemes elolvasni.

DELEATUR

Fischer Botond

JÓKAI: 200.

Jókai azért nehéz, mert könnyű.

Ismertem egy öregembert, aki csakis Jókait és Passuthot olvasott. Néha kivételt tett Mikszáthtal, mikor már nagyon unta a másik kettőt, de ez csak ilyen ritka, extravagáns kis lázadás volt a saját komfortzónájával szemben. A legfontosabb, legnagyobb Jókai volt. Az az érdekes, hogy ez az öregember kortársa volt Pilinszkynek és Mészölynek, lehetett volna a kedvence Kosztolányi vagy Krúdy vagy Móricz is egész nyugodtan. Ez az én öreg ismerősöm, kisvárosi polgári család sarja, még az önálló Bolyai Egyetemen végezte a jogot, egy elsüllyedt világ maradéka volt tehát. És Jókai volt az abszolút kedvence.

Jókai nemzetegyesítő tényező. Tudom, milyen rosszul hangzik ez a mondat, de igazából tényleg az. Nem azért, mert ne lehetne belőle pártpolitikai ügyet csinálni, azt a magyar nyelvterületen belül mostanában bármiből lehet. (Lásd magyar próza napja vagy éppen a kötelező olvasmányokról szóló diskurzusok. Félreértés ne essék, nem gondolom, hogy Jókai alanyi jogon kötelező olvasmány kellene legyen az idők végezetéig, Esterházyt meg nem akarom most ebbe belekeverni, nem erről, nem ilyesmiről szeretnék beszélni.) Jókai egyesítő tényező, mert van egy csomó kis konszenzus vele kapcsolatban, dolgok, amelyekben többé-kevésbé minden magyar anyanyelvű egyetért. (Ez persze butaság, mert van a magyar anyanyelvűeknek egy egész nagy hányada: akik leszarják Jókait úgy, ahogy van, és nem gondolnak róla semmit. Félreértés ne essék: maximálisan megértem őket, nem elég privilegizáltak ahhoz, hogy Jókai egy issue lehessen. És félreértés ne essék: ezt most mindenféle irónia nélkül, a lehető legkomolyabban mondom.)

És akkor ezek a kis konszenzusok. 1. Jókai A Kötelező Olvasmány. 2. Az életünk egy adott pontján felfedezzük magunknak Jókait! 3. Jókai mint könyvtárgy – a különféle régi kiadású jókaik szaga, színe, a legkülönlegesebb kis házakban a legkönyvespolcabb könyvespolcokon sorakozva. 4. Az olvashatatlanul unalmas leírások. 5. *A jövő század regénye*. 6. Nosztalgia.

1. *Jókai A Kötelező Olvasmány.* Nálam kamaszkoromban minden lázadás volt. A zene is, az öltözködés is, a beszédmód is, a lélegzetvétel is. Az irodalom is az volt. (Az irodalom most is lázadás. És minden más is. Viszont ez is egy másik történet.) De közben beképzelt kis gyermekecske voltam, szóval az irodalom révén való lázadást is amúgy „felfelé” csináltam: mikor *Kőszívűt* s *Arany embert* kellett volna olvasni, én akkor azért is Camus-t, Ecót, Kafkát olvastam, és mélyen megvettem Jókait úgy, ahogy van. Miközben nem olvastam tőle semmit. Bátran vállaltam a hármast magyarórán, mert én nem Jókait olvasok, hanem. Ilyen az ember tizenhárom évesen. (Nagyobbik baj, ha ilyen is marad. Bár be kell vallanom, most is van számos olyan író, akit nincs szándékomban olvasni, holott csak közvetett információim vannak vele kapcsolatban. Ilyen az ember, azt hiszem.)

2. *Az életünk egy adott pontján felfedezzük magunknak Jókait!* Nálam ez kényszerűségből történt. Harmadév téli szessziójában hirtelen felindulásból otthagytam a dramaturgia szakot, és eldöntöttem, hogy nyáron felvételizem néprajz – magyarra. Akkoriban még egész komoly felvételi volt divatban a bölcsészkaron, nem volt mese, el kellett olvasnom a kötelezőket, Jókait is. Elolvastam a *Kőszívűt*, az *Arany embert* s még vagy három másikat, és azok az olvasással töltött órák oázisok voltak azon a tavaszon számomra. Ültem a nagykárolyi blokknegyed közepén egy harmadik emeleti lakás erkélyén, Jókait olvastam, és az volt a benyomásom, hogy átverem a rendszert: most ebben a pillanatban az a dolgom, hogy itt üljek, és ezeket a magukba húzó könyveket olvassam. (Nálam az irodalom, még mielőtt lázadás lett volna, menekülés volt. Escape reading. Belemenekülés egy párhuzamos világba. Azok a tavaszi délelőttök Jókaival a betonrengeteg egyik balkonján pedig pontosan ezt a menekülést jelentették. És ez – szerintem – nagy dolog. A mai napig gyanús bármilyen irodalom számomra, ha nem húz be magával. Nem egy szofisztikált szempont, de vállalom.)

3. *Jókai mint könyvtárgy.* Igen, van a kellemesen penészszagú Jókai a mesebéli házikó polcocskáján, és a rácsodálkozás, hogy mennyit összeírt ez az ember. És van az ócskapiac, ahol az ember bölcsészként is rácsodálkozik egy-egy Jókai-címre. Van a Jókai-szemét. (A szemét itt tárgyat jelent, nem minőséget!) Van a Jókai-összes, ami már gyűjtői fegyvertény. Vannak a nagyszülők jókaijai, vannak a soha el nem olvasott jókaik. (Persze a XIX. század más volt. Sokat beszélgetünk mostanában a szerkesztőségben Balzac-ról. Mindig elmondódik, hogy vagy kilencven regényt írt. Jókai sem spórolt a szavakkal. Más idők voltak, ők voltak az első professzionális regényírók. És egy-egy remekmű csak ki-kicsusszant a pennájuk alól.)

4. *Az olvashatatlanul unalmas leírások.* Az én stratégiám nem az átugrás. Azt mondtam akkoriban magamnak, ha már itt állunk egymással szemben, Jókai meg én, az olvasó, akkor elolvasom az összes rohadt betűt. Volt, hogy automatikusan olvastam a sorokat, és közben máshol járt az agyam, és öt másodperc múlva konkrétan semmire sem emlékeztem az olvasottakból. Közhely, de ahogy öregszem, egyre több türelmem van ezekhez a (szerintem tudatos) lassításokhoz, és egyre inkább értékelem őket. A buddhista hagyományokban van egy olyan meditációs technika, amelyik egy adott tárgy minél részletesebb megfigyeléséből, illetve, magasabb szinten, elképzeléséből áll. Mondjuk egy hagyományos Buddha-ábrázolás részleteinek megfigyelése, aztán minél részletesebb felidézése a meditáció során. Jókai leírásaihoz le kell lassulni. Az olvasónak meg kell mozgatnia az agyát neki (micsoda posztmodern ötlet!), és félmondatról félmondatra elképzelnie, hogy hogy is van az, amit Jókai ír. És ez a lelassítás fokozza az azutáni, felpörgetett narráció élvezetét. Késleltetett jutalom: az élvezet fokozása.

5. *A jövő század regénye.* Ez pedig tényleg egy zseniális alkotás, amiről többet kellene beszélni. A viláépítés képessége az, ami ma is, az irodalom krízishelyzetében is olvasók millióit vonzza. És viláépítésben itt remekel Jókai. És ha steampunk szemüvegen keresztül nézzük a tizenkilencedik századi nacionalizmust, elég szórakoztató tud lenni. Habsburg Árpád uralkodó, orosz anarchisták, székely ellenállók, Duna-deltai paradicsom-köztársaság. Remekmű. (És ez Jókai nagysága szerintem: a kötelezők mellett írt egy kultikus is.)

6. *Nosztalgia.* Végül is mégis a nosztalgia az, ami összeköti mindezeket a kis konszenzusokat, az olvasói élményeket. A szagokat, a Jókait olvasási helyzeteket, a történeteket. A Senki szigete, a totális nosztalgia földje.

Jókai azért nehéz, mert könnyű. Ez az öreg ismerősöm azért olvasott Jókait, mert ez volt a komfortzónája. Azt hiszem, hogy végeredményben ez Jókai: a magyar irodalom komfortzónája. Kiment a kora őszi kertbe, beült egy karosszékre a kávéjával, pipára gyújtott, és ott, a félárnyékban kinyitotta az épp soron lévő Jókait. Van ilyen, kell ilyen. Jókai a kockás pléd a térdünk és a könyv között a lugas alatt ültünkben egy ilyen kora őszi délután.

Török Sophie

(1895 – 1955)

ASSZONY A KAROSSZÉKBEN

II.

Lárma kell nekem! Tánc, zene, lihegő ritmusok tobzódó zaja.
Bor kell nekem, csók tűz! Minden, mi ujongva sikolt.
Minden: mi feltépi bennem a részeg gyönyört
Hadd buggyanjon száz sebkehelyből az öröm piros vére.
Kacaj kell nekem, száz csengőn csengő, minden: mi néma
Szivekbe hasít. Minden: mi forrongva forr és szűk medréből
Szilajon kicsap. Ami előnti bennem a rémült csendet
És felgyújtja ijedt könnyeimet.
Mert minden csend halál.
Minden megállás halál.
Ó minden béke halál.

Ezererejű élet él bennem és minden erővel élni akar.
Sok duzzadt magvu percet akar harapni,
Sok fényt akar inni s merész bokákkal
Táncolni omló aranyban.
De üres a Perc s penészes torka csüggedt elmúlást lehel.
Óh fél bennem az élet, ostoba ijedt kis gyerek.
S mint kisgyerek, folyton csak kérdez: miért? jaj miért?
Halált kérdez, hallgatást kérdez, hallgatás rémületét.
Hej!! Üvöltő lárma! tántorgó lábak torz üteme:
Tapossatok dühhel bele a csendbe
S fojtsatok meg minden kérdezőt.

XIII.

Óh jaj! már reggel van megint. Meztelen
idegeimről foszlik az édes éjjeli kábulat – jön
a hideg nap, s feltépi álmos pilláim
sebét. Fájó tagjaim kihúzva
magányosságom zsongó fürdőjéből
kilépek: vonszol az emberi nyáj. Elém
jönnek gyulladt szívük nyálkás mosolyával
s úgy ülnek esti bánatom bársonyára mint
undok csigák: szavuk és csókjuk
szennyes nyomokkal kígyózik utánam.
Förtelem ketrece élet! mint
skatulyába zárt féreg, céltalan
köröket futva úgy próbálok menekülni
belőled! – egy cseppnyi szeretet üde
harmatát rejtegetve szennyed elől.
Óh boldog férgek! Isten alázatos és
szent férgel! Ti békén rágcsáltok a közös
hullán! – de bennünk a Sátán mérge
bomlik. S felrohadunk a
magas Istenig!

NÉVJEGY

→ Amikor a életi nelekhez,
 a leszálló madarakhoz,
 a beáramló levegőhöz,
 a benned tempós párdokhoz
 fordulok, teged nélsz gátlak,
 anyam?

Hanj eres lomj
 Ha effenne
 lennék egyedül
 rajon lennék szűk
 relem?

Milyen élet, milyen remény
 várnak arra, aki a szűk
 világban él?

→ Mit nyell a mabólagnól,
 hogy magyati éred dőlén,
 az ultrabágyon utóad
 tövűl-ebbén lebege
 tabarja el arát?

→ Apa ján
 Szerepellen
 kerdebet
 kárusa
 → Milyen felcsúslam a hangzát,
 és szűkösöm a mabólagnól,
 de mi lett volna,
 ha...

→ Nem csak a villám,
 világes ember
 nek, el fog tomi?

→ Hogyan tudtál meghed melege,
 a hársadat pedig eladtuk,
 mégis hová tenhetük haza?

→ Hogy saját ágyadban meghalni
 nem hagyjunk - megbocsátható?

→ Milyen felcsúslam a hangzát,
 és szűkösöm a mabólagnól,
 de mi lett volna,
 ha...

→ Milyen felcsúslam a hangzát,
 és szűkösöm a mabólagnól,
 de mi lett volna,
 ha...

→ Milyen felcsúslam a hangzát,
 és szűkösöm a mabólagnól,
 de mi lett volna,
 ha...

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap, Iskola Alapítvány,

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzi meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982